

TRIBUNA

Director fondator:

Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA

CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei

de cultură Tribuna:

Alexandru Boboc

Nicolae Breban

Andrei Marga

D. R. Popescu

Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman

(manager / redactor-șef)

Ovidiu Petca

(secretar de redacție)

Ioan-Pavel Azap

Ani Bradea

Claudiu Groza

Ștefan Manasia

Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan

Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Virgil Mleşniță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59. 14. 98

Fax (0264) 59. 14. 97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro

Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor

revine în întregime autorilor

In memoriam Vasile Gheorghită

A plecat dintre noi, în 15 august, pictorul Vasile Gheorghită (n. 1943), unul dintre cei mai originali plasticieni clujeni ai generației '70, însuși un *personaj* pitoresc și atins de toate marotele artistului din anecdotă.

L-am cunoscut în 1988 sau '89, în cercul de apropiați ai unui alt pictor clujean remarcabil, Carol Nebert. Împreună cu Paul Sima, Mircea Vremir sau Maria Truță, acești artiști alcătuiau la acea vreme un grup de iconoclaști sarcastici la adresa regimului, cultivându-și obstinat libertatea interioară.

Văzusem lucrări din acei ani ale lui Vasile Gheorghită și mă frapase o anume atmosferă teatraliza(n)tă pe care pictorul o cultiva, nu doar prin cromatica tare, cu culori puternice – roșu sângerieu, albastru în pandant cu verde, cu tușe mate –, ci și prin tematica apropiată de o parodiată, estetizată manieră naivă. Tablourile sale arătau personaje cvasi-groțesți, bețivi și primitivi rurali, dar deloc moralizant ori promiscuu, ci mai degrabă celebrativ, cu un fel de hâtră înțelegere a autorului față de vitalitatea neelaborată a personajelor sale.

Creația lui a evoluat – firesc și admirabil – spre pasteluri și mai ales, acum vreo zece ani, spre o serie de nuduri la fel de pregnante – acum prin solida lor senzuală carnalitate – precum eroii de acum trei decenii. Imaginile pe care le atașez – prea puține se găsesc pe internet, din păcate, așa cum prea puține date biografice – sunt grăitoare.

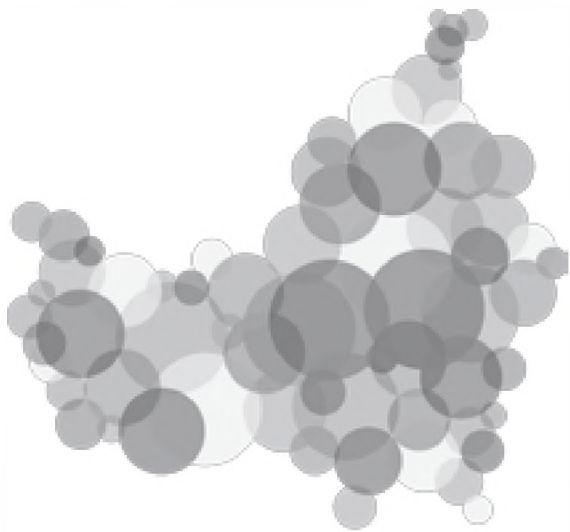
Cu omul Vasile Gheorghită am purtat câteva dialoguri conviviale și, deși cultiva încăpățânat cumva o frondă anti-sistem, omul care se ghicea în spatele ei era același spirit liber, plin de umor și de îngăduință față de felul în care cineva își trăiește viața. Cred că această libertate i-a fost marca până la final.

Dumnezeu să-l odihnească! (Cl.G.)

Pe copertă:

Mircea Nechita, *Colivii de aur și argint II* (2011)
acrilic, slagmetal gravat, pânză, 80 x 60 cm

www.clujtourism.ro

Vizitați site-ul nostru:

tribuna-magazine.com

- comentarii
- analize
- interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,

WEEKLY MAGAZINE IN ENGLISH, ROMANIAN AND ITALIAN

Scurt istoric asupra noțiunii de fenomen – ce este fenomenologia? (III)

Mircea Arman

Conform lui Heidegger, și termenul apariție poate să aibă două sensuri: pe de o parte faptul de-a-apărea în sensul de a se anunța ca nearătare-de-sine; iar pe de altă parte *aparitie* în sensul de arătare a celui pe care îl anunță, care prin faptul de a se arăta indică ceva ce nu se arată – ca în exemplul febrei. Kant, spune filosoful din Freiburg, folosește termenul de apariție în această comasare de sensuri, fără a reuși a-i da o determinare precisă. După Kant, apariții sînt în primul rînd obiectele intuiției empirice, acel ceva care se manifestă în aceasta, în experiență. Dar fenomen al fenomenologiei este totodată apariție în măsura în care este o devoalare a ceva ce se ascunde în apariție, devoalare ce transpare anunțîndu-l pe acel ceva ce nu se arată.

Cu toate acestea, chiar și aparența și apariția au fundamentare în fenomen. Întreaga această varietate de apariții fenomenale, denumite generic prin termenul de fenomen, respectiv, aparență, apariție, simplă apariție, duce la confuzie, confuzie ce va fi înlăturată numai o dată cu statuarea clară a noțiunii de fenomen anume: cel-ce-se-arată-din-sine-însuși. Dar, spune Heidegger, în această accepție a noțiunii de fenomen, rămîne neclar cărei ființări îi revine titulatura de fenomen, și, mai ales, dacă aceasta este o simplă ființare sau o caracteristică a ființei ființării, căci atunci nu este atins decît nivelul *formal* de fenomen. Filosoful german arată, făcînd referire la Kant, că ceea ce este formal în fenomen își dobîndește legitimitatea doar dacă cel ce se arată este privit drept acea ființare care este accesibilă prin intuiția empirică. Pusă astfel, problematica fenomenului pare să satisfacă semnificația obișnuită, curentă, de fenomen. Acesta nu este însă conceptul fenomenologic de fenomen.

Pentru a putea delimita și înțelege clar conceptul de fenomen, indiferent de felul în care este determinat cel ce se arată, formal sau nu, trebuie să devoalăm sensul noțiunii de *logos*, pentru ca să devină limpede în ce măsură poate fi privită fenomenologia drept *știința despre fenomene*.

În dicționarul lui Bailly, sensurile conceptului de *logos* se întind pe mai multe pagini. Se pare că sensul prim al acestui cuvînt este cel de rostire. Semnificațiile ulterioare ale acestei noțiuni deviază constant sensul acestui termen, fiind mereu interpretat drept rațiune, judecată, definiție, concept, raport ori rațiune suficientă. Heidegger arată că¹ este aproape o ciudățenie faptul că acest termen a suferit asemenea modificări, mai ales în cadrul abordărilor științifice, și că, chiar dacă interpretat ca enunț, enunț văzut la rîndul lui ca judecată, în ciuda acestei traduceri doar aparent legitime, semnificația sa fundamentală poate fi ratată, mai ales dacă judecata este înțeleasă într-un sens post-kantian. *Logos*, spune el, nu înseamnă judecată, dacă prin judecată este urmărit sensul de a face asociații, sau de a aproba sau respinge ceva, căci, mai degrabă, *logos* trimite la *deloun*, la evidență, la a face vizibil pe acela despre care este vorba în rostire.

Aristotel a făcut încă mai clară această funcție

a rostirii prin analiza lui *apophainesthai*. Nu vom pune în evidență prea mult această analiză, ea fiind suficient cunoscută. Ceea ce trebuie totuși arătat este că funcția *logos*-ului ca *apophansis* constă în a face evidentă indicarea a ceva, *logos*-ul urmînd astfel să aibă forma structurală de *synthesis*. Aici, particula *syn* din *synthesis* nu are sensul de asocier, de înlănțuire de reprezentări, ci pe cea pur apofantă de: „*ceva în punerea sa laolaltă cu ceva care să facă vizibil ceva drept ceva*” (Heidegger). Ceea ce trebuie să pună în lumină *logosul* este *adevărul* în sensul de *aletheia*. Nici de această dată nu vom dezvolta această aserțiune, întrucît și ea a fost suficient de mult dezbătută. Trebuie arătat însă că, deși în exercitarea percepției ființării funcția *logos*-ului constă în simplul fapt de a-face-vizibil-ceva, *logos* poate să însemne rațiune. „Și pentru că, pe de altă parte, *logos* nu este folosit doar cu semnificația de *legein* ci totodată și cu cea de *legomenon*, cel indicat ca atare, și cum acesta din urmă nu este altceva decît *hypokeimenon*, cel ce constituie de fiecare dată deja rațiunea, chiar dacă de ordin subzistent, în virtutea căreia este abordat și dezbătut tot ceea ce este susceptibil de a fi rostit, ca *legomenon* termenul *logos* înseamnă rațiune, *ratio*. Și pentru că, în cele din urmă, *logos* în sensul lui *legomenon* poate să însemne totodată: cel care abordat fiind prin vorbire devine vizibil în relația lui cu ceva, devine vizibil în faptul său de a-fi-în-relație, *logos* capătă semnificația de *relație și raport*.”

Această interpretare a rostirii apofantice trebuie să fie suficientă pentru a pune mai clar în evidență funcția primară a *logos*-ului².

Referitor la termenul de fenomenologie, acesta, așa cum s-a demonstrat, este diferit de cele ce sînt

Mircea Arman

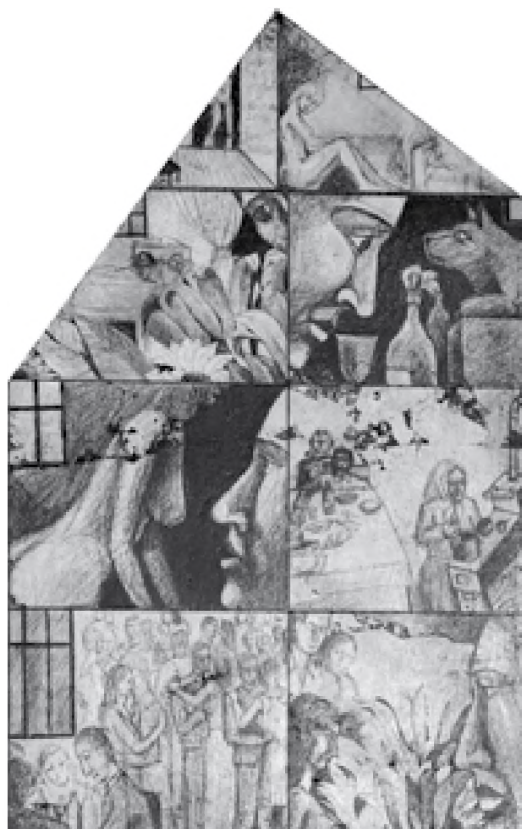
compuse aparent asemănător: teologie, biologie, entomologie etc. Prin termenul de fenomenologie Heidegger arată că nu este numit în nici un chip obiectul investigației și nici conținutul ei. Acest termen, fenomenologie, lămurește asupra manierei de prezentare și asupra felului de tratare a ceea ce este tratat în această știință. Astfel, știința despre fenomen ar însemna o sesizare a obiectelor sale încît tot ce e dezbătut să fie prezentat în tratare directă și legitimare directă. Mai departe, ni se spune că semnificația curentă a conceptului de fenomen îndreptățește, formal, a numi fenomenologie orice prezentare a unei ființări, atunci cînd această ființare se arată pe sine ca atare. Și totuși, se întrebă filosoful german, „pe ce considerent poate conceptul formal de fenomen să fie deformalizat, devenind astfel concept fenomenologic? Cum se deosebește acesta de conceptul curent de fenomen? Ce este acel ceva pe care fenomenologia trebuie să îl facă vizibil? Ce anume trebuie denumit fenomen într-un sens privilegiat? Ce anume este acela care conform esenței sale, constituie tema necesară a unei prezentări explicite?” Evident, ni se spune, că acel ceva care este ascuns spre deosebire de acel ceva care se arată, este totuși ceva ce ține de cel ce în primul rînd se arată și căruia îi constituie sensul și temeiul.

Dar ceea ce rămîne ascuns și cade de cele mai multe ori în învăluire, sau se arată drept alt ceva, este întotdeauna ființa ființării. Ca urmare, acel ceva voalat dar care prin conținutul său reclamă să devină fenomen într-un sens privilegiat, acela va fi luat de către fenomenologie drept obiect al cercetării.

Doar fenomenologia, spune Heidegger, este modalitatea autentică de acces la ontologie. Mai mult, „ontologia este posibilă doar ca fenomenologie”. Și dacă fenomen este cel ce se arată, „conceptul fenomenologic de fenomen are în vedere ființa ființării, sensul, modificările și derivatele ei”³.

Note

- 1 M. Heidegger, *Ființă și timp*, p. 49, trad. rom. D. Tilinca și Mircea Arman.
- 2 M. Heidegger, *Op. cit.*, p. 51-52.
- 3 M. Heidegger, *Op. cit.*, p. 51-52.

Mircea Nechita

Casă (2017)

slagmetal gravat pe lemn, 20 x 34 cm

Retorica meditației și a circumstanțelor trăirii

Adrian Țion

Tudor Cățineanu

Trădarea rimelor

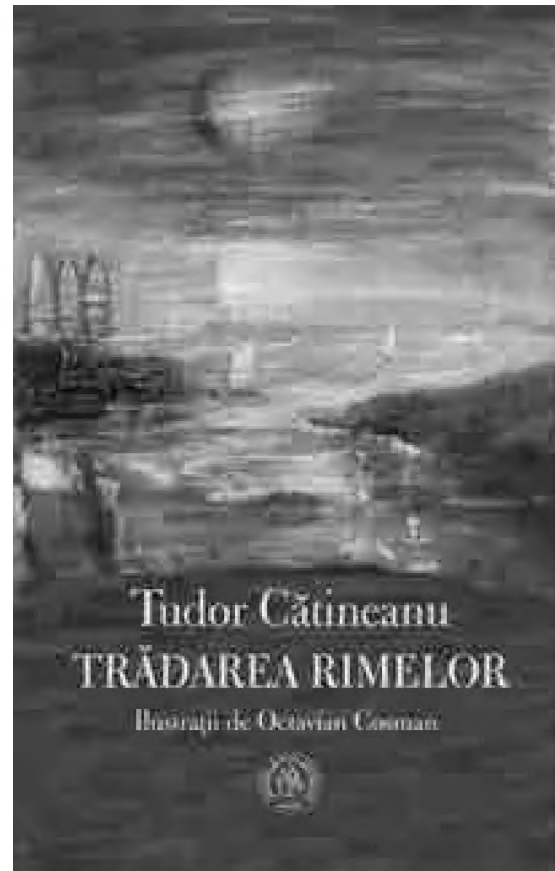
Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2018

De la sublima incantație *Nevoia de cercuri* a lui Geo Dumitrescu, intrată în fondul de aur al liricii românești, n-am mai întâlnit o preocupare de sublimare a viziunii atât de atașată simbolurilor cercului. Poate numai la geometrizarea de tip stănescian mai pot face trimiteri, geometrizare/ abstractizare mulată și ea pe germinația ideilor, de la care se revendică neotentativ, dar evident, și poezia scrisă de un filosof atras cam târzior de magia versificării. Volumul său, *Trădarea rimelor* (2018), trădează într-adevăr intenția de a contura „exacte armonii geometrice” à la Geo Dumitrescu, desigur, fără invocarea extatică a bătrânului Arhimede. Tudor Cățineanu (căci el este autorul volumului în discuție) îl invocă în schimb pe Heraclit, deoarece focul lui „irreversibil” este „ocul de neocolit” (*Axis Mundi*) vestind *Apocalisme* pe fondul unui „paradis în destrămare” prefigurată în versuri suave, de un ermetism ponderat. De altfel, desenul sideral al cercului e proiectat literalmente ca întreg cosmic pe fundalul devenirii întru cuvânt și semnificație ideatică. Ilustrațiile care însoțesc fiecare capitol întregesc această sugestie ezoterică, rafinat plasmuită în culori calde și rozete focusate concentric de pictorul Octavian Cosman.

Introducerea în problematica volumului este concepută ca structură de sistematizare a discursului pe capitole repartizate „încercărilor cercului” de a străbate „trepte ontologice” eșalonate linear pe „drumul destrămării”. Poemele sunt ipostazierii ale paradigmatelor cunoașterii, transpuse în versuri strălucite de etica scrutării orizontului uman și mundan din „țara substelară”. „Calul măiestru” stănescian (retorică exesiv ludică) iocă

rolul unui simbol „pur” în competiție cu pegașii comuni cărora „li s-au frânt aripile” (dezolare neconfirmată). Confruntarea dintre sacru și profan instalează „tristețea metafizică” reiterată fastuos în versuri elegante și etalează „Nimicul” răspândit „de jur-împrejur” ca sfidare a beatitudinii promise. Refugiul în aromele vinului laudat cândva de poetul Horațiu înseamnă, paradoxal, întoarcerea la credința tradițională ca la un izvor benefic revitalizant: „Să bem/ până când vom cădea în genunchi/ și vom fi rugăciuni/ mulțumind nimănui/ pentru că Lumea este,/ chiar dacă n-are început/ și n-are sfârșit/ și nu este altceva/ decât o frumoasă poveste” (*Ergo bibamus*). Eul neliniștit e pornit în căutarea precuratei sfere și strategia devoalării adevărurilor esențiale începe cu ancestrala cădere „din Cercul cel albastru/ de la început”. *Clopotul Big-Bang* este în totalitate o piesă de colecție densă și reprezentativă pentru creația lirică a lui Tudor Cățineanu. În acest poem bine cumpănit trăiește inconfundabil duhul destrămării, motiv copleșitor, menținut în rigoarea retorică a meditației grave. Abateri de la această rigoare apar în *Ecouri și reverberații*, interpretate „geometric” ca „arcuri tangente și secante” la lirica de idei promovată precumpănit. Poetul îmbină reflecția filosofică cu sentimentalismul și notația ocazională, acordă concesii citatului colocvial popular, ceea ce face ca întregul să primească o coloratură eterogenă, inegală. Ca Lae Chiorul din poezia lui Goga, apare taragotul lui Mitru Fărcaș (artistul recent dispărut dintre noi) și sunetele lui „nu sunt altceva/ decât o amintită și omniprezentă Lumină.” (*Cântecul Mitruului*), statornicind admirativ valențele culturale ale unui ethos asumat cu naturațe.

Pe fondul antinomilor recurente, poetul subliniază în stil eminescian aproape discrepanța formală dintre frumusețea Cleopatrei. fiintă istorică

repetabilă și strălucirea în „rânduri de vieți” a prototipului irepetabil numit Mona Lisa, conferit de măreția artei lui Leonardo. Eul călător, „dalbul pribeag” rătăcit prin desișul vieții, rămâne „răstignit între Casă și Drum”, umilintă acceptă ca tânguire târzie în tonuri elegiace. Nostalgia sau iluzia cercurilor platoniciene iscă alte configurații geometrice cu gust amar: „Cum am putea, iubito,/ din triumphiuri,/ să ne retragem/ în același cerc!?” (*Paradox suspendat*). Filonul erotic e străbătut de o candoare catifelată în care efuziunile romantice alternează cu înstrăinarea și imposibilitatea comunicării: „Între noi se va așterne tăcerea/ și numele ei răstignit:/ Necuvântul” (*Într-o zi*). Dezolare, pustiu, tristețe cenzurată, joc dubitativ, ironic („stalagmita mea și stalagmita ta”) umplu conținuturile formale, schițate ca evanescente „cercuri consonante” învârtite prin timp în căutare de echilibru între Casă și Drum, între interioritatea dorită și exterioritatea primită.

Desigur, nu lipsește din volum nici *Geneza cercurilor*, acele *Întemeieri* recunoscibile în imagini din spațiul natal, parental, „un lanț întreg de oameni buni”, unde membrii familiei tradiționale sunt așezați ardeleneste în versuri evocative, pătrunse de sacralitatea trăirii în lumină. Căci în *Dealul și valea* poetul titrează nonșalant, mimetic *Cercul mioritic* și anunță direct: „geometriile cubiste urcă în lumină”. Pe osatura versului popular el construiește noi identități lirice, consonante în plan poetic și lexical cu disticuri fistichii, joviale, șarade desprinse dezinvolt din viziunea dominantă a temei.

Demonstrația livrescă făcută de Tudor Cățineanu în acest volum dă glas unei sensibilități lirice necunoscute până acum, de a cărei evidență valorică nu trebuie să ne îndoim. Întrebarea care persistă totuși este: asistăm la trădarea rimelor sau la trădarea filosofiei?

Mircea Nechita

Cal troian (1999), linogravură, 30 x 42 cm

Sonetul erotic și istoricizat

Alexandru Sfârlea

Pașcu Balaci

Zborul clandestin al unui rus îndrăgostit de la Ștei la Moscova și retur

Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2017

Volumul poetului-dramaturg orădean Pașcu Balaci, intitulat *Zborul clandestin al unui rus îndrăgostit de la Ștei la Moscova și retur* îmbină armonios, într-un sugestiv melanj sonetistic, factorul liricizant, erotic, cu acela al unei istoricizări pregnante, în care realitatea nu suferă imixtiuni edulcorante, cu toate că pretextul – descoperirea unor scrisori de dragoste – este ofertant și oarecum permisiv. El pornește – ca un factor-premisă – de la pivnițele Companiei Naționale a Uranului din orașul Ștei, unde s-a găsit, recent, un seif ce conținea documente cu caracter confidențial, privind situația la zi a livrărilor de uraniu către fosta URSS, ca despăgubiri de război. Dar, lângă acestea, într-o cutie zincată, se aflau și scrisorile de dragoste ale unui tânăr fost inginer de mină acolo, Ivan Ivanovici Ivanov, către iubita sa din Moscova, Liudmila Zenaida Groznâilanskaia. În aceste epistole se află, desigur, „substanța activă” care a făcut posibilă scrierea celor 136 de sonete, autorul subliniind, într-un preambul, „strădania de a traduce aceste epistole tulburătoare, fideli întru totul spiritului și expresiei literei rusești și atenți în depistarea și descrierea atmosferei cripto-comunisto-panslaviste”. Se cuvine relevat, în primul rând, faptul că aceste scrisori ale inginerului Ivanov către iubita Liudmila nu conțineau doar exprimarea ardenței unor efuziuni sentimentale, ci și realități specifice locului, chiar unele întâmplări cu caracter insolit (care se cuveneau a fi tănuite), din perimetrul exploatării miniere de uraniu Ștei-Băița. Așa se face că cele mai multe file au fost confiscate de către organele locale ale KGB. Nu știm dacă „prin aceste scrisori de dragoste Șteii s-a metamorfozat într-un Taj-Mahal al Europei Centrale și de Est” (cum se afirmă în preambul), dar ele sunt de natură a stârni un real și legitim interes, mai ales pentru că sunt augmentate cu descrieri și relatări incitante, caracteristice contextului social-economic și politic din acea perioadă; adică, tocmai așa-numitul (în istoria literaturii române) „obsedant deceniu” (1950-1960), valorizat, cu precădere, în proza noastră de prim-plan. Astfel că, în paralel cu eclatanțele *eros*-ului și *thanatos*-ului, luăm cunoștință de „cea mai mare explozie din toată istoria exploatării de uraniu” (pentru a-i „atenționa” pe americani, zice-se) chiar în duminica Paștilor anului 1952, încărcătura fiind „de patru mii de kile de injecții/ Cu explozivi în nișe-adânci prin șchei”, când „Munți de uraniu s-au cutremurat,/ Zvârlind spre cer depunerea fosilei/ Și soarele-nvelind cu un brocart”, cum glăsuiește, în fireștenia-i liminar-estetică, însuși sonetul inaugural.

Inginerul amoretat Ivanov îi relatează Liudmillei sale nu doar efuziuni cu palpit amoros, care energizează cuvintele cu un lirism intrinsec, ci și despre ceea ce i se întâmplă acolo, în comunitatea diriguată de „emisari” sovietici, la mina de uraniu din Ștei-Băița, despre cum, zice, „leri am văzut aura de uraniu/ Cum strălucea pe-o cască de miner, (...) N-o

fi vreun abur transpirând din craniu,/ Când omul iese din pământ la ger”, sonetul miruindu-ne și cu o comparație „ambetantă”: „Dar azi, Liudmila, când ieșea din șut,/ Văzui iar păcla ceea nefirească,/ Vie și caldă, ca al tău sărut ...” În alt sonet, aflăm despre ceea ce îi relatează lui Ivanov „frumosul și masivul Sașa din Leningrad”, venit și el la mina de uraniu din Munții Bihorului, despre „narodno opolcenie” (voluntarii poporului sau miliția populară, sintagme sub care se cunoaște oficial valul de patriotism popular care a cuprins rezerveții din Leningrad la vestea atacului naziștilor, dar care au devenit carne de tun, fiind prost înarmați, murind atunci pe linia-ntâi a frontului peste 70.000 de oameni), când „Mii și mii din Leningradul magic/ S-au oferit să lupte voluntari,/ Savanți, artiști, studenți, cu chipul tragic...”

Așa se face că epistolele lui Ivanov către Liudmila sunt, de fapt, niște mărturisiri empatice, unele de un real și neostentativ impact. Sonetul de la pagina 107 ne face co-părtași „unei revolte, în timpul ședinței de primire a tovarășului Voicu David din Oradea, în rândurile Uniunii Tineretului Muncitoresc din România”, când venerabilul orădean de astăzi, fost coleg de bancă cu D. R. Popescu la Colegiul Național „Emanuil Gojdu” din Oradea (trăitor aici, în etate de 82 de ani – n.m.), era „un simbol al tinerimii ieșite din plebei”. Într-un acces de sinceritate, tânărul Voicu a spus: „Nu sunt bun de utemist, întrucât, de curând, tata a suferit o condamnare” ... „Vai, amuți întreaga adunare,/ Ortacii toți aveau un aer trist,/ Neașteptând o autodemascare/ De visitor și sincer activist.” Voicu David este îndepărtat din UTM, dar scapă în acest fel de angajarea la minele de uraniu care i-ar fi adus moartea... Mai departe, Liudmila este prevenită, de nu chiar ușor și duios... învinovățită, cu privire la acea istorie a contemporaneității „războiului rece”, în plină desfășurare: „Dragă Liudmila, numai dumneavoastră / Nu îi cunoașteți pe militariști,/ Ei nu știu ce bomboane, ce colastră/ Le pregătim de-aici, din Ștei, cu spor/ Praline Hiroșima cât mai multe/ Și dacă fi-le-va iar de bătaie dor,/ Avem în RDG mari catapulte/ Spre-a le-azvârli lor, drept în cap, din zbor,/Să le-amuțească vocile oculte!”

Sunt multe astfel de episoade, epurate de lirism, în mod deliberat, desigur, în care realitatea dură, ca atare, are cel mai greu cuvânt de spus, o realitate la care – mai mult sau mai puțin direct- bogata mină de uraniu din Munții Bihorului era conectată.

Dar eroul nostru are mintea și sufletul orientate – ca niște vectori de forță spiritual – sufletească – spre Moscova, acolo unde hălăduia neasemuita ființă pe care-o diviniza, și mai multe nu. Așa încât, după ce scrisorile îi sunt confiscate, după ce porumbelul voiajor îi este împușcat, îi vine ideea îndrăzneată de deveni el însuși porumbel... adică ideea nebunească, de a fugi chiar cu avionul *Antonov 2* ce transporta eșantioanele bogate în uraniu în capitala Uniunii Sovietice, pentru a se întâlni cu Liudmila sa, ascuns într-un container și protejat printr-o cuirasă de plumb împotriva radiațiilor. În acest sens, mituiește un doctor să-i acorde concediu medical, pentru motivarea absenței de la locul de muncă, după ce, în prealabil, obținuse acordul pilotului și co-pilotului

avionului AN2. „Mi-au spus să am răbdare, că-ntr-o clipă/ Vom decola de pe aerodrom./ Elice scumpă, draga mea aripă,/ Învârte-te mai repede că-s om/ Schimbat de dragoste, ba-ntr-o tulipă,/Ba în uranicul și greu atom.” Omul dărdăia în acel container, apoi avionul decolează spre Liudmila, peste Munții Apuseni, Transilvania, Bucovina, trece Prutul, Nistrul, ajunge în Kiev: „Ascunde-te-n butoiul tău din cală!/ Îmi ordonă să reîncep iar chinul,/ Pilotul cu mustața grea, pe oală./ Și-mi acceptai iarăși, supus, destinul/ De Diogene rus cu-amorțicneală.” După ce avionul aterizează la Kiev, pentru a face plinul, are loc un control inopinat: „Butoiul ăsta sună-a gol, tovarăși”,/ Aud deasupra mea deznodământul!”, dar Ivanov este salvat de către piloți, prin prezența lor de spirit: „Avertizăm echipa de control/ Că în acest container e filonul/ Ce-ar face bomba pentru un atol/ De-l descuiați, e riscul ca radonul/ Să ne adoarmă-ndat cu-al lui formol/ Și punem în primejdii avionul...” Scapă cu bine și din această primejdie („Abia acum pricep ce-i Înălțarea,/ Fiindc-o trăiesc pe viu, prin nervi și sânge,/ Că fost-am ca și mort în disperarea/ De-a nu mai fi(...)” Visează cu ochii deschiși: „Promis-am la piloți un chef de-o noapte./ Iar tu să fii amfitrioana noastră./ Îmbracă rochia cea lungă-albastră,/ Plăcintele să fie bine coapte...” Dar, piloții de pe AN 2 primesc indicații de la turnul de control, de a ateriza pe o altă pistă, mai izolată, a aeroportului Vnukovo din Moscova, pentru că avusese loc o prăbușire de aeronavă. Încărcătura nu mai este controlată și descărcată la aeroportul moscovit, se primește ordinul expres de a se întoarce la Kiev, unde să fie descărcate containerele cu uraniu, din cauza neprevăzutului accident de avion IL 14, pe aeroportul Vnukovo, aeronavă în care se afla o delegație din partea Partidului Muncitoresc Român. A murit din cauza ceții dense și a unei erori umane de pilotaj echipajul sovietic al avionului și un oficial al delegației române (Grigore Preoteasa), delegație care venea să participe la cea de-a 40-a aniversare a Revoluției Bolșevice din noiembrie 1917 (1917-1957) iar printre membrii delegației era și viitorul președinte al României, N. Ceaușescu. Ca să vezi, ce ... ghinion istoric, atât pentru amoretul Ivanov, cât și pentru... România, dar, desigur, din cu totul alte motive. Astfel că avionul AN 2 se întoarce la Ștei, iar eroul nostru își „procesează” dezamăgirea și frustrarea, pentru că fusese atât de aproape de Liudmila, (ah, respiraseră împreună aerul Moscovei, al casei lor rusești, nu-i așa?...), dar este hotărât să mai încerce odată, încă un zbor clandestin, ca să-și întâlnească aleasa inimii. „Cine din lume-ar fi putut concepe/ O astfel de-ntâmplare să pățim?.../ Dar nu-i nimic, armura este gata,/ Și-o cos cu plumb și pentru-a doua oară;/ Tu să m-aștepți, Liudmila,-n primăvară,/ Încrede-te în mine, tu ești fata/ Pe care o iubesc, ca-ntăia oară!” – așa se încheie, în cheie optimistă, cu *happy-end*, totuși, această aventură româno-sovietică, sau... șteiano-moscovită. Pentru că, la scurt timp după aceea, a avut loc retragerea rușilor de pe teritoriul României, și, desigur, Ivanov avea să se afle în brațele Liudmillei, fără să mai călătorească în container și-n cuirasă de plumb ...

Credem că, nu întâmplător, sonetele trimise la concursul Festivalului internațional de poezie *Lucian Blaga* (Lancrăm-Sebeș) au fost distinse cu Marele Premiu la ediția din anul 2017. Este încă o dovadă că sonetul – de astă dată istoricizat, dar și cu intense inflexiuni/ pulsuni erotice – își probează perenitatea în cavalcada de obiceiuri ale post și transmodernității într-o bucuria nedisimulată a oricărui cititor.

Exerciții de memorie

Monica Grosu

Ilie Rad
Călătorii prin țară (1995-2017)
Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară
Clujeană, 2018

Călătorii prin țară (1995-2017) este titlul unei noi cărți semnate de distinsul profesor clujean Ilie Rad, cuprinzând note și însemnări pe marginea unor evenimente, întâlniri, congrese și simpozioane, care i-au prilejuit autorului deplasări prin țară. Editată recent la Cluj, de Editura Presa Universitară Clujeană, 2017, cartea de față își propune să salveze de la uitare „emoții, stări, impresii, fapte care, reunite în volum, dau seama de o vârstă, de un timp, de o mentalitate”, așa cum se precizează în *Prefață*. Tot aici, găsim mențiunea că „multe dintre persoanele și personalitățile despre care este vorba în articole au trecut, din păcate, în lumea umbrelor, iar o serie de instituții, asociații și organizații – despre care vorbește autorul – nu mai există nici ele. Viața-i trecătoare, iar lumea se află într-o veșnică schimbare.” Din acest motiv, dar și din altele pe care le vom aminti pe parcurs, aceste însemnări sunt cu atât mai valoroase, cu cât înfățișează un proiect personal de cunoaștere și dăruire în folosul culturii române.

Foarte clar structurată și atentă la detaliul documentar, cartea se construiește ca un edificiu solid, promovând valorile umane și artistice ale țării, amintind la tot pasul date de istorie literară și întâmplări memorabile, locuri și oameni care dau seama despre un trecut și un prezent cultural ce merită cunoscut. Rolul unei astfel de inițiative editoriale constă în direcționarea atenției spre activitățile unor instituții de cultură, spre evenimentele organizate la nivel universitar, ca și spre evocarea unor întâlniri și a unor personalități cu care autorul a interferat în cadrul Congreselor Naționale de Istorie a Presei sau în cadrul manifestărilor desfășurate la Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet.

Dincolo de însemnările propriu-zise, întrezărim și aici, ca în orice memorial de călătorie, un portret al autorului care se comunică pe sine, un portret uman de reală afabilitate și omenie. Intuim figura dascălului devotat studenților și dispus să-i însoțească în explorări și lungi deplasări didactico-jurnaliste, precum și pe cea a omului de cultură, a cercetătorului ce privește totul în jur cu un ochi de estete, reținând detaliul istoric și cultural, artistic și biografic. Cu cei pe care-i întâlnește, domnul profesor se arată înțelegător și empatic: apropiat de studenți, oferind recomandări ferme doctoranzilor și ajutându-i să-și perfecționeze demersul științific, tolerant, subtil și uneori ironic, atunci când vine vorba de politicieni sau alte personalități ale vieții publice.

Mai mult, lectura permite pătrunderea, preț de câteva ore, în intimitatea vieții și a decorului unor mari personalități ale culturii române, evocate emoționant de autor. Este cazul lui Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Cezar Petrescu, filosoful D.D. Roșca, Cella Serghi, compozitorul George Enescu, profesorul și academicianul Constantin Ciopraga, poetul George Lesnea și foarte mulți alții pe care autorul i-a cunoscut sau ale căror case

memoriale le-a vizitat. Rezultă aceste însemnări vii și interesante, deoarece vehiculează nume de istorici și academicieni, scriitori și critici literari, importanți universitari și oameni de cultură, dimensiune ce le transformă într-o veritabilă sursă de informare. Faptul trăit se materializează acum în fapt mărturisit cu chibzuință ardelenescă, cu răbdarea și calmul istoricului, dar și cu grija vorbei frumos așezate în context. De aceea, notele autorului pe marginea locurilor și a evenimentelor la care participă prind viață în pagină, împletind, cu o deplină transparență a detaliilor, trecutul și prezentul, aspectele frumoase, ca și cele mai puțin plăcute.

Într-un timp atât de grăbit ca acela din prezent, această retrospectivă a profesorului Ilie Rad este bine venită, fiindcă face dovada unei implicări și a unei vieți culturale active, deși poate insuficient vizibile. Unele acțiuni, lansări de carte, examene de doctorat, simpozioane, congrese sau mese rotunde rămân într-un cerc închis, iar volumul în discuție reușește să le dea o aură nouă. Mai mult, referințele culturale bogate și numeroasele titluri vehiculate constituie o sursă reală de informare privind actualitatea editorială din ultimii ani.

În ansamblul lor, însemnările autorului provocate de aceste călătorii prin țară fac mărturia unor experiențe biografice și culturale interesante, însă cu un statut aparte ne apar întâlnirile desfășurate anual la Sighet în prezența Doamnei Ana Blandiana, fondatoarea Memorialului, alături de regretatul ei soț, Romulus Rusan. De fapt, fiecare zonă vizitată se leagă, în amintirea autorului, de oamenii pe care i-a întâlnit acolo, de bisericile și mănăstirile văzute, de monumentele admirate, așa încât rândurile scrise sunt instructive și de multe ori emoționante. O atenție specială este acordată întâlnirilor cu Regele Mihai I și cu președinții Ion Iliescu și Emil Constantinescu, momente marcate totodată și prin instantaneele fotografice din Anexele volumului (întâlnirile programate cu Traian Băsescu și Klaus Iohannis rămânând la stadiul de proiect).

Fiecare prilej este folosit pentru a pune în relief activitatea și realizările profesionale ale unor colegi de breaslă și nu numai, scriitori și oameni ai catedrei universitare, specialiști în diverse domenii de cercetare și semnatari ai unor studii relevante. De asemenea, orice lucrare artistică amintită este automat însoțită de numele celui care a realizat-o, în semn de respect pentru memoria și truda autorului.

Tonul calm și echilibrat al acestor însemnări, dimpreună cu maniera foarte îngrijită în care sunt redactate, amintesc de o tradiție a politeții și a respectului pe care profesorul Ilie Rad o ilustrează prin toate cărțile domniei sale.

Acest nou titlu, *Călătorii prin țară (1995-2017)*, continuă mai vechile preocupări ale autorului, concretizate deja în câteva volume cu note de călătorie din țară și din străinătate, pregătind totodată un amplu proiect, cel al memoriilor (*Viața ca un dar*), pe care îl așteptăm cu viu interes.

Mircea Nechita

Învecinări stresante (2007), ulei pe pal, 48 x 80 cm

Despre moartea vie

Radu Ilarion Munteanu

Mircea Nechita

Privitul a:finșitului pe fereastră II (1999), linogravură, 31 x 40 cm

Vasile Muste

Eu nici în moarte n-am să pot muri

Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2018

Poetul maramureșan (de extracție lăpușană) Vasile Muste a organizat, de-a lungul anilor, ca director al Casei de cultură, Festivalul Internațional de Poezie de Sighetu Marmăției. A publicat multe volume proprii, la edituri locale, majoritatea clujene. Majoritatea de poezie. Unul – *Lupta cu Molcuțu*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2012 – de proză ultrascursă. A realizat antologii, una de autor (Grinta, 2016), alta a participanților la festivalul de poezie pe care-l păstrează (Ed. Fundației Luceafărul, 1998). Precum și altele.

Volumul de față, *Eu nici în moarte n-am să pot muri – poeme de dragoste* – e produs de Editura Școala Ardeleană. Prezentat într-o ținută grafică elegantă și purtând dedicația *Pentru IZABEL* stimulează din capul locului lectura celui care nu-l cunoaște pe delicatul poet, cum îl numește Ioan-Pavel Azap în prefața la un volum de proză al altui autor.

Volumul începe brusc, cu un vers de mare respirație, la finele primului poem: „dacă vrei, pot greși pentru tine” (p. 7). Imediat apoi, autorul tematizează poetic spațiul existențial: „Locuiesc la Sighetul Marmăției cu domiciliu foțat” (p. 8), evocă în aceeași tonalitate o scoică din Marea Tireniană, aflată pe masa sa de la Coruieni. De-a lungul dialogului perpetuu cu iubita, localitatea natală a poetului e iarăși evocată (p. 22), pentru a-i da, apoi, o dimensiune cosmică („noi am trăit odată, undeva, în Hiperboreea”, pag. 31). Efect subtil, spațiul definit de Coruieni și Sighet fiind la nordul țării. Mă rog, nord-vest.

Blândețea delicată (sic) a lui Vasile Muste nu exclude perifrazele aluzive. La pagina 33, găsim

un titlu care trimite la Nicolae Labiș: *Tu niciodată nu*. Iar tehnica accentului pe final oferă o mică apoteoză din mers: „...rămâi în carte cartea este/ biletul pentru paradis”. Dintre nenumăratele elogi aduse, de-a lungul și de-a latul meridianelor, cărții, acesta e unul pe cât de simplu, pe atât de esențial.

Vasile Muste evită obiceiul de a-și intitula volumul după o poezie sau după un capitol. Procedeează mai rafinat. Ba letează cu expresia, oricum neobișnuită (dar neobișnuitul în poezie e monedă curentă) din titlu, valsează chiar. La pagina 54 găsim poemul *Eu n-am să mor de inimă*. Luat izolat, e banal. Raportat la formula de pe copertă, o potențează. Iar obișnuitul (deja) final forte, oferă o descifrare: „... eu nu voi muri de inimă niciodată / ... / iar de va fi, să fie de inima ta”.

De-ar fi doar atât, ar fi de ajuns. Dar e mult mai mult. Vasile Muste poetizează în fel și chip moartea, o duce la limita ludicului (cât se poate de discret!), evită la distanță accepțiunile ei triviale. De la melodramă la biologie. Îi descoperă valențe originale (*Morții trăiesc mai disperat*, p. 60), efilează noțiunea folosind cuvinte conotative (*Pământ și iarbă*, p. 62) sau ajunge chiar la moartea acelei Izabel care străbate textul, de la dedicație la postfață (*Izabel a murit*, p. 65). Aici e un clenci. Expresia banală *a murit*, când e vorba de iubit/iubită, are o salbă de înțelesuri, dar cel mai obișnuit (sic!) e încetarea relației. Iar ambiguitatea acestui înțeles, în canavaua jocului poetic e încă o provocare. A cui? A cititorului? Nu doar. Simultan o autoprovocare.

Am respectat întotdeauna o regulă în cronici. Legată de distribuția spațială a cititorilor. Noțiunea de spațial este înțeleasă aici simultan în sens propriu și în sens figurativ. De pildă, atunci când am recunoscut sursa/sursele concret(ă/e)

a(le) unui element literar, fie proză, fie poezie (nu m-am încumetat, de zeci de ani, să scriu cronică dramatică), m-am plasat în ipostaza cititorului complet străin de surs(a/ele) respectiv(ă/e). Judecând efectul literar din această poziție. Dacă efectul stă în picioare, e bine scris. Adaosul de haz pe care cititorul familiarizat cu surs(a/ele) e obiectiv. De ce amintesc acest lucru elementar discutând volumul lui Vasile Muste? Deoarece mă pune întrucâtva în încurcă. Personajul său focal, Izabel, repet, de la dedicație la postfață, trebuie, în principiu, considerat ca ficțiune. Poetică, dar ficțiune. De fapt de-a lungul textului, acest personaj se menține în focarul fiecărui poem. Numit explicit, de câteva ori, frecvență dozată farmaceutic pentru a evita manierismul și a păstra decența fără detașare, dar prezent. Nimic mai logic, subtitlul volumului fiind *Poeme de dragoste*. Dacă ne imaginăm că volumul e supus procedurii imagistic-medice a tomografiei, Izabel de află în focarul fiecărei felii radiografiate. Întrebarea pe care cititorul nu poate evita să și-o pună (nimic nefiresc în a privi poezia de dragoste cu instrumentul... tomografic ca metaforă analitică) este dacă demersul poetic și-ar fi păstrat efectele fără datele concrete asumate de autor. Întrebarea se pune, dar nu are sens. Rostul ei este exclusiv de a sublinia curajul onest al poetului. Asumarea posibilei concreteți ca sursă de poezie.

Care e linia de demarcație între amănunte universale valabile și concreteți? După sintagma „acesta e un certificat prin care trebuia să te numești Muste”, din cuprinsul postfeței, ultimele patru rânduri, summa lungului poem de dragoste care e volumul, se află dincoace de această linie: „Iar dacă te va întreba cineva dacă m-ai cunoscut, să-i spui zâmbind: «L-am cunoscut pe Vasile Muste»”. „Peste toate acestea, înainte de regine și împărăteșe, tu ai fost pentru mine Femeia!”

Ce-i interesant e că, dacă natura zecilor de poeme e fără îndoială poetică, acest text final, intitulat *Post-scriptum* și adresat direct personajului focal numit Izabel, formal în proză, fără a fi defel epic, are densitatea poetică cea mai accentuată. Tonul acestei pagini sună ca un dicteu automat. Sau cum au mai spus mulți scriitori, pare a se fi scris singur.

Discutam cu un prieten comun, scriitor consacrat și ajunsese la aceeași impresie. Volumul lui Vasile Muste e nu numai perfect și impecabil rotund, ci chiar unul din cele mai rotunde volume de poezie pe care le-am întâlnit, ambii, în ultimii destui ani. Până la acest final în format epistolar, textul e omogen, fără a eșua vreo clipă în monotonie. Chiar persoana a doua, folosită consecvent (o raritate în poezie, ca formulă de-a lungul unui volum întreg), are o funcție structurală – și discursivă – bine definită.

După considerațiile de lectură etalate mai sus, să revenim, în respect pentru rotunjimea volumului, la titlu. Dacă surprinde, la prima lectură, el devine limpede după lectura celor patru rânduri finale citate mai sus. Am mai spus că titlul trebuie citit prin prisma a trei titluri: *Eu n-am să mor de inimă*, *Morții trăiesc mai disperat* și *Izabel a murit*. Expresia din titlu e o găselniță sofisticată, dar de mare precizie. Și un foarte bun rezumat al textului. Ceea ce-i una din cerințele oricărui titlu.

Una peste alta, un volum nu numai definitoriu pentru poetul lăpușan, ci un prilej de savoare literară exemplară.

Viață câștigată

Ani Bradea

Motto: „O, femeie, mare este credința Ta; făcă-ți-se cum voiești.” Matei 15:28

„Nu m-am rugat niciodată, absolut niciodată să mă vindec. Dar m-am rugat la Dumnezeu să mă lase puțin mai mult lângă copiii mei.” Este mărturia tulburătoare a poetei Florica Bațu-Ichim, autoare a numeroase volume de versuri, dar și a două volume de proză confesivă, scrise după aflarea cumplitului diagnostic, pe care i l-au pus medicii din Kitchener, Ontario, Canada, și anume: leucemie. *La porțile disperării, începutul speranței...*, Editura Arhidiecezana Cluj, 1996, este cartea în care, într-un mod răscolitor, cutremurător de sincer și fără lamentații (deloc de condamnat într-o asemenea situație), își discută experiența sa de bolnavă de cancer. Da, își discută cu foaia de hârtie trăirile, spaimile, speranțele, pentru că nu există nimeni altcineva în jurul său, cu care să poată vorbi despre cumplita experiență. „Îmi doresc, uneori, să existe cineva cu care să pot discuta despre cancer. Dar nu e nimeni căruia să-i spun tot ce gândesc: Mitrel nu poate suporta, copiii sunt prea fragezi, iar prietenii... Când încerc, uneori, să dezvălui o parte din gând, prietenii au lacrimi în ochi.”

Florica Bațu-Ichim s-a născut la București, în anul 1945, într-o familie de aromâni. A urmat cursurile liceului *Gheorghe Șincai* și a absolvit *Academia de științe economice* în 1968. S-a căsătorit, în 1974, cu preotul și poetul Dumitru Ichim, împreună cu care s-a stabilit apoi în Canada. A debutat literar în 1970, cu o plachetă de versuri (publicată ca urmare a câștigării unui premiu la un prestigios concurs de poezie) a cărei prefață este scrisă de Ion Caraion. Au urmat apoi alte volume de poezie, a fost inclusă în mai multe antologii și a colaborat cu reviste literare din România și din străinătate (Canada, Statele Unite ale Americii, Germania etc.). A făcut înregistrări pentru *Ecrivains Roumains de Ontario*, casetă audio realizată cu sprijinul Guvernului din Ontario și a fost, în perioada 1975-1985, directorul adjunct al emisiunii bilunare *Romanian Kaleidoscope*, transmisă de canalul GRC-TV. A condus cenaclul literar *Muntele Măslinilor* (înființat împreună cu soțul său, Dumitru Ichim) din Kitchener, locul în care a trăit treizeci și șase de ani, alături de soț și de cei șase copii ai lor. S-a înscris la cursuri postuniversitare, în domeniul specializării din România, în anul 1986, la Toronto, dar a fost nevoită să abandoneze studiile un an mai târziu, în preajma Crăciunului, când a fost diagnosticată cu leucemie. Erau născuți, la acel moment, toți cei șase copii ai familiei, cel mai mic având doar vârsta de zece luni. Odată cu vestea cumplită, medicii îi cer să îndepărteze copilul de la sân, deoarece speranța de viață, în cazul său, era foarte scăzută, și era imperios necesar să intre într-un program de tratamente extrem de dure. Începe o lungă și traumatizantă perioadă, descrisă cu lux de amănunte în volum, în care existența Floricăi Bațu-Ichim se împarte între eforturile disperate de a păstra aparențele unei normalități în viața copiilor săi, lupta pentru rezistența fizică și morală la tratamentele agresive și vizitele regulate la spital,

dar și rugăciunile zilnice în care ea nu cere să se vindece de cumplita boală, implorând doar un timp cât mai lung alături de copiii săi. Rezultatul, dincolo de eforturile supra-umane la care a fost supusă, este o viață câștigată în mijlocul familiei sale, o viață care a însemnat creșterea și educarea copiilor până când aceștia au început și au urmat cariere universitare, cel mai mic dintre ei, cel care avea doar zece luni la stabilirea teribilului diagnostic, trecuse deja de douăzeci de ani în septembrie 2010, atunci când poeta s-a stins în același oraș în care s-a stabilit, împreună cu soțul, în Canada, cu peste trei decenii și jumătate în urmă.

Pentru prefața ediției din 1996 a volumului (aflu că *La porțile disperării, începutul speranței...* a fost reeditată la Editura *Cathisma* din București, în 2017, colecția *Antiparenting*, îngrijită de Savatie Baștovoi, eu sunt însă posesoarea unui exemplar din prima ediție, prin darul făcut de preotul și poetul Dumitru Ichim, cu prilejul vizitei pe care am făcut-o, alături de ceilalți membri ai delegației *Revistei Tribuna*, la începutul lunii iulie, anul acesta, în Canada), Valeriu Anania scria: „Despre carte, deocamdată, nu mai trebuie scris, căci ea se cere mai întâi citită. De la primele pagini, ea se recomandă singură. Jurnal? Confesiune? Poem? O carte frumoasă și adevărată, cum nu se scriu multe în dulcele grai românesc”. Nu știu cât, sau dacă s-a scris despre carte, de la această primă ediție încoace, dar cu siguranță Valeriu Anania are dreptate: cartea este, în același timp, jurnal, confesiune și poem. Printre paginile confesive, duros de raționale, își fac loc destule imagini văzute prin ochi de poet, filtrate printr-o trăire artistică de o sensibilitate aparte, cum este acel episod al tăierii copacului, un „arțar bătrân”, cu o „rană pe verticalul tulpinii”, considerat de primărie periculos, existând riscul ca vânturile canadiene să-l rupă și, în cădere, să rănească pe cineva. „Au tăiat întâi partea de sus: visele, speranțele, cerul și încercarea de a ajunge la cer. ...Ca la un bolnav de cancer. Avem aceeași boală... (...) În brațele copacului întreg coboară, întâi, întunericul, apoi vin stelele să se joace printre frunzele lui. Și el își trimite crengile sus, căutând înspre cer, ca speranțele soțului meu...”

În general însă, povestea este scrisă fără înflorituri stilistice. Textul simplu (dar nu simplist!), curat, nepropunându-și niciun fel de „inginerie prozodică” (așa cum bine punctează și prefațatorul), ci numai redarea cât mai fidelă a cumplitelor experiențe, a schimbărilor pe care acestea le provoacă, mai ales în plan spiritual, este valoros (și) din punct de vedere literar. Felul în care sunt alternate secvențele cotidiene cu amintiri din trecut (de genul celei în care, încercând să salveze pe cineva de la înec, din apele Mării Negre, autoarea ajunge în pericol de a-și găsi moartea în valuri, zdrobindu-și genunchii de stânci pentru a scăpa), sau, din loc în loc, cu profunde reflecții asupra existenței, precum: „...ce fericiți mor/ cei ce nu știu că mor...”, trădează, fără niciun dubiu, un îndelungat exercițiu al scrisului. Timpul petrecut cu copiii, micile lor năzbâtii, sau alte observații din traiul cotidian comun, toate sunt redade într-un stil fermecător, chiar cu umor. Un umor care, din pricina tragediei în mijlocul căreia se situează,

Mircea Nechita
acrilic pe pânză, 80 x 60 cm

Lună plină II (2007)

iese și mai mult în evidență, dar nu deranjant, din contră, delicat, vindecător, ca un balsam de pus pe rană. „Uneori aștern pe hârtie lucruri mai triste. Asta nu înseamnă că douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru mă gândesc doar la cancer. De obicei întrebările mele au răspunsuri puțin mai palpabile: - Care ai pus, mă, sub perna lu' taică-tu broasca aia râioasă?”; „Cel mai frumos compliment pe care l-am primit în viața mea a fost acum vreo zece ani, de la Tom: - O, mamă, ce frumoasă ești: parcă ai fi o macara! La vârsta lui, colorul acela era simbolul frumuseții pământene...”; „Cardinalul, cum îi spun canadienii, e o pasăre mică, roșie și foarte frumoasă. Am avut și noi una, în curte. Acum n-o mai avem: acum avem o pisică...” De departe, jocul copiilor cu cele mai sfâșietoare implicații, declanșat de către mamă la recomandarea pediatrului, este jocul de a înmormântarea(!), pentru ca iminentul eveniment să nu-i găsească nepregătiți. „Trebuie să vadă o înmormântare! Am reținut cuvintele doctorului și am căutat ocazia. Prima dată am înmormântat un fluture (...) copiii au spus că a fost foarte frumos și chiar au presărat floricele sălbatice pe mormântul sărmanului fluturaș. A doua oară am înmormântat un bondar. (...) Nu mai știu cum a fost. Îmi amintesc doar că un alt bondar zbura în cercuri în jurul bondarului mort, parcă vrând să-l trezească. Fără să vreau, m-am gândit la soțul meu, la copii. (...) A treia oară am înmormântat o pasăre. (...) Am înmormântat-o cu pompă, deși pe mine începuse să mă plictisească. (...) Să termin mai repede, am zis ceva ca un discurs, încheind: - ...și nu te vom uita niciodată! - Mincinoșilor! a strigat Gloria. - De ce ne faci mincinoși? am întrebat-o nedumerită. - Așa i-ați spus și bondarului și uite ce ați făcut! - Ce am făcut? - Ați semănat cartofi!”

Familia (și aici se includ atât dragostea de mamă cât și iubirea de soție), educația copiilor, poezia, cărțile care umplu casa și așa neîncăpătoare pentru toate cele opt suflete care trăiesc în ea, sunt valori care nu o părăsesc nicio clipă pe autoarea acestui volum, în ciuda gravei probleme existențiale cu care se confruntă. Dar cea mai de preț dintre toate bogățiile sufletului său, aceea care nu doar că nu o părăsește, nu se împuținează, și, din contră, sporește, cu cât suferința se dovedește a fi mai mare, este credința. Datorită ei, boala este privită ca prilej de înțelegere a tainei vieții, ca mijlocitoare a apropierii de Dumnezeu. „Mulțumesc, Doamne, pentru razele soarelui, mulțumesc, Doamne, pentru iarbă, furnici, pentru copilul acesta care mă trage de păr, pentru

Periferii (in)umane

Irina-Roxana Georgescu

cățelul care se sperie când aude clopotul bătând, mulțumesc, Doamne, pentru hârtia asta pe care scriu, pentru creionul cu care scriu, pentru mâna care poate să miște, pentru trupul meu care încă trăiește. ...Și-ți mulțumesc, Doamne, pentru boala asta a mea, care m-a apropiat, atâta, de Tine...” Chiar dacă nu e ușor de ajuns la o înțelegere atât de profundă a sensului vieții, cum cu sinceritate recunoaște („Cancerul poate fi un drum spre Dumnezeu. Greu să faci afirmația asta și mult mai greu s-o înțelegi”), teama cea mai mare (și nu frica de moarte, pe care a învins-o grație pelerinajului la Medjugordje, despre care spune: „...dacă nu am fi fost la Medjugordje cred că nici eu, nici Mitrel, nici copiii nu am fi rămas cu mintea întreagă”) rămâne aceea că: „O să vină o zi când voi fi atât de bolnavă, încât n-o să mai pot nici măcar să mă rog. De aceasta mă tem cel mai mult.” Și continuă: „Ce fericiți sunt cei ce se mai pot, încă, ruga.”

Aici, în acest punct al analizei mele, îmi amintesc cum, în mașină fiind, pe drumul de întoarcere la Câmpul românesc, dintr-o excursie pe care gazdele noastre ne-o oferiseră în cadrul *Săptămânii culturale*, pentru care noi, cei de la *Tribuna*, am fost invitați în Canada, povestea de viață a Părintelui Ichim m-a impresionat până la lacrimi. Lupta cu boala soției, problemele financiare, dificultățile de a păstra familia întreagă, în condițiile în care sistemul de asistență socială canadian era cu ochii pe felul în care-și îngrijeau copiii, pe condițiile pe care le puteau oferi acestora, fiind oricând gata să-i despartă pe copii de părinții lor, apoi moartea soției și problemele sale de sănătate, toate acestea mi s-au părut a fi imposibil de suportat, o cruce prea grea pe umerii omului cu o constituție fizică firavă, care, paradoxal, zâmbea tot timpul, tuturor, cu un licăr jucăuș în priviri, răspândind în juru-i o lumină și o bucurie incredibile. Vorbind despre toate tragediile trăite, de pe scaunul din dreapta șoferului, răsucit doar pe jumătate înspre noi, cei de pe bancheta din spate, care-l ascultam vădit impresionați, Părintele privea undeva departe, mult mai departe decât ne puteam imagina, dincolo de mașina aceea, dincolo de orașul acela, dincolo de lumea aceasta..., privea și se adresa unor fantasmе pe care doar el le putea vedea, în timp ce-și mângâia barba cu gesturi mecanice, de care nu părea să fie conștient. Cum ați putut, Părinte, am întrebat cu plânsul în gât, cum ați putut suporta toate acestea? Cu credință, a răspuns zâmbind, dar continuând să privească, absent, prin lucruri și prin oameni.

Cred că Părintele a știut de ce mi-a dăruit cartea scrisă de soția sa în anii aceia de cumplită „zodie a cancerului”, cum și eu știu că această carte, fără întâlnirea cu poetul și preotul Dumitru Ichim, ar fi însemnat o experiență incompletă, o jumătate de întreg. *La porțile disperării, începutul speranței...* este o carte despre care mai sunt multe de spus. Sau poate că nu e nimic de spus, povestea trebuie doar citită, și nu de către cei bolnavi, cei sănătoși sunt ținta! O lecție de viață pe care autoarea a primit-o și, tălmăcită, o dăruiește cui vrea să o primească, oricui are urechi să o audă și ochi să o citească. De aceea cred că cel mai bun mod de încheia acest text este următorul citat: „Autobuzul de Hamilton. O portugheză intră în vorbă cu mine. Din una în alta, întreabă: - Câți copii ai? - Șase. - Și toți sunt sănătoși? - Da. - Copilul meu e bolnav, are cancer la mațe. Și atunci mi-am dat seama cât sunt de fericiți: am șase copii și toți sunt sănătoși: alții au doar unu și acela bolnav...”

Pablo García Casado

Periferii

selecție și traducere din spaniolă de

Marin Mălaicu Hondrari

Bistrița, Editura Charmides, 2017, 88 de pagini.

Pablo García Casado s-a născut în Córdoba (Spania), în 1972. A publicat *Las afueras* (Barcelona, 1997), *El mapa de América* (Barcelona, 2001), *Dinero* (Barcelona, 2007), *Fuera de Campo* (Madrid, 2013, antologie de autor), *García* (Madrid, 2015). „Periferiile” scriitorului spaniol survolează teritorii exime bantuite de morbul singurătății și al indeciziilor. Imaginarul poetic al autorului cordobez se extinde apocaliptic de la spațiile citadine impregnate de angoase, de boală, de o sexualitate dezabuzată la spațiile unei intimități ex-centriche. Traducerea, remarcabil realizată de Marin Mălaicu Hondrari, aduce un flux poetic nou, racordând simplitatea voită a versurilor cu minimalismul ultragiatic al limbii spaniole. Volumul *Periferii*, apărut în limba română la Editura Charmides, antologhează poeme de o mare forță expresivă, asemenea unor bucăți de ceramică a căror strălucire capătă vibrații nebănuite prin traducerea în limba română.

Las afueras, volumul din 1997, pentru care Pablo García Casado a obținut Premiul Ojo Crítico de RNE, redă aproape obsedant metaforele pierzaniei, sinonime cu singurătatea duminicilor de mahmureală, cu iubiri efemere ori cu o carnalitate lipsită de miză. Pare că extinderea spongioasă a spațiului urban sufocă orice tentativă de recuperare a umanității: „oricât s-ar extinde orașele până se unesc unele / cu altele oricâte dezamăgiri ne-ar provoca sexul moartea / sau greutățile mereu vor exista niște periferii // bezna zonelor industriale nepriceperea / oricât s-ar strădui ministerul lucrărilor publice / organizațiile cetățenești asociațiile locale mereu vor exista // în zori rămășițele iubirii de la periferii” (p. 7). Iar enclavele de tandrețe devin și ele utilitariste, probleme rezolvate rapid și sigur, în ciuda dorinței de a *poseda* ceva măcar pentru scurtă vreme: „îmi zici că nu ți-ai mai făcut / patul că ai ieșit și toate / magazinele erau închise că astăzi // e duminică iar ieri sâmbătă ne-am spus / multe chestii multă iubire gin săruturi / și dacă n-am puțină pâine sau tandrețe // să-ți împrumut” (p. 13).

Răzbate o ironie tandră, care se împletește adesea cu o oarecare delicatete, din ale cărei franjuri recuperăm nu doar o atitudine machistă – „toți bărbații sunt prinți la cinci dimineața // tu ești toate curvele când te trezești și nu mai e nimeni” (p. 18), ci și o lejeritate erotică, fiindcă, în definitiv, „orice formă de iubire conține și o doză de risipă” (p. 17). Poemele lui García Casares dezvăluie distonant apropierea de *celălalt*, împletind vocile și singurările pasagere, „iubirea din reclame” & anxietățile. Iar atunci când poetul se uită în jurul său nu vede decât multiplicarea propriei singurătăți, mai hidoasă decât orice: „ești singură și te cuprinde o neliniște / proprie duminicilor de mahmureală o tensiune // de prezervative rupte” (p. 19).

Selecția din volumul *El mapa de América* (2001) restituie un proiect poetic în care se zbate,

de această dată, relația de cuplu, definită însă de tot soiul de (dis)armonii, de la idealitatea falsificată la complicități pasagere. Doar Fordul care urcă lent colina „la sud de toate proiectele” (p. 27) rămâne, contrapunctic, singura bornă a existenței călătorului. Poemul „ithaca” nu recuperează *nostos*-ul lui Ulise din poemele homerice, nu mai este simbolul idealului domestic și nici al unității matrimoniale, ci al identității agresate: „nostalgia nu înseamnă flori uscate în așternutul tău / ci Citroenul 2cv abandonat la piese de schimb insomnia // nu e pătura de funingine acoperind străzile / e un deșteptător arătând 3:09 frica // nu e sclipirea stiletelor în bătaia lunii ci bărbați / deghizați în elvis așteptând după colț destinul // nu e roza vânturilor e rută ocolitoare din cauza lucrărilor / ithaca nu e ithaca e san francisco” (p. 32). Singurătatea – *modus vivendi* al celui aflat pe drumuri, în căutarea identității – norocul ratat, regretele bine gestionate redau „o tristețe / inutilă ca o hartă fără nord” (p. 42), în care „binecuvântate fie singurătatea și suferința”. Toate experiențele converg înspre „acel te întorci târziu acel vrei micul dejun? spus de niște buze / care în curând vor fi doar o dată o cifră un loc pe hartă” (p. 43).

Poemele din volumul *Dinero* (2007), narative și mai tăioase decât cele din volumele anterioare, capătă dimensiunea sărăciei, a insecurității, a morții; angoasele identitare se hrănesc din sinteze cotidiene, din renunțări și înduioșări nebănuite. „Nu e vorba de o ambiguă senzație de angoasă, e vorba de bani” (p. 61), de stringențe acaparatoare, tot așa cum, în ultima parte a cărții, restituind poezii din volumul *García* (2015), unele poeme se frâng sub propria greutate. Fericirea e o sclipire de *azulejos* într-o amiază andaluză interminabilă, de aceea, deși s-ar putea trăi sub vraja ei, contaminarea nu ar fi decât fatală pentru cel care nu este obișnuit cu ea.

Fima, un Woody Allen ocolit de faimă

Ștefan Manasia

Undeva în județul Alba, trenul care mă aduce din București mărește un pic viteza, ca și cum mecanicul ar fi nesigur de panourile amplasate în gările modernizate pe bani europeni, panouri care garantează o viteză de 160 km/h pe calea ferată recent refăcută. O să ajungem în Cluj fără întârziere, promite controlorul – și orice călător știe că, de mai mulți ani, CFR a introdus întârzierile meschine în durata călătoriei, punându-se astfel la adăpost de plângeri, despăgubiri, sancțiuni. Spre capătul dinspre locomotivă al vagonului se grupează patru blăjeni, doi domni și două doamne. Ca-ntr-un meci de tenis la dublu, trec peste fileul temporal mingea discuției: politică, sărăcie, pensii, depopulare, exil economic, tentativele marilor escroci de a scăpa și fără pușcărie, și fără confiscarea averilor nejustificate. Unul din domni, cu o voce virtuos prelucrată de alcooluri tari, rememorează anii săi de muncă în străinătate, după 1990. A lucrat în Belgia și Franța, a obținut pensie de la statul spaniol, 700 de euro lunar. Cei 1400 de lei românești, pensie primită în patrie, îi consideră bani de buzunar. Are 70 de ani dar tot mai întoarce, ca altădată Henry Miller, capul după femeile tinere. Regretă, în cuvinte simple, trecerea anilor, scandalul virstei. Regretă, mai ales, anii petrecuți la muncă (bătrânețea îl ocolea încă) în Israel, pe care l-a bătut, la volanul unui camion alimentară, în lung și-n lat. Pentru el Israel înseamnă oameni de o corectitudine neverosimilă, soare și zile blinde, culturi exotice (citrice, smochini). Locul în care

sîmbăta – de Sabatul pe care iudaicii îl respectă orgolios – unii orașeni te invită în casă să scoți din priză un fier de călcat, să schimbi un bec, recompensându-te cu un pahar de vin bun. Blăjeanul e mai eficient decît un pliant turistic, decît oferta unei agenții de voiaj: doamnele își doresc să pornească cu un grup de pelerini la vară, spre Sfîntul Mormînt, spre stațiuni și mănăstiri.

Pînă să urce-n tren grupul celor patru am săvurat ultimele pagini din *Fima*, romanul lui Amos Oz apărut în Biblioteca Polirom (și reeditat, în 2017, la Humanitas, în traducerea expresivă a lui Any Shilon). Cu ecouri din Phillip Roth și Salman Rushdie, din Cehov și Joyce, *Fima* e cartea unui oraș – Ierusalimul deceniilor opt și nouă din secolul trecut, cu flash-back-uri în anii primelor conflicte cu arabii, cu administrația britanică. Fima (diminutivul lui Efraim) este anti-eroul acestor pagini, un idealist oblomovian, un profet inofensiv ocrotit de prieteni și colegi, de amantele în care stimulează instinctul matern și, mai cu seamă, de bătrînul său tată, chimist, patron al unei prospere firme de cosmetice, filantrop. Fima rătăcește, ca Leopold Bloom, prin intestinele gri-albastrii ale orașului (Ierusalimul e surprins mai ales iarna, cu zile reci, ploioase și întunecoase), prin propriul trecut (privit ca apendice al ratării) și prin prezentul (contaminat, fatalmente, de semnele bătrîneții și eșecului.) Tatăl îi repetă, aproape exasperat, anecdote și pilde, sperînd să urnească sufletul lui Fima spre isprăvile promise în tinerețe (făcuse studii strălucite de istorie, scrisese un volum de versuri excelent receptat). Unul din bancurile

predilecte ale bătrînului e acesta: care e diferența dintre un nătîng și un ghinionist? Răspuns: nătîngul varsă întotdeauna cafeaua fierbinte pe picioarele ghinionistului. Dar Fima e simultan ghinionist și nătîng, obiectele și îndatoririle îl copleșesc, viața, proiectele îi scapă printre degete. Personaj tragicomic, nici măcar umorul rafinat și livresc al lui Amos Oz nu reușește să ni-l facă, de fiecare dată, simpatic. Pentru că Fima se complăce în delăsare și parazitism, sîciindu-și în permanență rudele și prietenii, atent să le amendeze greșelile de limbă, fisurile din logica discursului, opiniile. Are tot timpul nevoie să fie în centrul atenției, să strălucească în cafenele sau la petrecerile foștilor colegi, să uluiască. În solitudine, inventează un guvern imaginar, care salvează și reglează tînărul stat israelian, îi împacă pe evrei cu palestinienii, amendează opiniile unui Gunther Grass ș.a.m.d. Unul dintre marii pisălogi ai literaturii contemporane, un Woody Allen în mizerie, Fima nu își iartă nici fosta soție, cea pe care o sedusese și o abandonase, o jignise pînă o aruncase în brațele unui inginer american. Simte nevoia să o vadă zilnic, să îi treacă pragul și eventual să îi intre în pat, în secvențe de un ridicol fabulos. Îi spune, în cele din urmă, Yael, fosta soție, ajunsă mare specialist în ingineria aeronautică: „M-am săturat. Nu mai veni aici, Fima. Trăiești aparent singur, dar te lipești tot timpul de alții. Eu sînt exact invers, toți se lipeșc de mine cu toate că singurul lucru pe care îl doresc cu-adevărat e să fiu lăsată în sfîrșit singură.” (p.327) Și totuși cuvintele lui Yael sînt (excesiv de) elegante și civilizate, pentru că Fima apare în toate capitolele masivului roman (400 de pagini) ca un monstru preistoric: egoist și iresponsabil, leneș și murdar, deambulînd pe străzile Orașului Sfînt în paltonul vechi, cu mîneca ruptă, vechiul palton al tatălui său. Convocînd viziuni în lăuntrul cărora e scriitor și adulat: strateg, politician, conducător blînd, om de stînga etc. Capabil, în rare momente, de empatie – nefinalizată nicicum – față de cei neajutorați. Înțelege drama micului Challenger (băiatul lui Yael), batjocorit de prietenii de joacă într-un fel de răstignire parodică, asta după ce îl convinseseră să taie jugulara unui ciîne bolnav, prin amenințări și presiunile acelea psihologice la care puerii sînt, nu o dată, extrem de pricepuți. E un ciîne palestinian, îi vor spune, pe el se poate impenitent experimenta moartea – iar copilăria și inocența lui Challenger, micul tociar pe care Fima și l-ar fi dorit acum ca fiu, dispar, în urma traumei, pentru totdeauna.

E o carte amară acest roman prin culoarele de panoptic ale căruia Amos Oz – scriitorul israelian aflat an de an pe lista scurtă a Premiului Nobel – își plimbă golemul postmodern, pe Fima. Și Fima, cititor împătimit de ziare, palavragiu neobosit, pierde-vară din categoria supergrea, ne introduce în problematica specială a statului evreu, sub epiderma căruia mocnesc conflictele și violența, dar și nostalgia după epoca marilor profeți și reformatori sau dorul după o guvernare pacifistă:

„Polițistul care stătea de pază în cabina de gardă din fața rezidenței scoase capul și întrebă:

Hei, tu de acolo, cauți pe cineva?

Fima răspunde:

Da. Caut ziua de mîine.

Soldatul îi sugerează amabil:

Atunci continuă, te rog, domnule, să o cauți în altă parte. Mergi înainte. Nu sta aici.” (p.281)

Mircea Nechita

Bivolul roșu și universul lui închis (2003), creion, acuarelă, tuș, 50 x 60 cm

Poezia banalului cotidian (Victor Felea)

Constantin Cubleșan

Gruparea insurgentă ce s-a afirmat ridicându-și glasul împotriva canoanelor proletcultului agresiv din anii '50, formată în cadrul revistei *Steaua*, cuprindea în nucleul său patru individualități poetice, foarte diferite ca temperament și exprimare lirică, dar uniți într-o idee ce a marcat deschiderea ferestrelor poeziei actuale spre literatura autentică, spre marea noastră literatură interbelică și spre orizonturile contemporane ale universalității: A. E. Baconsky, Aurel Rău, Aurel Gurghianu și Victor Felea (ordinea enumerării poate fi oricând realcătuită).

Fără îndoială, cel mai puțin marcat de imperativele politicului din acea vreme, a fost Victor Felea. Taciturn, cu o prezență discretă în peisajul literar (și nu numai) al Clujului, cititor asiduu de poezie (a fost și un excelent comentator critic al volumelor confrăților, autor al unor cronici pe care cineva ar trebui să le reunească într-un volum, extrase din paginile revistelor *Steaua* și *Tribuna*, pentru a pune în lumină personalitatea distinctă a acestui rafinat analist și degustător de esențe veritabile), observator febril al vieții cotidiene în dinamica ei derizorie, părand un tip retras din vâltoarele istorice ale epocii („M-a căutat viața și nu m-a găsit/ Eram mereu în altă parte”), așa cum de fapt și era (fără să practice vreodată vreoa activitate de suprafață în structurile sociale, formal chiar și în cele ale Uniunii Scriitorilor), trăind însă intens, în intimitate, marea dramă a nimicului existențial care îl copleșea: „viața devine absurdă/ ca o cușcă cu gratii/ vezi totul dincolo de ea,/ trăiești învârtindu-te/ dar nimeni nu vine să-ți deschidă/ și să te întrebe/ – Ce mai faci, omule?” (*Mereu aici*).

Nu scria o poezie depresivă, cu toate că timbrul vocii i se apropia de cel bacovian („Bacovia replasat într-o altă decolorată realitate imediată și contrazicând orice poză eroică” – Ion Pop), însă melancolia nesfârșită și tristețea cronică cu care își contempla/introspecta trăirile emoționale de fiecare zi („cenușia mea viață”) în peisajul monoton al unei existențe... pedestre, îl recomanda ca pe un rezoner lipsit de orice avânt vital, blazat mai curând, în totul sub spectrul monotoniei: „Aceleași zgomote aceleași privilegii/ Care-mi alunecă de sub privire/ Precum o frunză palidă – aceeași/ Monotonie care mă leagă strâns/ De câteva lucruri de câteva biete/ Idei și senzații – aceeași/ Mici deplasări prin oraș și prin casă/ Aceleași vechi suferințe insinuându-se – aceeași/ Vechi întrebări aceleași speranțe-nvechite/ Dar atât de plăcute-n veșmintele lor/ Demodate comode – aceeași ființe/ Cu care te miști în același/ Spațiu rotund previzibil –/ Aceleași acerbă dispută a vieții și morții/ Încât se cutremură fragilii pereți/ Ai făpturii” (*Permanențe*). O asemenea atitudine poate fi înțeleasă ca insinuând atemporalitatea, retragerea nu într-un turn de fildeș, precum parnasienii, ci într-o provincie anonimă a lumii, însă discursul liric, reverberat tocmai din această conștientizare a cheltuirii vieții într-un anotimp al derizoriului opresiv („trist și absurd rătăcesc/ prin

galeria de fier a prezentului”), reprezintă semnul incontestabil al prezenței poetului într-o actualitate specific-aplatizată, provocatoarea unei atari stări de spirit, cronicizată de condițiile realității nemijlocite („Uităm de noi înșine și de frumusețea din noi/ ca de un paradis pe care zi de zi îl pierdem tot mai mult/ ne înstrăinăm printre faptele noastre banale, urâte,/ printre prea cunoscutele lucruri,/ printre oamenii mărunți și grotești /.../ viața prinde o crustă aspră și murdară/ sub care un întreg infern se agită./ Cei care ies către lumină, sunt aduși/ cu forța înapoi în beznă – și arareori/ mai scapă câte unul și devine om” – *Uităm de noi*). Nu se simte bine, nu e fericit în postura omului oarecare (numai un oarecare nu putea fi însă, decantând în poezie trăirile de rezonanță vătuită, aceleași pe care nu puțini dintre contemporanii săi le împărtășeau), marcat de „viziunea omului concret” (Gh. Grigurcu) pe care o proiecta asupra propriei ființe, împăcat, oarecum, fără să reacționeze fățiș împotriva condiției sale, mai degrabă împăcat cu ea: „Mă mulțumesc și cu acest puțin/ mă mulțumesc cu starea asta a mea/ de azi și de ieri cu starea asta/ lipsită de iluminare mă mulțumesc/ să înregistrez cu disimulată nepăsare/ cum trece timpul cum se duc zilele/ orele lăsându-mă tot mai singur” (*Mă mulțumesc*). Nu i-au lipsit însă dorurile de mari călătorii, de evaziuni („Un dor de drumuri depărtate mă încearcă,/ Să trec, să respir adânc./ Să mă umplu iar de prezența lumii./ Lumea de oameni și peisaje/ Pe care-am pierdut-o din inimă” – *Sub privirile timpului*) căci, prizonieratul în micul și domesticul, în casnicul univers în care se mișcă, îi oferă doar șansa recluziunii în sine, pentru a-și poetiza gesturile stereotipe exersate într-o realitate banală pe care o trăiește oarecum ritualic: „M-am întors acasă la ora paisprezece și treizeci/ Am adus reviste și un ziar/ Am luat masa în bucătărie/ împreună cu Lidia/ Am conversat despre lucruri/ Mai mult sau mai puțin importante/ Ea s-a dus apoi în camera ei/ Eu m-am retras în odaia mea/ Înșesată cu cărți și m-am așezat/ La locul meu obișnuit zicându-mi/ Poate scriu un poem/ Căci lumina primăvărată de-afară/ Mă împingea ușor către cuvinte” (*Totul va trebui reluat*). În această atmosferă diurnă (nocturnă de asemenea), aceeași de-acum, mereu aceeași, își urmează cu statornicie vocația, mărturisită cu o ușoară undă autoironică în glas: „mă ocup cu meseria de a mi făuri iluzii”, pentru a continua, altădată: „Mă bucur de viață cu precauții/ Și suferința o transform/ În concluzii înțelepte/ După cum se vede/ Sunt un mare descurcăreț” (*După cum se vede*).

Poezia lui Victor Felea e gravă, dramatică în esența discursului său, monotonă la o primă privire tocmai datorită referențialității obsesive la aceeași umilință existențială cercetându-și biograficul: „Chiar și asta e viața chiar și asta/ pe care o duc eu zi de zi/ aici în orașul acesta printre/ câțiva oameni câteva lucruri/ printre câteva dorințe simple concrete/ printre gesturi obișnuite și vorbe și mai/ obișnuite printre enervări și satisfacții/

Mircea Nechita *Copac și împrejurimi* (2009)
desen, acrilic pe pânză, 80 x 60 cm

printre vizite și îndatoriri printre/ vise ce nu mai sunt decât fantome/ de vise printre regrete și nerăbdări/ și maladii sâcâitoare și voci/ care-mi spun și se confesează și vor/ ceva de la mine – chiar și asta e viață/ bucuria asta fără bucurie” (*Chiar și asta*). Biograficul cenușiu se transformă constant în poezia unei vieți petrecute domol de la o zi la alta, iar aceste treceri temporale îi oferă emoțiile sincere ale unui soi de resemnare în anodin: „Eu trec pe străzi purtându-mi/ Paltonul greoi și geanta mea încărcată/ Cu pâine și cărți și hârtii și cu alte/ Lucruri trebuitoare – mă duc înfruntând/ Vârtejuri de zgomote puțin aplecat/ Și ușor năucit mic și fără importanță/ cvasi atent și cvasi absent/ Preocupat de câteva gânduri prozaice/ dar și de câteva utopii și speranțe/ Care-mi șoptesc: rezistă, rezistă” (*Autoportret în februarie*). E un desen ce ar putea fi exact pentru cineva care îl privește doar de la distanță. Numai că în realitatea concretă, poetul își arată cu generozitate o altă față, aceea de autentic mentor printre tinerii poeții ai urbei care îl înconjoară cu venerație (Unul dintre aceștia i-a împrumutat, cu aviz favorabil /?!/ chiar și titlul unui volum – *Jucător de rezervă* – v. Dumitru Cerna), el purtându-și, cu eleganță aristocrată, inelul aurit pe unul din degetele mâinii drepte, aidoma lui Macedonski odinioară, bucurându-se să descopere talente și poezie autentică în numeroasele manuscrise ce-l copleșeau la redacțiile *Tribuna* sau *Steaua*. Lirica sa e reprezentativă pentru o lungă etapă a istoriei sociale/naționale în care cel ce evita stilul encomiastic, de exultare în marginea sau chiar în miezul succeselor politice, rămânea condamnat la acest tip de existență fals anodină. Falsă, pentru că nimic mai autentic și mai sincer vibrant în poezia lui Victor Felea decât demersul său liric de introspecție și de decantare, aproape tragică în biografic, a receptării timpului istoric: „Între timp/ Bătrânii părinți/ S-au retras liniștiți/ Sus pe dealul împodobit de cruci/ Și de pietre frumos dăltuite/ S-au retras la locul odihnei de veci/ Între timp/ Am răs și m-am întristat/ Și am privit la televizor/ Miracolele și pierzarea lumii/ Între timp/ Am citit reviste/ Și m-am uitat la oameni/ Și la văzduhul tot mai străveziu al primăverii/ Între timp/ Am mâncat și am dormit/ Mereu între timp/ O viață între timp/ Și de-odată m-am întrebat cu spaimă/ Unde mi-e Timpul” (*Între timp*).

Femeia femeie

Daniel Pișcu

femeia mamă I

După un orgasm
Puternic, solid, plenar,
În perioada
De ovulație, fertilă,
Rămâne
Gravidă,
Pântecul
I se desenează,
I se rotunjește
Din ce în ce
Mai mult,
Poate să facă
Sex zilnic
Nemaitemându-se
De nimic,
Că va rămâne
Însărcinată,
Ea e curajul
Și calmul
Întruchipat,
Purtându-și
Odorul,
Odorul meu,
Cu nonșalanță
Pe sub rochia
Lejeră,
Adaptată
Corespunzător
Și numai cu puțin
Timp
Înainte de a naște
Se abținează
Cu adevărat
Se ferește
De toate eforturile
Care o fac
Un erou
Un MIRACOL
Desăvârșit.

femeia mamă II

Femeia ce m-a născut
Ne învelește
Ne învălește
Ne ocrotește
Deci
Cu ochii
Cu mâinile
Cu gândul
Dându-ne țâță
Ștergându-ne
La fund
Îmbăindu-ne
Zilnic
Dându-ne papa
Eventual
Ajutată de soț
Ne poartă
În ham
În cărucior
Prin parcuri
La aer curat
Prin magazine
La cumpărături

Prin autobuze
În deplasările ei
Cu scopuri precise
Ne dă cu cremuri
Ne curăță ochii
Și năsucul
Ne duce
La control
La doctor
Periodic
Se asigură că
Toate vaccinările
Sunt făcute
La timp
Se joacă
Cu el
Crește odată
Cu pruncul ei
Ce devine copil
Cu el
Ducându-l și aducându-l
La și de la
Creșă
La grădiniță
La școală
Îl ajută
De trebuie
La temele toate
Scrise sau nescrise
Îl e-ducă
Îl poartă de mână, deci,
Îl povățuiește cum
Să se poarte mai bine
În viață
Îi spune ce-i bine
Și ce nu-i bine
Să facă
Apoi, când acesta, deja
Își va da examenele,
La școală
Bacalaureatul
La Faculate
Nici nu se gândește
Că băiatul ei
Sau fata ei
Au urmărit-o, poate,
Cândva
(O inimă și un soare întregi!)
Cu ochii
Cu auzul,
De grijă...
Mereu.

femeia hrană

Pregătește pulpele
De pui
Superioare
Sau inferioare
Le curăță de piele
Le spală cu apă
Le pune apoi
La grătar
Sau la cuptorul
Aragazului
La tavă
Cu garnitură

Daniel Pișcu

De legume congelate
Sau proaspete
Pregătește
Când sunt gata
Cu puțin ulei
Și/sau oțet
Salata
Ori leurda
Mujdeiul
În timp ce eu
În tot acest timp
Înainte
Ca recompensă
I-am făcut
Cafeaua
Care nu este
Neapărat un aliment
Ci un
Supliment alimentar.

femeia iubită II

Dai, și-ți spui și ție
Sfaturi bune
Cu glas tare
Să nu mai vorbim
Prea multe
Vrute și ne-vrute
Prostii
Să fim mai eficienți
Să nu fim redundanți
Să fim mai puțin trufași
Dar totuși demni
Să nu ne uităm
Prea mult împrejur-ne
Pătrunzând în intimitatea
Altora obraznic
Cu forța
Să nu mai credem
În superstiții
Să nu mai fim mentaliști
Să nu mai fim, deci,
Cicălitori
Să-i lăsăm și pe alții
Pe cei dragi
Să se descurce singuri
Și ce bine e!
Ce bine e!

Harta

Ceva aproape himeric ne supune
în amiaza împovărată de povara funigilor
când totul se uită
dar nu așa cum am vrea noi
iar colțurile gurii se arcuiesc
într-un zâmbet resemnat sau disprețuitor

O hartă interioară se luptă cu harta locului
și zgârieturile dungate ale dragostei pe trupuri
nu ajută
Tăcerea se va epuiza curând
ca o filipică împotriva nedreptăților
când o inimă nouă aflăm prin cea veche
și ne învârtim prin centrimetrii camerei
cu îndemânarea unor dansatori pe sârmă
fără plasă la sol, fără umbrelă
iar fructele zilei stau sub crengi
ca niște misiți sub portaluri

Revedere

Nici un cuvânt pregătit să vindece
când trecutul dezertase
și era acum de partea noastră
Încurajările treceau prin cuvinte
cum oxigenul prin artere
iar lumina peste trupuri
părea mantia zdrențuită a unui vrăjitor

Totul în preajmă monocrom prăfuit
ca în reportajele din teatrele de operațiuni
unde vezi numai blocuri în ruină
cu ziduri împușcate și mânăjite de fum
și urme de explozibil
iar clipele geologice
asemenea șoaptelor din curtea interioară a
spitalelor
dilatându-se
împreună cu sentimentul că dacă am părași
acum totul
cineva ar fi învinovățit pe nedrept

Am mai rămas

Senzația de langoare și libertate
privind canalele orașului portuar
ca niște măruntaie deschise curgând spre mare
oase lichide parte a unui schelet variabil
când am mai rămas puțin după plecarea ta
să văd dacă autoironia poate fi o formă de
disperare
iar arborii foșnitorii și casele cu două etaje
își schimbau culoarea din galben
în acel albastru închis
zărit cândva în scufia cu zorzoane a
măscăriciului
din tabloul pinacotecii unei rude îndepărtate
iar întreg cartierul acela plin de cafenele și baruri
îmi părea o minusculă Atlantidă
cu lucruri ce se sfarmă la prima atingere
precum carcasele moliilor
rămase în sertarele scrinurilor vechi
Seara tremura ca un voal
Totul era iremediabil de seducător
La țarm sosea o corabie
cu o mie de lunateci

Crochiu urban

Țiuitul troleibuzului pe o stradă îngustă
într-un douăzeci și trei Aprilie noros
peste sunetul casei de marcat
de la parterul blocului
ce adăpostește o casă de pariuri
și mica aversă sfârșită
în geamul cu mici cicatrici
când afli mâini slăbite
întinse către altele la fel
și credința naivă că tot ce ai iubit cândva
se va întoarce
iar mica noastră melancolie
în gălăgia lumii
printre zarzării din curțile caselor tip vagon
ca o sperietoare cu hainele prea lungi
ca un idol de pâslă căruia nimeni
nu vrea să-i aducă ofrande

Bucolică

Amiază de Iulie
când râurile sclipeau peste câmpiile verzi
ca niște vene luminoase
și mireasma sfredelitoare a parfumului
acoperise urbea ce nu va uita niciodată
trupul tău rugător, vocea ta rănită

Amiază de Iulie
precum carnea vișinelor coapte
în care buzele noastre învinețite
acopereau scrâșnirea dinților
iar inima zvâcnea adăugându-ne
socotelilor ei tulburi și iertătoare

Amiază de Iulie
unde mica boare de vânt
se risipea sub primul cântat al cocoșilor
iar cerul era asemeni unui obraz de convalescent
și eram așa de fericiți
încât tăiam o șuviță din părul tău
să o am ca dovadă că totul
era adevărat și neverosimil

Alexandru Cazacu

Joi

Depresiunea dintre răstimpurile zile
când iluziile singuratecului sunt cele mai mari
într-o joi ce se odihnește în viscol
iar sirenele mașinilor de intervenție
pendulează peste bulevardul străjuit de clădiri
unde bucuria nu o să se justifice niciodată
iar tristețea va face întodeauna asta
cu un zâmbet și destinul unei Edith Piaf
O nebunie minoră a lucrurilor de lângă tine
îndepărtează și speranța și lipsa ei
când fire de nisip se desprind din zidurile
coșcovite
iar un fel de ambiguitate se adună în sentințe
precum cheratina în epidermă

Mircea Nechita

Baia doamnelor (1999), linogravură, 30 x 42 cm

Marian Ilea

Baba din drum

În casa mare, pe ulița ce duce din drum la rîu, aproape de magazinul ei, bătrîna Ioana Șteț din Ieud și-a adunat familia. Ca în fiecare an. De hramul bisericii, de Sfînta Maria. Ioana Șteț are șaptesprezece urmași împrăștiați în lumea largă. E seara de Sfînta Maria, cînd toți vin acasă. Ascultă raportul pe care bătrîna îl face despre găzduit și despre pămînturile la care nu mai ajunge, care sînt ale lor și nimeni nu vrea să-i pună în posesie. Tîrziu, în noapte, Ioana Șteț pune masa. Se uită la ai ei și se satură privindu-i cum mîncîncă poftos.

Cu trei zile înainte de sîrbătorea din anul două mii șaisprezece, s-a gîndit, mai ales noaptea, ce trebuie să le spună, cum să facă pentru ca fiecare dintre cei duși pe alte coclauri să înțeleagă că pămînturile neamului lor îi așteaptă, că prețul redobîndirii n-are importanță.

La ora șaptesprezece, în anul două mii șaisprezece, de Sfînta Maria, bătrîna Ioana Șteț din Desiștea a început să cuvînte. Ai ei o ascultau tăcuți și atenți.

Dragii mei, de la-nceput vă spun că iară l-am ascultat pe primaru' Boholici, care-i și oarece neam cu noi, cum zice: „Mătușă Ioană, să-ți spun de la-nceput că toată problema ar fi trebuit rezolvată cu Legea Lupu, și foștii mei colegi n-au făcut nimic în anii nouăzeci și cinci și nouăzeci și șase, eu nu eram atunci la primărie, că doară cunoști, da' să nu mă spui că dau vina pe ei, ce n-o isprăvit ei la timp trebuie să tomnesc eu, acolo unde legea mă lasă”. Și după minciunile care mi le-o zis, o luat-o cu anu' o mie nouă sute șaptezeci și șase, cînd un profesor, care-i și azi cu taina lemnului, adică Pop Taina, și-o doamnă care-i cu plante medicinale, adică Pop Ghizi, o căpătat de la comuniști loturi ajutătoare. M-o mai informat că el și primăria lui o rămas proprietari pe locurile unde-s căminul, poliția și-un magazin, ăla din centru. „De-aia, mătușă Ioana Șteț, pămîntu' vostru s-a tot diminuat.” Așa mi-o zis. Așa vă zic și io vouă.

S-o apropiat de urechea mea stîngă, că eram în drum, lîngă primărie, și mi-o mai șoptit: „Nu vreau și n-am interes să iau averea cuiva, că nu mi-o iau mie, Doamne- ferește și păzește, de greșit cu dumneata sigur undeva s-a greșit, că n-am știut eu cum stau lucrurile, da' și dumneata m-ai dat în judecată, mi-ai cerut și daune dacă nu te pun în posesie”. Aici zice drept, așa am și făcut, dragii mei, și la judecătoria din Sighet io am cîștigat, trebuie să mă pună în posesie ori să-mi deie despăgubiri cîte o mie de lei pîntru fiecare zî de-nîrziere. Da' s-o-ntors lucru' judecat bine la Sighet la Tribunalu' din Baia-Mare, să se mai judece o dată. Atunci și-o arătat Boholici fața, o ris și-o strîgat după mine: „Ești casată cu tot cu sentința ta, babă Ioană”. Am tăcut, am amînat rejudecarea un an, da' mi-o trecut judecătoria cauza la perimări și s-o perimat și dosaru'.

Nu-i bai, am zis, baba Ioana te-o pus primar, baba te-a da jos, că-i an de alegeri. De pus l-am pus, da' iară o cîștigat și dosaru' de rejudecat o rămas la perimate. Cu Boholici și cu avocații lui și-ai mei n-o să stau la masă să ne-nțelegem. Pămîntu' ăsta din centru' comunei îi al meu și-al vostru. În mai și-apoi în iunie, iest an, am vorbit iar cu Boholici, că de opt ani de zile nu i-am mai auzit vorba și nu vreau să-l mai aud alți opt. I-am și spus în drum, către cămin, de data asta, că

nu mai vreau nici să-l văd, nici să-l aud. O strîgat după mine: „Nu-s nebun, babă Ioană, să te pun în posesie. Că de eram, mă duceau la Sighet. Nici să-mi fi fost mamă nu ți-aș fi dat pămîntu', da' ai tu pe cineva la primărie care-ți dă apă la moară, și-oi afla eu care-i persoana. Și-apoi ne-om mai întîlni noi”.

Din ziua ultimei amenințări, am pus-o pe Ana să aranjeze garduri în jurul pămîntului rămas liber și să pună jipurile voastre hăpt în ușile de la intrarea în magazinul din centru, în alea de la cămin și poliție. M-au amendat de trei ori pe săptămîna cu cîte-o mie de lei, săptămîna trecută mi-o adus o amendă din asta de zece mii de lei, toate le-am contestat și-avem iar procese. M-o căutat alții de la noi din comună, să coopereze în contră cu mincinosu' de la primărie, că au și ei sentințe de punere în posesie care stau tăt la naltalină, în primărie. Deocamdată nu le-am zis nici că-i albă, nici că-i neagră. Om mai vedea.

Dragii mei, să țineți minte că pămînturile astea o fo' proprietate de-a Paraschii lu' Gheorghe a Nuțului, străbunica voastră, care-o fo' dusă la pușcărie de comuniști și cînd s-o-ntors nu le-o mai avut. N-o mai avut nici locurile de la Henteș Baltă, unde neamu' nostru avea mulți stejari bătrîni. Acolo s-o dus unu' Pop Gheorghe și altu' Pătruț să taie arborii ăia împreună cu Pițura, secretaru' de partid, ăla cu motocicletă verde și blond la păr. Era o joie mare, în anu' cela, o dus care cu boi să transporte lemnu' pentru magazinu' din centru, și numa' unu' Gyuri o strîgat către iei: „Măi comuniștilor, lăsați lemnele că nu-s ale voastre”. Blondu' i-o tras o palmă, că Gyuri o căzut pe jos și i s-o rupt două coaste. Din grajdu' care-o fo' a nostru, de era lîngă magazin, care magazin o fo' casă de-a noastră, Pițura o scos un cal negru și fain care-o fo' tăt a nostru și i l-o dat lu' Gyuri să se-mpace cu el. Cînd l-o călărit, calu' o dat de pămînt cu Gyuri, io pe-atunci eram în clasa întîia, am văzut și m-am bucurat tare. Lîngă biserică s-o-ntîmplat de-o rămas lat Gyuri și nu s-o mai sculat. Pe cal nu l-am mai văzut. L-o vîndut secretaru' de partid Pițura la tîrg și din banii luați o cumpărat acoperiș nou pentru magazin.

Cu toate legile de fond funciar apărute prin care am cerut și tot cerem pămîntu', noi am ajuns bătaia de joc a celor care-o avut și au puterea în comună, la Baia-Mare și la București, familia noastră l-o avut de partea iei pînă astăzi tăt timpu' numa' pe Dumnezeu. Războiu-nceput după anul o mie nouă sute nouăzeci l-am continuat. Că-i democrație și libertate, nu? Da' și-n anu' o mie nouă sute șaiszeci și opt tata și-o cerut pămîntu' de la Consiliul Superior a Agriculturii și unu' Blaj, care era cu partidul la Baia-Mare, ne-o scris că-i proprietate a statului și nu ni-l poate da. Batăr ăla o răspuns ceva.

Așa cum știți voi tăți, pînă-n anu' două mii doi, prin tribunale o umblat bătrîni voștri și cu mine, pîn'-ce noi am obosit, și de-atunci am ales pe careva dintre voi să continue. Cînd obosește unu', să pregătește altu' să ducă mai departe războiu'. Noroc că din doi frați ai mei și cu mine ați ieșit șaptespe, așa că puteți continua lupta. Îs multe piedici pe drum, asta s-o țineți voi minte, da' cît trăiesc io vi le-oi tăt aminti, o dată pe an, de Sfînta Mărie. Da' am șaptesunu de ani! Cînd era primar Pop Ilischi, în anii nouăzeci, să țineți minte și asta, am crezut că avem o parte din pămîntu' pus în posesie pe Pop Parasca, da' nimernicu' ăla

Marian Ilea

o pus-o pe mă-sa-n acte, c-o chema tot Parasca și tot Pop, așa ca pe străbunica voastră. Pruncii mei și fata Ana s-o apucat de strîns merele și de făcut otava de pe pămîntu' ăla. Și s-or trezit cu trei dosare penale pentru furt calificat. În seara cînd am aflat de la fata Ana, m-am supărat tare și m-am dus cu mașina vecinului de peste uliță la o mănăstire din defileu' Jiului. M-am așezat în fața altarlui și-am plîns de dimineață pînă sara. O venit cel mai bătrîn călugăr de-acolo și m-o-ntrebat de ce stau și plîng și mă rog, că ce-am pățit. Cînd i-am povestit, mi-o zis: „Nu te mai chinui, am eu un băiat, pe care l-am crescut 'de suflet' la mănăstire, care azi o ajuns mare procuror la București. Te trimit la el și o să te ajute”. Așa o și fo'. Procuroru' general ne-o strămutat procesu' la Iași și-acolo s-o descoperit falsu' lu' Pop Ilischi. Noi ne-am ales cu cîștigu' procesului, da' iei și-o-mpărțit mai departe bucăți din pămînt. Dacă vă uitați pe ferestre, de-aici, vedeți c-o tăt construit case cu etaj și mi-o tăt zis: „Mătușă Ioană Șteț, de la primărie avem aprobarea, așa că-i legal, tātu-i legal”.

Și ce-i și mai greu de suferit îi că la bunica mē și străbunica voastră, moartă tare demult, după ce-o venit de la Canal, de la Poarta Albă, tăți care au case pe pămîntu' ei i-o zis “Baba din drum”, în bătaie de joc, cum altfel?

Scumpii mei, fata mea și verișoara voastră Ana nu mai poate nici iē lupta. Îi gata de iē. Am ajuns de risu' satului, strîgă și cei mici din Ieud după noi! Iară voi stați în țări străine și v-ați pricopsit pe-acolo. Ana o cheltuit tare mult, și bani și nervi. Azi în locu' iei vine verișoru' primar Petru Pop, nepotu' meu, care-i aici printre voi.

„Dacă tu nu mai poți, Ană, las' că le-arăt io de-aici înainte”, așa o zis Petru ieri sară, și-așa rămîne și azi.

Mă uit la voi toți și știu că războiu' a continua: Mesaroș, Puț și Pop, trii familii din doi frați și sora lor care sînt io, să nu uitați că voi sînteți după noi.

Dragii mei, cînd bunica mē și străbunica voastră o fost luată și dusă la Canal și-apoi la Poarta Albă, în anu' o mie nouă sute cincizeci și doi, noi ieram cei mai bogați din Ieud. O fo' sîngura ridicată cu feciorii iei, că ierau chiaburi, cum o fo' timpurile. Înainte o pus-o Pițura, secretaru' de partid, să semneze că renunță la pămînt, da' n-o vrut să facă așa ceva, îi știu bine pe ceia care-ntii i-o smuls unghiile și i-o tăiat apoi virfurile degetelor de la miini. Vineau și-aruncau petrol pe alimentele din cămările noastre, pe brînză, pe slănină și pe tăte celea. Doi ani o persecutat-o pe „Baba din drum”. Cînd o luat-o și-o dus-o la Canal, avē șaptespatru de ani. Atunci femeile umblau cu zadio. ăia de la comuniști o venit peste iē

noaptea-n casă și-o sculat-o. De spaimă și-o pus numa'-n față zadia. În spate-o rămas cu cămeșa de noapte. Așe o plecat. N-o avut dreptu' să-și ducă o bucată de pîine. Nimic. Noroc că i-o luat și pe feciorii ei s-o ajute pe-acolo!

Două săptămîni s-o dus cu un tren de cărat animalele, în vagoane prin care bătea vîntu', că nu te puteai hodini noaptea. Cînd o ajuns i-o țîpat pe-un cîmp.

„Baba din drum” nu s-o mai putut mișca, o cărat-o feciorii-n cîrcă, pe rînd, obosea unu', se oprea, îl schimba frate-său, și tăt așa. Cînd o oboisit și ei, o venit un om bun cu o căruță trasă de doi măgari. S-o oprit. O suit-o-n căruță din milă. La ferma unde s-o oprit toți chiaburii, comuniștii ăia care-i păzeau îi chemau să mănînce strigînd catalogul chiaburilor. „Baba din drum” primea ceva de-ale gurii de la feciori. Pînă s-o mai întremat.

După ce-o trecut primu' an, s-o apucat și ea de treabă. Împrăștia pietre pe drum cu o furcă cu doișpe coarne. Feciorii ei o prins a săpa o groapă ca un buncăr în pămînt, o pus stuf gros în ea și-acolo iernau cînd era viscolu' mai mare.

Cinci ani i-o ținut în pustietatea aia. Pin-o apărut legea care i-o lăsat să margă care către casa lui. Întîi, chiaburii de-acolo s-o apucat de plîns. S-o temut că-i duc comuniștii la ars, așa cum i-o dus Hitler pe evrei.

„Baba din drum” avè atunci șaptes'nouă de ani.

Așa iera-n vremurile alea, dragii mei. Știu de la mama, care știa de la maică-sa. Din București i-o urcat în trenu' de Sighet. Și cum tăți plîngeau întruna, un ceferist din Vișeu le-o zis: „Bucurați-vă că mergeți acasă”. Și de-abia apoi o prins să se bucure.

S-o auzit și-n leud că vin chiaburii de la Canal. Patru care trase de boi s-o dus la gara din Sighet. Aveau otavă în ele și cergi. Cînd o coborît din vagon, „Baba din drum” o strigat către ai iei să pună la o parte cergile, să nu se-apropie, că-s plini de rîie și păduchi. O ajuns în leud întinși pe otavă în carele trase tare-ncet de boi.

Unde credeți că s-o dus întîi „Baba din drum”, dragii mei? Obosită, plină de rîie, mîncată de păduchi, o cerut să fie dusă la pămîntu' ei. Acolo iera cooperativa cu acoperiș nou. N-o lăsat-o Pițura nici să se-apropie de grajd.

S-o dus la casa cu număru' șaptes'patru, unde locuia fecioru' ei. Acolo o rămas pîn' ce-o împlinit nouășșase de ani, cînd o-nchis ochii pe veci.

Io i-am fo' a mai mare nepoată. Mama mă ducea la casa cu număru' șaptes'patru să am grijă de „Baba din drum”. Nu stăteam în casă. Plecam să mă joc. Mama mă bătea. Că de ce nu stau lîngă babă, c-a muri și n-a fi nimeni să-i aprindă o luminare la cap și-a afla tăt satu'. Așe-mi zicea. Da' nu mă lăsam nici io. Ziceam: „Bate-mă cît vrei și cît poți, mă tem să mă mai duc la Babă, că mă tem s-o vād cum moare!”.

Mama m-o ascultat și bătaie nu mi-o mai dat. Așe s-o mutat mama la casa cu număru' șaptes'patru, o pus-o pe mă-sa pe-un lipideu, pe jos, da' tăt nu putè să moară. Nici cum nu putè. O venit alte babe. O zis către mama: „Duceți-o la pămîntu' iei, altfel n-are cum să-și deie ultima suflare”.

Mama o dus-o cu același car, da' cu alți boi. Nici măcar atunci Pițura nu i-o dat voie să moară în șura de lîngă cooperativă.

Tot traseu' ăla, „Baba din drum” zicea: „Nicu mi-o tăiet degetele și mi-o smuls unghiile, da' n-am vrut să semnez, să le dau locul meu hoților care-s azi în comună”.

După încă vro două săptămîni, baba o murit la casa cu număru' șaptes'patru. Avè găuri mari și

răni după cap din cauza mușcăturilor de păduchi. După mare chin și-o găsit hodina.

Vă mai spun, și mai ales ție, Petre, că tu urmezi la rînd să te bați pentru pămînt, că aici locu' nostru o fo' cel mai fain, unde-i cooperativa ierau și tauru' și zieru' comunei. Cînd m-am ocupat io cu bătrîinii voștri de punerea în posesie, am luat un avocat din Sighet, pe Mircea, și ne-am judecat cu iei. În anu' o mie nouă sute nouășcinci.

Am dat bani tare mulți. Și cînd l-am întrebat pe Mircea care-i rezultatul, mi-o zis așe:

„Ați pierdut, Șteț Ioana.”

„Facem recurs, Mircea.”

„Nu facem, Șteț Ioana.”

„Da' ce-i de făcut?”

„Puneți ștampila la vot pe cheie, Șteț Ioana!”.

Am pus-o cum o zis Mircea. O venit Constantinescu de președinte. O dat legi după legi. Tăt degeaba. Tăte legile s-o dat și tăt noi nimica n-am avut, cum n-avem nici amu'.

Dragii mei, așe-i povestea cu pămîntu' aiesta. Pe lîngă casa asta mare, io, Ioana Șteț, mai am una, cu mult mai mare, pîn' jeburile avocaților.

Ne-apucăm de mîncat, dragii mei, iar după ce gătam, tu Petre, și tu Ană, îți vini-n camera cu do-sarele, să facem predarea și primirea lor. După aia

ii treaba lu' Petre cum a continuu lupta. Asta o fo' soarta neamului nostru. De-amu', poate-a îndrepta-o iel. Așe să-l ajute Cel de Sus!

Povestea vieții trecutului rapsodului Gherasin scrisă de el însuși în colaborare cu Duhul Sfînt

Notă: Începută din nouăsprezece, anul două mii unsprezece, luna lui decembrie, într-o sîmbătă, de Gherasin, adică de mine, la vîrsta împlinită de optzeci de ani și gătată în patru, anul două mii doisprezece, luna lui martie, tot într-o sîmbătă, de către Duhu' Sfînt.

Cînd i-ai văzut țî-ai zis: „Gherasine, Gherasine, pe oamenii ăștia care au venit în Ungureni tu i-ai adus, că-s de la Televiziunea din București și cută trecutul vieții în satul tău, că și tu ai căzut la rînd mai demult să cauți și așa ai ajuns căutător cu cîntările tale.

Adică, mai clar, ai căutat una, apoi alta, și-apoi alta, pînă ai ajuns unde ai ajuns.

Mircea Nechita

Prizonier în viața mea (2011), acrilic și slagmetal gravat pe pânză, 80 x 60 cm

Cu birja la început ai mers la Baia-Mare, pe linii de tren te-ai dus la București și-n alte locuri. Te puteai deplasa, te duceai cu hora ta din grumaz, căutată, găsită, iară căutată și iară găsită, una, alta și alta, și alta”.

Acuma oamenii ăștia de la televiziunea din București îți întorc drumurile tale.

Așa ți-ai petrecut, petreci, viața ta, Gherasine, cu horea din grumaz, cu taragotu', cu tilinca, cu fluierile, și de-i mai avea putere, mai ai, da' nu ca la douăzeci și șapte de ani, tot în crucile drumurilor îi cînta, pînă acolo mai poți ajunge pe picioarele tale, că la voi în crucile de drum, aproape, se adună izvoarele acolo, la rîu.

Cînd ai fost și tu, cîndva, oarecînd, Gherasine, tînăr, tăiai porc ca lumea, grăsun, țineai și oi și cai, dar acuma nu mai ai nimica. Tot ai dat la copiii tăi. Și nu vin pe la tine. Taie porcii lor, grăsunii, și nu te cheamă. Nu-ți zic: „Hai, tată, că mîine om tăia și-om sta toți împreună la cina de tăiere de porc, de grăsun”. De adus îți aduc ei și-ți zic: „Na!”, ca la un străin. „Na! Ți-am adus coștolău.” Da' tu, calm, nu le zici nimica. Ei cred că au tată fără valoare care le-a dat tot. Numai casa în care stai n-ai trecut-o pe ei la notar, Gherasine. Adică, tatăl lor, omul ăl vestit, omul care a împlinit optzeci de ani și care cîntă la televizor din grumaz, și care stă singur, cît mai are de trăit, în casa lui, adică tu, Gherasin, n-ai valoare. Bine c-ai avut cînd i-ai chemat și le-ai împărțit tot găzduiuit', în afară de casă. „Dă-ne-o și pe-aia, tată. C-om avea noi grijă de tine”, ți-au zis. Da' casa ta n-ai trecut-o la notar.

„După ce-oi muri, a voastră să fie”, le-ai spus, Gherasine. Și de-atunci îți aduc coștolău, da' la masa de tăiat porcu', la cina de-mpreună, nu te mai cheamă.

No, ești bătrîn, ești bătrîn, Gherasine, și nu mai ai putere, pe la colindat nu-i mere. Nici în sat nu mai poți ajunge ușor, da' nu-i bai, că și-n sat oamenii s-au lăsat de Dumnezeu, c-așa-i lumea de-amu', au de toate cei ce suduiesc, nu duc lipsă nici de bani, nici de horincă. Și tu ai de toate, chiar dacă nu suduiești. Cine n-are pe masa lui bucate? Numai acela care n-are credința copilului față de-al lui tată.

Te-ai supărat, da' rău de tot, cînd ai fost ultima dată în casa lor, n-ai luat nici de mîncare, și fata ta s-a uitat urît. Ai plîns. N-ai spus. Ai înghițit în tine. Îți venea să pleci în munți. Nu te-a lăsat Duhu' Sfînt ce era în tine și nici picioarele tale ce-s oloage. Ți-ai spus că așa se apropie sfîrșitul lumii, Gherasine.

Cazi pe gînduri, ce să faci, stai unde stai, casa ta o mai ai, singur, ești bătrîn. „Stai pe loc”, zice Duhu' Sfînt. „Am ajuns, adică, la capătul lumii”, zici tu.

„Piei, Diavole care mă ispitești, am cunoscut ispitirea, am fugit de bine, oi mai trăi și-oi mai vedea”, mai zici tot tu.

Ai optzeci de ani, s-ar putea să mai trăiești șaptesprezece. Vremea-i grea, tu n-ai putere, numai pînă afară poți mere, să faci pipi pe ninsoare. Dar apoi e bine sus, în pat, lîngă leagăn. Pruncu-i de mult răsturnat în lume.

Era cîndva. Bunicuța ta te legăna. Apoi ai lucrât, ai construit, ai zidit, ai cîntat la clăci ori la ospete și așa te-ai petrecut, trecut, petrecut.

Iată, frații tăi, mama ta, tatăl tău.

Cine mai aude aceste cuvinte? Ești bătrîn și-i vai de tine, te-ai duce, da' n-ai la cine. Lumea s-a întoarce, da' tu n-o vei mai lua de la capăt vreodată, niciodată. Binele se mîncă cu răul. Drumu-i amestecat. Mamele cu fetele s-au dușmănit.

Mircea Nechita Portret de sfînt anonim (2017)
acrilic, slagmetal gravat, lemn, 67 x 50 cm

Soacrele cu nurorile și ginerii cu socrii nu-și vorbesc. Du-te Gherasine-n casa ta de pe malul rîului, aproape de crucile drumului, că te-așteaptă moartea.

Cînd postești, iei în gură doar aeru' de-afară.

Asta-i supărarea, asta-i singurătatea, cînd te gîndești la rău te pierzi, vrei să lași casa și tot ce mai ai, să te duci să trăiești cu sălbăticiunile din munte, apoi îți zici: „Stai, măi Gherasine, ai ce mîncă, ai ce purta, rămii în casa ta”.

Multe neveste ai sărutat aici în Ungureni și gura și poveștile satului s-au pornit.

Multe lucruri ai văzut, da' nu toate ți-au plăcut, ai văzut și buni și răi, da' nu te-ai lipit de ei.

Așa că-n sat te-ai făcut și mut și prost. Ți-ai văzut de drumu' tău. Aici îți vorbesc despre contactul sexual, Gherasine. „Hai aici, nevastă, către rîu, că tu poți desface plăcerea”, așa ziceai.

Făceați tot ce voiați, apoi vă duceați fiecare în treaba voastră.

Tu cu sudoarea ta ți-ai cîștigat anii ăștia, optzeci. De diavol ai scăpat pentru c-a plecat prin lume și te-a lăsat în pace. Da' s-a sătura de umblat și iară s-a-ntoarce în Ungureni. Ți-ai luat o muiere, de ea ai divorțat că s-a luat cu altu', c-așa se-ntorc drumurile tale rele înapoi la tine.

Ca să-ți faci viața amară, muierea umblat-o pe la vrăjitoare. Te-ai rugat, iară te-ai rugat și ai scăpat, Gherasine.

Și de s-a apuca iară să-ți întorcă mintea, vei socoti ce-i de făcut, că ți s-a-ntors în sat muierea, sătulă de cît s-a iubit cu ăia de prin Germania.

Ți-ai făcut testamentu' și pe ea n-ai trecut-o.

Cînd s-a dus, ți-a lăsat în casă o lingură și o farfurie plină de lapte otrăvit cu șoricioaică. N-ai mîncat atunci și nu mai dorești acuma să te-ntîlnești cu ea.

Muierea ta a uitat că și din Germania va veni vremea să tragă la satu' ei. De-acuma, lumea din sat zice că nu ești bărbat. Că ai trăit ca un păgîn curat, curat ca un păgîn, adică, Gherasine.

Da' nu faci ca țiganu' ăla din capăt de Ungureni, de la covăcie, care cînd a fost flămînd și-a dat de pere a mîncat pîn' s-a săturat, și-apoi s-a pișat sau s-a căcat pe ele.

Tu, Gherasine, te-ai săturat de lume, da' nu te-ai pișat ori căcat pe ea.

Mai mult n-ai mai vrut să trăiești în curvie. Ai primit de veste de la un cetățean din Ungureni, de la primărie, că Instituția Culturală din București s-a desființat. Păcat. Acolo era puterea horii tale din grumaz. Da' să n-ai grijă, ai multe diplome, ai și-o diplomă faină de excelență, dată, primită de la Sibiu.

Ești bătrîn și n-ai putere la genunche, nu-i mai mere, ai mare noroc că nu stai în pat de tot, te poți duce-n treaba ta, pînă vei mai rezista.

Te dor picioarele rău de tot, mînurile-ți amorțesc, vād că-ntruna tot slăbești.

Ai început în anul o mie nouă sute treizeci și unu, în brațele bunicuței și-n leagănu' de lîngă pat, și ai continuat pînă acuma. Cu Răduca pisica ai făcut Crăciunul ăsta.

Atîta te-ai rugat, Gherasine, că de diavol ai scăpat iară. „Doamne, atîta m-oi ruga pîn' de diavol oi scăpa”, ai zis.

De cinci zile stai în pat. Vai de coastele tale, de genunchele tău, ca un om fără de minte ai căzut. Că n-ai putut sta în casă ori sus în pat. Bine că nu ești în spital sau mort călcat de-o mașină.

Te-a chemat Dumitraș și te-ai dus pînă la el acasă. Te-ai pornit pe cîntat, da' nu mai era cine cînta.

Dacă umbli pe drum înghețat pînă la Dumitraș și bei, dai de diavol la-ntors acasă, și se arcuiesc picioarele și cazi în nas și n-ai putere.

Dumitraș îi mort, Gherasine, tu ești în pat, în casa ta, te uiți la televizor și fumezi ca un turc.

Cînd cobesc corbiu la crucile drumurilor din Ungureni, adică ieri, observi și-auzi că se trag clopotele de parcă ar trage să moară Dumitraș. Și corbiu au inimă mare cînd nu mai cobesc. Cînd apare porumbelul cu o crenguță de mălin în Ungureni, e semn de viață și se naște un prunc în sat.

De la șapte ani împliniți ai început să te gîndești la timpul tău. Șapte copii au fost la mamică-ta-n ogradă. Dumitru și Ioan au murit de mici, frații tăi.

Ai muncit ca Furnica Mare. Viața nu se poate lungi, Gherasine, cîtă-i atîta-i. Viața ta-i așa, dacă ajungi Paștile, apuci și Rusaliile.

N-ai putere în corpul tău, ai făcut bine și rău, ai zidit, ai tencuit, ai tăiat scîndură cu fierăstrăul manual, ai arat, ai semănat, ai cosit pîn' te-ai săturat.

„Multe mai vede omu' la viața lui, mă gîndesc la trecutu' vieții mele, Duhule Sfînt”, ai zis, Gherasine.

Și-ai mai zis așa: „Io la crîsmă n-oi mai mere, de-acuma nu am putere. Doamne, nu știu ce-i cu mine de mă duc din rău în bine. Sînt așa de zăpăcit că nu mai am loc niciunde. Sînt un om stricat în lume, bătrînețea mă răpune și necazul mă omoară, am o viață de om singuratec, n-am parte de-o femeie ca lumea ori de-o proastă, am răbdat, am suferit, da' nu-mi pare rău de viața trecutului meu”.

Iată, Gherasine, că ai terminat. Nu-i tare greu să-ți spui povestea vieții trecutului tău și al altora, al tău, al altora.

Iată, Gherasine, că-i ușor să spui drum bun la cei din urma ta.

„Hai, suflete, la Iad ori Rai, cum ai slujit așa ai”, îți șoptește la ureche Duhu' Sfînt.

(Fragment dintr-un volum în curs de apariție la Editura Paralela 45.)

Spre simfonia brâncușiană... (V)

Petru Solonaru

Pe mai departe, invers, Radicalul lui „3.2.4”, cel al Enneadei este 18, adică Numărul Omului, (6.6.6!), de fapt, *Numărul Puterii Omului*, (al Esenței sale fiind 46, 4 de 6!), căci $18 \times 18 = 324$, dintru (1+8=9!), el făcând să transpară acordul între: („11, 1” x $\Phi = 18$), unde „Marea Frecvență Energetică a Unului”, „1.1.1.”, (virgula nu contează!), este abisul număr știut de hermeneuți ca „Misterul lui Dumnezeu”, „Numărul Numelui”, iar „ Φ ” este Secțiunea de Aur prin care „Cel Singur” orânduiește triadic Facerea. Acest număr, „18”, reprezintă, iată, ca diadă a enneadei, *Ființa Omului*, altfel arătat, *ceea ce este Înăuntru*, Osialitatea, Treimitatea, „întoarcerea” energetică a circularității! Totodată el poate fi regăsit în miezul lui 6.6.6., Numărul Omului, (ca $6+6+6=18!$), drept cele Șase laturi ale celor Două triunghiuri din hexagrama lui David. Vasăzică, *Două Triunghiuri*, (drept Șase!), Întreite de „111”!... (6x1...6x1... 6x1...) însemnând *Eternul* „6.6.6.”!... Să nu uităm!... Dumnezeu a creat Lumea, iar în Ziua a Șasea (vezi Geneza 1:27), l-a făcut pe Om din Șase linii (cele Două Triunghiuri divine!... Unul, cu vortexul sus, -bărbatul, celălalt, cu unghiul în jos, -femeia). Așadar, repet, în Ziua a Șasea, Înalt-Ziditorul a așezat/consacrat de două ori Pecetea Sa, „111”, prin cele Două Triunghiuri! Revenind, „ceea ce este înăuntru este și afară”! este revelația din „Coloana fără de sfârșit”, va să zică, ce are a spune în „ne-spusu-i” că Înăuntru este Punctul, Ființa, eneadicul Om, acesta fiind asemeni cu ce este afară, Creația divină. Să subliniem: Brâncuși, ca alchimist, prin „Coloana fără de sfârșit” face ca *Patru* să sublimeze în *Unu(l)*, extrăgând *spiritul* prin *hieroglifă* ce așează într-o circularitate verticală Omul eneadic (1,80 către 9!) pe Calea clară a translării, de zece ori a acestuia, sub Numărul de Aur (1,618033...!) și „Numărul Numelui” (1.1.1.).

De asemeni, raportul între Numărul eneadic al Sphinxului/Omului („324”) și „Numărul Numelui” (111) reprezintă chiar înălțimea „Coloanei fără de sfârșit” (29,124... metri), iar acest număr („324”) înmulțit cu 1,11 tinde către 360 (Cercul!... adică Dumnezeu, fără început și fără de sfârșit!). Contemplatoriu, în „Coloană”, din Tulpina Cerului, printr-un Tetraktys, de Sus spre Jos, se despart patru râuri de foc și se re-unesc de 16,18...ori! Să nu uităm: Doar prin *Contemplație!* Și iar să nu uităm: 1,8 (Om!) înseamnă *Radicalul* raportului dintre 360 (Cercul) și „1.1.1.” (Numărul Numelui), adică $\sqrt{360/111}$.

Astfel că, prin *Pelerinajul de la Târgu Jiu*, „Arcinna” Vechii Dacii, (în fond, o Cale a Omului ce se luminează, Za-Moksha!... Omul Mântuinței sale!), *ce nu are alt prototip decât propriul său Arhetip*, sacerdo-gliful Brâncuși mlădiează grația *Silabei Om*, chemându-ne a ne aminti de limba Numărului Numelui, „1.1.1.”, Misterul lui Dumnezeu, ce ne va aduce *Trezirea soteră*, Eterna Pace, Nirvana. ...Înturnarea la Rădăcina „Zilei”, la Lumină!... Așadar, iată, „Similia similibus unificat!”... „Coloana fără de sfârșit” emite către Veșnicie *sunetul/silaba Om!*... *Floarea lui*

Isis...Trandafirul mistic...întrucât în Ea, iată, se contopesc aievea, magic, calmele ceremoniale ale Vidului începutului Ne-începutului și sfârșitului Ne-sfârșitului, străluminând grandoarea misionară a lui „a fi” în Lume, mai aproape, arta de „a fi aici” în Creația de „acum”. Obsevând că privim doar la Pământ, Brâncuși ne-a îndemnat să *vedem Cerul din noi*, repet, *Cerul din noi!* căci privitul pieritorului ne risipește, pe când vederea statorniciei ne aglutinează în Unul. Trebuie să știm că trăsătura specifică a omului este a *vedea Lumina!* Un mistic poate să înțeleagă acest lucru, iar Brâncuși a fost în intimitatea-i un mistic („Salus hominis”, „Homo flaminis”, un Șaman!) ce ne-a dăruit prin „Calea Tăcerii de la Târgu Jiu” *credința beatitudinii uraniene*, ideea de a vibra deasupra timpului, a curgerii într-un spațiu interior sacru, cu nemărginite dimensiuni, având conștiința Unicului Creator al Primordiilor.

La Brâncuși este, în sfârșit, momentul să vedem „Sunetul fără de sunet” al celor *Trei Fluvii Spirituale*, centripete, ce se armonizează într-o „Simfonie a Întoarcerii” lor la *Izvorul-Sursă*, adică, *upanishadic*: 1. *Arthal* (Acțiunea, Strădania ființării, Mucenicia) – în reprezentarea „Coloanei fără de sfârșit”, 2. *Kamal* (Iubirea) – în poesia „Porții Androgenului” și 3. *Dharmal* (Legea, Cunoașterea, Evlavia) – ce semnifică „Masa Tăcerii”, deci cele Trei, se contopesc în neclintita *Cale* (Za) *Moksha* (Trezirea, Nirvana, Eliberarea din Ciclurile Samsarei), concentrând „*Migdala*” *Cărții Secrete, nașterea în ne-naștere*... Aceasta este, în fond, *Vindecarea Șamanică!*... Tămăduirea de reflexiile/urmele timpului!

Prin „Columnă” se *ascultă*, așadar, Cuvântul sacrosanct al celor Zece porunci spre împărțirea mântuirii, a reedenizării umane, fiind, Ea, Floarea de Lotus cu 16,18033... petale (supra-hexadecameră!), care erupe asemeni vâpăii din Dimineața Începutului, simbolizând, iată, *Frumusețea nudă și fericită a împlinirii Zilei*. Această „vâpaie” a „Coloanei Cerului”, când o flacăra naște suitor o altă flacăra, rostește lumii silaba *Om!* (Vox archetypum!) de Zece ori, subliniind că prin Sinea sa este a Spiritului absolut. Amintim că această silabă, în sensul său adânc, este și răspunsul așteptat de Sphinx...

Se reînnoiește, iată, zecimal! Ochiul Soarelui (jumătatea de sus a „modulului” orionic) cu Ochiul Lunii (jumătatea de jos a „modulului”), putând vorbi, astfel, de ochii cristalizați ai Soarelui și ai Lunii, ca simbol al iluminării, al *Vederii*, mistică, așadar, a împăcării omului cu Ziditorul. Dacă am trasa un cerc imaginar cu centrul în miezul *sigiliilor/metaglifelor* am constata, iar ca o mirabilitate, că acesta are raza egală cu *radical din cincii*, în coți egipteni vechi, deci: 2,236 coți! adică: 1,011 metri! întâlnindu-ne, din nou, cu Numărul Numelui (1.1.1.). Sau: (2 Φ -1)... Nucleul octogonicului sigiliu magic este, în fond, *Punctul*, e Centrul Simetriei ascunse al celor, așadar, opt triunghiuri isoscele care au, la rând, fiecare, câte două echere. Ne aflăm în antecamera Misterului, întrezărind, în

incantația de geometria sacră, triada: *Compasul* (imaginarul cerc!), *Echerul* (cele treizeci și două echere, câte două la fiecare element de 1,80 metri) și *Firul de plumb* (Văpaia ideatică ce nu se lasă prinsă de măsura lumii, arzând incombust în formula mistică: $10 \times \Phi \times 18$, apropiindu-se de 29,1246117975... metri). Sunt de fapt două „Coloane” ce se *răsucesc* de 16,18033...ori, de fiecare dată cu 45 grade, adică în 720 grade, însemnând Două cercuri complete, (2 Φ -1) care povestesc Omului că liniștea desăvârșită a plinului *Minții* se împlinește numai prin golul (vidul) *Inimii: Ioachim și Boaz!*...

Brâncuși face transcenderea de la *asimilare* (omul ca măsură a tuturor lucrurilor) la *similare* (Totul, Unul este măsura ineseși a Omului), pătrunzând spre tărâmul Pre-alfabetului formelor, la Forma pură, de la chimia elinilor la *alchimia orionică* ce caută enneada *Pleiadelor* (Alcyone, Atlas, Electra, Maia, Merope, Celaeno, Taigete, Pleione și Asterope), căci el intuiește că Soarele se rotește în jurul lui Sirius, Sirius în jurul lui Alcyone, iar Alcyone în jurul „*Neclintitului*”. „Coloana” este în fond Sfredelul Mare, unde mânerul acestuia e chiar Centura Orionului. El reînvie mitul *Scarabeului sfânt*, cel ce crează sacrificator detașându-se, înțelegând iluzia solară ce ne înconjoară și așteptând împlinirea „Zilei” începând cu... Seara! (de la Vest, de la Sfințit...).

Aici obsevăm două cunoașteri ce se întrepătrund la fel cum cele două cercuri egale din simbolul „*Vesica Piscis*”: *Zenitul*, ca *semn*, conținător, vas, reazem ontologic al memoriei, similitudinea formală și *Nadirul*, ca *sens*, conținut de data aceasta, esență, cauză, amintire, analogie cu Forma. Amândouă, în incluzie, împreună în Peștele de Aur, dau *Arta Facerii*, când Universalul e cuprins, iată, în proporția divină ce o instituie chiar opera brâncușiană, aceea ce spune: - *Vizitiule, Om, fii Călătorul!* Nu contează „ce ai” (frăiele „*minții*” de afară), ci doar „ce ești” (frăiele „*cunoașterii* din Inimă”, din lăuntruul tău, odată ce, drept *Călător, ești și Cale!*)... Unde, altfel, „frăiele de afară” sunt *răspunsurile aparenței*, iar „frăiele interioare” înseamnă *Tăcerea Întrebării*.

Opera de artă a lui Dumnezeu, Ziua, a fost transfigurată în Calea Diurnității. „Coloană”, „Poartă”, „Masă”!... Cerc, Rază, Centru!... Două

cruci stau pe aceeași Sfoară a Verticalului; sus, cea a Orionului (Sinea), iar jos cea a Căii gorjene (Sinea). Pe de o parte Ființa noumenală, pasivă din Cer, pe de altă parte Ființa fenomenală, activă de pe pământ, însă amândouă locuind, iată, aceeași *convexitate*. Întrucât, „Citadela” de Piatră filosofală brâncușiană e așezată într-un văzduh al nemărginirii ce-și perpetuează pătrunderea chiar în nucleul ființei celor chemați să *asculte văzând*. Cheile acesteia sunt, astfel, revelate numai Inimii care a *primit înțelepciunea tăcerii* și, smerită sub Miracolul Totului, a ajuns în rezonanță cu *Amintirea Dintâi*.

(...Desenul no: 4 „Vesica Piscis” Verticală, unde Cercul e „Masa” de 215, iar sigiliul „Coloanei”, -180/90/45, față în față cu Oglinda Vesiceii, chipurile sus/jos ale „Porții Androginului” de 512/645)

Deopotrivă „Stâlpul celest fără sfârșit” (ce unește simbolic Hiperborea de Mediterana!), „Fluviul Gnozei”, poate fi văzut ca un Cenotaf al Legământului, unde cele 16,18033... sarcofage octaedrice goale, „fără mort”, la care participă Infinitul Mare (Creatorul Omului) și Infinitul Mic (Omul creator!), translând de la aparenta „succesivitate” la adevărata „simultaneitate”, semnifică mărturia Învierii, a Anastazei, a Ieșirii la Lumină. Adică, - Moartea e învinsă!... spune, în Limba Tăcerii, această „Roată” sacrificială.

Asemeni diametrului Sanctuarului de la Sarmisegetusa, „Stilionul cosmic fără de sfârșit” închipuie cei 16 Gânditori/„Mani” ce au atins desăvârșirea (Elementele, metaglifelile), adică: $(111 \times \Phi = 180!)$ în centimetri, sau „ Φ ” la puterea a Șasea, drept fracturări, *fractali geometrice* ai Scării Cerului sau ai Scării Orionului!), într-o verticală „Horă a Tăcerii” care esoterizează Punctul, Osialitatea Lumii, putând afirma că nu are „corp”, e *decorporizare* pură ce ține de „Eter”-itate, de Mesianitate. Căci radicalul înălțimii „Coloanei” (29,1246!) este 5,4!... adică 12 *coți comuni*, care, *inversându-i*, prin ridicare la puterea a doua dau „144”, *Novul Coelum!* Unde „144.000” de oameni (pecetluiți!) vor fi primiți în dumnezeire la Noul Cer, Israelul Credinței Adevărate... Iată că: „Într-o arie finită avem, aici și acum, simultan, o înălțime fără de sfârșit”... O Înălțime care, nu întâmplător, este totuna cu: $(5 \times \Phi \times \text{Perimetrul Bazei!})$, unde perimetrul bazei Elementelor stă în 3,60 metri, anume 8 coți egiptieni dintâi sau două „staturi” omește fundamentale, vitruviene. Iar perimetrul

bazei unui „modul” raportat la „dublul” înălțimii „Coloanei” dă, iată, un segment ascuns a lui Φ : $3,6: 58,2 = 0,0618033...$

Brâncuși a văzut în lăuntrica-i sine vrednicia nepieritoare a Formei, a Lucorii ca dar de la PreaÎnaltul. Prin „Coloană”, o Arteziană mistică a Splendorii ce ne îndeamnă la Oglinda Creatorului, față în față, inimă cu inimă („cor ad cor!”), în înțelesul celor Zece Porunci, Strălucirea Cerului s-a deschis înduhovnicțiilor iubirii și, drept Dumnezeu, a venit în lăuntrul nostru închizându-ne mintea și deschizându-ne Inima, Pinealitatea ascunsă și pură. Dacă Sphinxul pătrimității (material!) apără Misterul (Spiritul Amintirii!) treimic, numărul „1.1.1.”, al celor Trei Piramide, având în spate Apele Vieții ispitite de două maluri (viața și moartea!)/amiaza, la „Columnă” *pătrarul* lui „18” („trestia de aur”, enneadicul, în fond, Om!) *veghează*, prin cele două „ape” (două trunchiuri de piramidă cu semnificația, cel de jos al vieții ce moare, iar cel de sus al vieții fără de moarte, „fără de sfârșit”...), așadar *veghează* „Masa Tăcerii”, înconjurată *treimic* (12!..3!) de Duhul Divin. Subliniez că cele două „ape” ale „sfării fără de sfârșit” se limpezesc în unirea (re-simbolizarea androginică!) a „Porții Sărutului”, sărut inițiativ prin care omul adamului pierdut „învață a tăcea” înaintea Tăcerii, adică, „se inițiază a muri înainte de a muri”... primind, magic, cunoașterea adevărului, amintirea, nemurirea...

... (Marcu, 12:24 „Oare nu vă rătăciți voi din pricină că nu pricepeți nici Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu?”...)

„Coloana fără de sfârșit”, *Apeirohedronul*, ca îmbrățișare necutenă de sacre proporții într-o metafizică Floare cu o Corolă a celor 16,18... petale de lumină ale Omului, atât în „*tipare*”/elemente, cât și între *tipare* și Întreg, amintind de Marea consonanță a Genezei, ce *după chip* și, mai ales, *asemănare* s-a statornicit, începe, *numai didactic* de jos, cu trunchiul de piramidă cu baza mare în coborâș, sugerând *poziția somnului*, a pământului, în care se află Capul Omului când centrul figurii este *Pineala*, „tălmaciul” trezirii sale. Acest *punct pinealic* este situat față de „legătura” bazei mici a „peceților” la o distanță de 55,5 centimetri, așa că între două „puncte” pineale avem, iată, din nou, minunea, „111” centimetri, Misterul divin!... Prin consecință, Brâncuși destinează *privirilor* trunchiurile de piramidă, însă, pentru cei aleși, consacră *vederii „vărfurile”* esotere, elixirele succesivelor răsărituri și apusuri, aflate, cum am spus, la distanța de 111 centimetri (1.1.1!) în afunzimea celor 16,18033... „*prototipuri*”. Abia când aceste „*vortexuri*” din lăuntru ale „Arhetipului ascensional” de la Târgu Jiu vor fi împăcate Înțelesului, Cheia templului va fi jertfită adevăraților credincioși ai *Artei*. În turbionul arhetipal al operei cei ce au primit „cheia” („1.1.1.!”) pot asculta Sunetul Misterului: *Om! Om! Om!*... ce este în starea de a fi ascultat/citit numai de Ochiul Inimii... -*Eu sunt cel ce sunt!*... purtând înțelesul adânc nu al unei *propoziții*, ci al unei *fraze* ce adună în simbolul său, sub o cezură de aur nevăzută, minunea Omului: -*Eu sunt/ (ființarea!)*, (drept, asemeni...) *cel ce Sunt/ (Ființa!)*... Adică, *Eu sunt ființarea ce are conștiința că aparține Ființei și, osebitor, știe că Ființa este în ea*... Eu, drept „desfășurare” enneadică (9) survin la Marea „Înfășurare” (Taina!), cea a Decadei (Tetraktys), a Unului!... Prin Trezire!... Iar aceasta pentru că: - Eu, ființare, sunt în legământ cu Divinitatea,

deslușesc prezența ei în mine și, odată cu cele de mai sus, co-particip enneadic la Veșnicie, la Lumină. Prin Gramatica Frumuseții: $I = 2\sqrt{5}\Phi!$ ... La „Coloană” *elementele Tiparului se regăsesc astfel*: $\sqrt{5}$, în lungimile Diagonalelor ce unifică vârfurile Întregului „modul”, iar $\sqrt{\Phi}$, în Diagonalele Semi-modulelor, și acestea, *spre a se împlini minunea, în simetria lui 2!*

Canonul triadic de la Târgu Jiu este alcătuit ca o Simfonie sacră din „*sunete fără de sunet*” (poveste, „operatio”) și *pauze de tăcere* (Vestea, „amplificatio”, caliciul de liniște, „diamantul din lotus”). Drept un avatar gnostic al lui Hermes Trismegistul, Brâncuși, pentru profani a lăsat „sunetele”, configurațiile exterioare, *chipul* ca atare, iar pentru cei inițiați „Tăcerea”, Cristalul trifonemic Om, cel fără de note, așadar *asemănarea*, întâi de toate, cu parfumul unei celeste muzici constituit din „*sunete fără de sunet*”. Să încercăm, în sfârșit, a-l vedea dincolo de absurdele „lucruri, obiecte și întâmplări”, absentități care nu-și pun niciodată întrebarea Sensului lor... Ca amănunt, de ce evit să să-i spun „ansamblu”?... Pentru simplul motiv că orice „ansamblu”, ca elaborare lumească, pornește comod totdeauna împotriva „legii gravitației universale”, a fi zidit „*coborâtor*” de jos în sus, însă o *Cale, aici a Inițierii în Tăcere*, drept elaborare divină unde atracția rămâne o necunoscută, este pururi ordonată, „ridicată” de *sus* către jos.

Scopul *Contemplatorului Simbolic* al lui Brâncuși de la Târgu Jiu, o *Curgere în Nemișcare*, (Calea către Akasha: Za-Moksha!) este *Lucenditatea/ Iluminarea/ Trezirea!*... Căci omul va fi un iluminat lăuntrului sau nimic. Între Alfa („Coloana fără de sfârșit”) și Omega („Masa Tăcerii”) se găsește sfânta unitate osialică, „Poarta Sărutului”, unde potrivnicele (Ea și El!) se adună în Unul Singur, desăvârșind „*toarcerea*” lumii în Întoarcerea la Străluminare... Androginia!... Adam și Eva, căzuții, ca Agapeion și Sophia redevin *Adam Celest* într-o ascensiune către Cealaltă lume, purtați de „Vehiculul luminos”, *Mer-Ka-Ba*, unde *Mer*, ca lucoare ce se rotește în ea oprind timpul este „Masa Tăcerii”, *Ka*, drept spirit unificator al Omului este „Poarta Androginului”, iar *Ba*, precum o realitate elementară a corpului uman, este „Coloana fără de sfârșit”... *Chipul* depășește gravitația și devine *Asemănare!*

„*Masa Tăcerii*” reprezintă *Roata cosmică, brahmanică*, unde cele Douăsprezece Scaune sunt spițele Zilei sacre ale Trinității, fiind, ele, în lauda Osiei, adică a Punctului *Celui ce Tace în „Strămurarea Țipeniei*”. La Masă spiritele (12!), Echerul trinitar, în ceremonialul supremei Inițieri, revelează misterul creației, Tăcerea Cuvântului, cea „Strămurare a Țipeniei Dintâi”. Aici focul soarelui, căci ne aflăm în „inserata cale”, s-a stins (existența vremelnicilor lucruri) și se întrevede adevărata lumină în detașarea absolută a Soarelui de dincolo de soare. Plinul trecător predă semnele înțelepciunii transcendente. Prin accesul la ea omul translează în Alt Ciclu al lumii, în altă Auroră și în alt Crepuscul. Suntem martorii aleși ai unei Nunți Cosmice între un Crepuscul auroral și o Auroră crepusculară, o invitație la un ritual al cunoașterii pure spre Regina Paradisului din Calea Albă, Lactee...

... Desăvârșita Oglindă fără de început și sfârșit!... *Novicele*, pornind de la „Coloană”, trecând prin „Poartă”, ca ales rătăcirii, ajunge la „Masa Tăcerii” și deschide Ziua Morții fără de moarte. „Masa Tăcerii”, prin centrul său, este

cheia Ochiului Dintâi al clarviziunii care, mai sus de toate, îndeamnă la tăcerea mântuitoare. Contemplând impasibilitatea sa fibonacciană, înțelegem că ea voalează într-o helicoidă mută Punctul, ce, drept esență nesfârșită a energiei vieții, desfășoară nodurile Marelui Dez-nodământ după un invariant Diapazon divin. Unul este înconjurat/ipostaziat de/in Trei (12 înseamnă 1+2=3!). Trei în creație distinge: Număr, Idee și Ritm!... Unde Numărul semnifică „măsura” Facerii, chibzuința sa deplină, prevederea Unității de a genera „numere” în ordine, armonie, iar Ideea fiind treapta de hermetizare a Sinei înseși, statornicită și oglindită de „vederea cunoscătoare”, trezită, și, în sfârșit Ritmul desemnând cadența concordantă a circulației cvadrantului (Intuiția principială!)..

Aici Unu(1) supra „0,90” (înălțimea „Mesei”) face: 1,11. Așadar, ne reântâlnim cu pecetea divină („Numărul Numelui!”)... Știm că toți zeii egipteni erau 37, subsumați Unului. Unde $37 \times 3 = „111”!$ (Trinitatea!...), pe când cei Trei de Șase ai Omului (ca $6+6+6=18$) înmulțiți cu același Treizeci și șapte (în fond, Zece!) dau 666, care îndreaptă iar către 18, *enneada* ($1+8=9$), Omul!. Diametrul „Mesei Tăcerii” (2,15 metri!) este: „Patru” supra „Trei” înmulțit cu Φ ! Adică: $0,666 \times \Phi$ ... Sau altă mistică formulă: Π supra „ Φ ” de înmulțite cu „111” = (215!)... Sau raportul dintre Diametrul Soarelui (1.392.000 km) supra $4 \times \Phi \times 10$ la puterea a 8-a... Ori, Diametrul Planetei „Venus” (12.104 km) supra $\Pi \times \Phi \times „111” \times 10$ la a 6-a...

Avem aici, în „Sanctuarul Inițierii Trezirii/Mântuirii” de la Târgu Jiu o proporție de aur (Φ !) îmbrățișată de o proporție geometrică, unde cântă Simetria „măsurilor nemăsurabile” o *Simfonie a cali-gliptiei* închinată Creatorului... Și trebuie iar subliniat că în decindea operelor lui Constantin Brâncuși se sustrage mereu *privirii* (ca vedere destrămată) o *Veste a Geometriei* sapientale simbolizată de trei elemente: Număr (Φ !), Idee („Numărul Numelui”, „1.1.1.”) și Ritm (5,6886... $2\sqrt{5}\Phi$!). *Călătoria esoteră* a operei brâncușiene trimite la mitul creației heliopolitane din Vechiul Egipt, cel al Zeului Splendorii „Atum”, (atenție!... al Apusului, *Sfințitului de Soare*, căci nu întâmplător evocă Geneza în ordinea: „a fost Seară a fost Dimineață, Ziua Întâi...”) divinitate eneadică (vezi Întrebarea Sphinxului!), solară a Apelor Primordiale care peregrinează într-o luntre de la Est (Aurora „Columnei scarabeice”, *Khepri*!...) la Vest până la Poarta Serii (...a „Sărutului”, Amiaza, Ra, Androgenul!...) aflată în apropierea Gurii Zeiței Cerului, Nut, („Masa Tăcerii”, chiar, de data aceasta, *Atum* vespéralul!...), revelând omului minunea „Zilei”. *Atum*, în prefirarea sa subterană, de dincolo de Crepuscul, are de translat 12 peșteri (12 ore, 12 „scaune ale Unului!”...) ale Noptii sale, ale cuminției Cuvântului...

Afirmam că Brâncuși face negreșit o *eidos-gliptie*, o sculpturalitate nu exterioară, ci interioară, *de idei*, unde „Coloana fără de sfârșit” reprezintă „veghea elementară”, „Poarta lui Androgen” închipuie „visul Sufletului”, iar „Masa Tăcerii Dintâi” însemnând „Trezirea la Spirit”, Mântuinața Omului. Vom descoperi aceasta analizând *media armonică a înălțimilor celor Trei opere*, astfel:

Dar, mai întâi, să precizăm cunoașterea că în decindea operelor sale se sustrage *privirii* comune o *Veste a Geometriei* Tradiției simbolizată de trei elemente absolut imuabile: 1. Numărul (Φ), 2. Ideea (Numărul Numelui, „1.1.1.”) și

3. Ritmul/Frecvența $\sqrt{20\Phi}$! adică: $I=2\sqrt{5}\Phi$ ... $I=10\sqrt{\Phi}/\sqrt{5}$.

Deci, „Coloana fără sfârșit” (h, a = 29,1246... metri) și „Poarta Sărutului” (h, b = 5,12 metri).

Media armonică a înălțimilor lor este: $2xab/a+b = 2 \times 29,124 \times 5,12 / 29,124 + \sqrt{5,12} = 8,72$.

„Poarta Sărutului” (h, b = 5,12 metri) și „Masa Tăcerii” (h, c = 0,90 metri).

Media armonică a înălțimilor lor este: $2 \times b \times c / b + c = 2 \times 5,12 \times 0,90 / 5,12 + 0,90 = 1,53$.

Raportul dintre cele două medii armonice va fi: $8,72/1,53=5,6886$. Unde 153, număr triunghiular, sunt Peștii din Noul Testament (Semnificații la Ion Adrian, esoterist!), iar „5,6886...” este „Ritmul operei brâncușiene”/ Pulsul Eternei Întoarceri la Primordie rezultat al *proporției* dintre *Orbita Pământului* în jurul Soarelui (924.375.700 km) și *Sectio aurea*.

... El mai reprezintă rezultatul ecuației: $0,666 \times E \times \Pi = 5,6886... = 10\sqrt{\Phi}/\sqrt{5}$. (Adică dintre: Numărul Omului, Constanta Euler și Numărul „ Π ”)

... De asemenea, acest *Ritm cosmic* („5,6886...”!) stă în proporția dintre *Diametrul Pământului* (12.720) și *Zece* la puterea a 3-a înmulțit cu $\sqrt{5}$, adică (2,236...!).

... Numărul mistic (5,6886...!) se află și în formula raportului dintre valoarea *Gravitației Unui Newton* (9,80665!) și $\sqrt{3}$, anume (1,732...).

... Sau este reprezentat de raportul dintre *Frecvența fundamentală Schumann* și produsul lui: „ Π ” x „ E ” x „ Φ ”, unde Frecvența Otto Schumann („Pulsul inimii Pământului”) este 7,83 Hz... Iar a 5-a Frecvență armonică este chiar „32,36”, întâlnită, ca radical, la Brâncuși (acestea fiind: „7,83”, „14,1”, „20”, „26”, „32,36”, „39” și „45”).

... Totodată acest „Pas” al *Armoniei*, (*Intervalul sacru*) întâlnit la Bach, Haendel, Mozart, Vivaldi este generat și de *raportul Theometric* (da, Theometric!) dintre Numărul orelor unui an *de Acum* (8770!) și *transcendentalul număr 153*, adică tot 5,6886... *Frecvență esențială a Creației* ce modifică spațiul, timpul, conștiința. Știm că *Rezonanța Iubirii*, prezentă cu prisosință în creațiile muzicale ale celor amintiți mai sus, este în apropierea a „529” Hertz, când melodia poate fi ascultată în contemplație chiar de Ordinul Îngerilor Fericiti. Unde este legătura cu Brâncuși?... În inșeși ecuația mistică următoare: $\sqrt{529} = 23$, iar „5,6886...” = 4×23 supra 10Φ ... iar $2 \times 23 = 46$ (*Cromozomii*!). De aici...*Simfonia*!...

Această *Constantă a Frumuseții Cosmice* (5,6886...!), notată începând de acum cu Litera „I” de la *Ihve*, sau *Iohanna*, înseamnă: „Un Deget” la puterea a doua înmulțit cu „ Φ ”! ...

$I = (Dj)$ pătrat x Φ , de asemenea... $I = 2\sqrt{5}\Phi$ ... sau $I=10\sqrt{\Phi}/\sqrt{5}$.

Cercetând *Radicalii înălțimilor* și raportul dintre acești radicali, vom afla:

Radical din 29,1246 („Coloana fără sfârșit”) = 5,3967. Radical din 5,12 („Poarta Sărutului”) = 2,2627. Raportul între ei va fi: $5,3967/2,2627 = 2,385$. Acest număr al euritmiei (2,385!), peste toate, este produsul dintre pașii eneadei (423) înmulțit cu produsul dintre cele *Trei numere transcendente principale* folosite de către Constantin Brâncuși la Floarea sa metafizică, ce leagă, așa cum am mai spus, pulul Tetraktys (Zece!... Unul!) Mediteranean cu Hiperboreanul Septentrion „Șarpe de aur” (Nouă!... într - Unul!).

Radical din înălțimea „Mesei Tăcerii”, ca

atate din $0,90 = 0,948$. Acest număr 948 reprezintă un „fractal” din *Distanța cerească* pe care o parcurge *Lumina într-un An*, anume: $9,48 \times 10$ la puterea a 15-a, metri. Totodată el ne ajută la aflarea *Ritmului divin* al „Căii Trezirii” brâncușiene, și anume: $9,48 \times 3/5 = 5,6886$ ... Foarte apropiată acestei cifre (9,48) este aceea ce reprezintă câtimea respirațiilor normale pe zi ale unui om, adică 9,467 milioane, fapt ce ne așează în gândul că în timpul respirației unui om (3,33 secunde!) Lumina parcurge *Un Milion de kilometri*. Înseamnă, că raportul între radicalii înălțimilor „Porții Sărutului” și „Masa Tăcerii” va fi: $2,2627/0,948 = 2,385$. Deci, tot 2,385! Iar $2,385 \times 2,385 = 5,6886$. Și peste acestea, chiar raportul dintre radicalul din înălțimea „Coloanei fără sfârșit” și radicalul din înălțimea „Mesei Tăcerii” trimite tot la „5,6886...”!, *Ocultul Număr al Armoniei*!... El este radical din 20Φ !... cel ce mai este dezvăluit ca fracțiune apropiată a ridicării la pătrat a lungimii Diametrului Steii „Alfa Canis Maior”, adică *Sirius*: 2.382.000 km...

Acesta este „Pasul” aproximativ, Intervalul Călătoriei Cunoașterii, (coborârea în Sine!). Tema fundamentală (5,6886...!), *Tiparul Frumuseții Universale*, Frecvența de Aur, ca secțiune a ridicării la Pătrat a Diametrului steii *Sirius* ($2.380.000 \times 2.380.000$ Km...), pe care Brâncuși o repetă *creșcător* de la „Poarta Sărutului” către „Coloană” și *scăzător* de la „Poartă” spre „Masa Tăcerii”, este aceea ce dă sens Operei într-o *Spirală* logaritmică a Analogiei, *Sacrul „G”!*, căci ea naște „omoteia”!... „omoteia”!... „omoteia”!... (concordanța), translarea mistică de la *chip* la *asemănare*, vasăzică, *re-edenizarea*. Prin armonia ei Dumnezeu arată celor aleși încă un *semn* al Ordinii Sale într-o desăvârșită frumusețe spirituală.

Și să nu uităm că *Vibrația hierogliptului* sapiental se armonizează cu cea a *Materiei*, iar în același timp Frecvența sa umană se îmbină cu Frecvența *Spiritului*, căci el nu imită lucruri, ci înfățișează vederii lucrul în sine atunci când intră *acolo spre a contempla* că cele Două sunt Una.

(Urmează Desenul no:5, *Tiparul/Frecvența „Genezei”* în Șapte Zile/Cercuri, $I=2\sqrt{5}\Phi$. Din formula: $E = A/I$, unde $E = 10\Phi$, *Energia Spiritului*, I este *Frecvența*, iar $A = 2x,46$, *Vibrația*).

Mircea Nechita Compoziție. Înserare II (2017) acrilic și slagmetal pe pânză, 60 x 60 cm

Fr. Nietzsche – un destin „antum” (I)

Vasile Muscă

Un principiu care trebuie respectat în explicarea unei mari creații, indiferent de domeniul căreia îi aparține, este acela al întrepătrunderii a trei factori cu rol hotărâtor: personalitate, viață, operă. Dintr-un anumit punct de vedere, personalitatea dată originar se exprimă prin viață și operă, dar, pe de altă parte, putem considera personalitatea și opera, oricât din cea dintâi a trecut în cea de-a doua, ca fețe ale aceluiași suport care e viața. Într-un fel, ca două crengi care cresc din același trunchi.

*

Pentru a lămuri drumul operei nu este absolut necesar să recurgem, în orice caz, la explicațiile celui alt drum, al vieții. Trebuie însă reținut că, în general, legătura dintre viață și operă, interacțiunea lor, oferă un principiu conducător deosebit de eficient în cercetarea de tip istorico-filosofic a unui gânditor. În unele cazuri, această legătură dintre viață și operă a fost destul de îndepărtată, încât principiul nu a putut funcționa la maxima sa eficiență, de exemplu la Spinoza sau Kant unde viața s-a desfășurat într-o altă sferă decât gândirea lor. Poate chiar la Descartes sau Leibniz în explicarea gândirii cărora factorul viață abia dacă intervine.

În situația lui Nietzsche nu asistăm, nici aici, la o invazie a biograficului ca factor explicativ în geneza operei. Opera este cea care își lămurește înțelesurile prin ea însăși, conform cu niște proiecții hermeneutice elaborate precaut și cu pricepere de către cercetători. Principiul legăturii dintre viață și operă a acționat aici doar trecut prin filtrul datelor ce au constituit personalitatea spirituală a lui Nietzsche.

La noi, în literatura română o corelare a celor trei factori – personalitate, viață, operă –, a realizat Tudor Vianu într-un excelent studiu-eseu *Fr. Nietzsche și filosofia ca formă de viață* (1934). Gândirea lui Nietzsche își găsește temelia și justificarea nu atât în viața cât în personalitatea lui sau, poate mai potrivit zis, în amândouă, chiar dacă nu în mod egal. Marea enigmă rămâne, desigur, personalitatea sufletească atât de bogată dar și contradictorie a lui Nietzsche, ale cărei linii mari de forță pot fi descifrate doar cu o mare dificultate. „Orice încercare de a pătrunde în gândirea lui Nietzsche – scrie Tudor Vianu – se izbește necentenit de enigma personalității umane, în lipsa unor știri precise despre felul său particular de a fi și despre evenimentele care compun neliniștita lui biografie intimă, cugetarea lui Nietzsche nu-și destăinuie pentru noi întreaga ei semnificație”. Biografia, la fel ca în cazul lui Nietzsche, nu trebuie reținută întodeauna în rândul factorilor explicativi de primă importanță ai unei gândiri.

Ca orice gânditor de o pronunțată originalitate, Nietzsche este preocupat, în primul rând, de a-și găsi un loc propriu, distinct configurat, în ansamblul tradiției filosofice europene. El se va poziționa în afara marelui drum urmat de această tradiție, pe care, mai degrabă, o infirmă decât o confirmă. Tradiția filosofică europeană, de la Platon încoace până la Kant, constituie pentru

Nietzsche o eroare, o rătăcire care a hrănit/din care s-a hrănit iluzia creștină a lumii de dincolo, a celeilalte lumi. Modernitatea rătăcește într-un labirint din care spre a ieși are nevoie de un fir călăuzitor al Ariadnei, rol pe care și-l asumă chiar Nietzsche. E vorba de acuzarea în bloc a filosofiei europene și a religiei creștine care, prin Hegel, au căutat împăcarea prin așa-numita onto-teologie care „viza abandonarea ființei în favoarea lumii abstracte a ideilor, inutilă și absurdă, ajungând în modernitate în punctul în care «natura care suntem s-a întunecat» până-ntr-atât încât «după întregi milenii de labirint» dezagregarea acesteia a devenit o fatalitate” (Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exerciții de lectură hermeneutică*, București, EAR, p. 326). Dar, o resemnificarea a întregului proces istoric necesită soluția radicală a întoarcerii la un nou început și în acest punct trebuie să acceptăm interpretările profunde și subtile ale lui Heidegger – *drumul devine destin, corecțiile nu mai sunt posibile, sursa se cferă doar ca un nou început* (Ibid.). Acest nou început nu trebuie înțeles, pur și simplu, în recuperarea începutului al filosofiei printr-o întoarcere la originile sale grecești, deși aceasta constituie, cum a arătat Heidegger, o condiție, ci semnifică o operație mai adâncă, de conținut – „necesitatea reconstrucției filosofiei la modul radical, de la definirea obiectului, prin refacerea principiului matricial până la reînțelegerea funcțiilor vectorilor coborâtori în concret, pentru o deschidere a ei înspre o re poziționare în efectivitate existențială” (Ibid.). Concretul vieții sacrificat de abstracțiile gândirii nu poate fi recuperat prin alte operații tot din planul gândirii, cum dorea Hegel, ci numai prin trăirea vieții cum încearcă Nietzsche expunându-se unor teribile riscuri ale acesteia.

Idealul suprem al lui Nietzsche este acela este acela de a împlini condiția unui „spirit liber”. Pentru a-și dobândi cu adevărat libertatea, un spirit trebuie să se lase cuprins într-un proces de eliberare. În cazul lui Nietzsche procesul a traversat mai multe etape. Ca prim moment trebuie pomenită eliberarea, care a stârnit atâtea opoziții, de idealul desuet al unei filologii clasice tradiționaliste. A continuat apoi cu eliberarea de Schopenhauer și ieșirea de sub tutela devenită tiranică, apăsătoare, a emulului acestuia, Wagner. Ea a culminat cu scuturarea de asupra spirituală exercitată de veacuri de creștinism. Ca rezultat al acestor eforturi Nietzsche va declara - „m-am eliberat de tot ce nu-mi aparține” (*Omenesc, prea omenesc*). Eliberarea în cauză nu a periclitat sau pus în discuție firele legăturii originare cu straturile de conștiință ce constituiau sub-straturile mitice ale spiritului european.

După abandonarea idealului de tinerețe al studiilor clasice, Nietzsche se consacră criticii civilizației contemporane lui. Câteva întrebări repetitive îi chinuie conștiința. Să fie excesul de umanism venit pe filiera studiilor clasice cauza care se face vinovată de starea de degradare în care se află astăzi civilizația omenească? Să existe între fenomenul umanismului și criza civilizației

o legătură ascunsă? Singurul exercițiu critic al gândirii lui Nietzsche poate fi urmărit de la începuturi – „Considerații inactuale” (1876) și urcă în timp până la *Antichristul* (1888). Din intenția lui Nietzsche de a elabora o sinteză critică ce să vizeze întreg ansamblul lumii moderne, în cele din urmă rămâne la suprafață ca o insulă într-un ocean *Antichristul*. El era menit să fie o introducere la lucrarea plănuită pe dimensiuni cu mult mai largi – „Reevaluarea tuturor valorilor” (*Die Umwertung alle Werte*). Din acest mare proiect s-a realizat în cele din urmă doar *Antichristul*, ca ultimă cristalizare a marelui filon critic ce străbate întreaga gândire a lui Nietzsche, observată cu pătrundere de unul dintre cei mai competenți interpreți ai săi, Karl Löwit. Văzut în contextul gândirii nietzscheiene, *Antichristul* – notează acesta – nu este un original „obiect de scandal” și nici o redescoperire a creștinismului originar. *Antichristul* este rezultatul unui travaliu critic care începe cu *Considerațiile inactuale* („De Hegel à Nietzsche”, Paris, Gallimard, 1969, p.338).

În evoluția gândirii lui Nietzsche critica creștinismului prezintă o semnificație deosebită. Poate nu chiar creștinismul în mod direct cât hainele spirituale în care acesta a constrâns lumea să se îmbrace, dând configurația specifică a lumii moderne. În optica lui Nietzsche, Evanghelia (Bunavestire) creștină se face în întregime vinovată de toate relele care au năpădit lumea. Prin critica creștinismului, filosofia lui Nietzsche coboară adânc în concretul vieții asemeni scufundătorilor din Delos, ca supremă afirmare a gândirii. Nietzsche răscolește prin filosofia sa adâncimi nebănuite pentru a scoate la suprafață cu totul altceva decât ceea ce omenirea a fost obișnuită până atunci, ceva care începe din straturi de subconștient pe care se susțin valorile acceptate prin tradiție.

Între atâtea „evangelii” scrise și altele încă nedescoperite, transformate toate în contrariul lor, în „dizvangelii”, există una singură valabilă, universală. Dar ea nu a fost scrisă niciodată, ci numai trăită. Este cea trăită de Iisus Christos pe cruce. Cu toate acestea a putut fi și aceasta citită de un geniu al translatării de către Nietzsche în spatele evangheliilor oficiale scrise. Nietzsche a avut darul extraordinar de a citi evanghelia nescrisă care este și cea adevărată: viața singurului creștin adevărat, cel care a murit pe cruce (*Antichristul*). Pentru Nietzsche marea mutare o înfăptuiește Saul din Tars, Sf. Pavel: el este cel care a mutat „centrul de greutate al vieții” în „lumea cealaltă”, adică „în neant”. Din perspectiva lui Nietzsche „din opoziția față de evangheliile s-a înălțat biserică”. A existat un singur creștin adevărat osândit să îndure supliciiul crucii, restul e Biserica ce trăiește din simbolul care l-a făurit din suferința acestuia. Ea constă, în optica lui Nietzsche, în primul rând din preoții înarmați cu „idei, dogme, simboluri cu care tiranizează masele, se constituie turmele” (*Antichristul*).

Din perspectiva de ansamblu a gândirii lui Nietzsche problema este de fapt cea a vieții adevărate. Prin faptul că e trăită, orice viață devine adevărată, exprimă un adevăr. Nu viața se conformează adevărului ci adevărul este cel confirmat de viață. Pentru Nietzsche discuția privind viața este inutilă întrucât supremul ei argument stă în trăirea sa care este un fapt real. Ea este o problemă rău pusă de fapt, problema, filosofic vorbind, este cu totul alta: care e adevărul vieții pe care trăirea ei o poate confirma și justifica?

Nimic fără Newton

Laurențiu Luca

„Philosophiae Naturalis Principia Mathematica” sunt „...- în mod sigur, cea mai influentă carte de fizică scrisă vreodată -”¹... iar „...Isaac Newton a fost poate cel mai mare geniu științific care a trăit vreodată.”²

Deși Newton enunță opt definiții, cele referitoare la cantitatea de materie, cantitatea de mișcare, mișcare, spațiu și timp, sunt suficiente pentru a înțelege aceste aprecieri.

Pornind de la întrebarea „Ce legături există între obiectele definițiilor newtoniene?”, și comparând varianta latină cu traducerea în română, am constatat că, deși nu este deloc ușor să înțelegem ceea ce Newton a înțeles, traducerea este corectă. De aceea am făcut doar câteva precizări.

Varianta originală a primei definiții I. 1. „Quantitas Materiae est mensura ejusdem orta ex illius Densitate & Magnitudine conjunctim”³ este, în traducerea lui Victor Marian, I. 2. „Cantitatea de materie este măsura ei, născută din densitatea și volumul ei luate împreună”⁴.

Opțiunea traducătorului pentru conjuncția densitate și volum exprimând cel mai bine conjuncția originală densitate & magnitudine. Deoarece cantitatea de materie este o variantă comună, trebuie să vedem ce a înțeles Newton ca mecanician prin Quantitas Materiae.

În pasajul 1. „Hanc autem quantitatem sub nomine corporis vel Massae in sequentibus passim intelligo”⁵, Newton ne lămurește că se referă la masă, traducerea 2. „În cele ce urmează voi numi această cantitate, corp sau masă”⁶ fiind și aici corectă. Dar trebuie să precizez că, de fapt, Newton exprimă prin relația

masă - densitate - volum), faptul că masa este produsul între densitate și volum ($m = \delta \cdot V$).

Deși și în cazul celei de-a doua definiții II. 1. „Quantitas motus est mensura ejusdem orta ex Velocitate et quantitate Materiae conjunctim”⁷, traducerea în română II. 2. „Cantitatea de mișcare este măsura ei, născută din viteză și cantitatea de materie luate împreună”⁸ este corectă, trebuie precizat faptul că expresia impuls mecanic este folosită în alte contexte ca sinonimul expresiei cantitate de mișcare.

De fapt, noțiunea de cantitatea de mișcare a fost introdusă de Descartes în 1645 iar Newton a utilizat-o doar în 1686 în formularea principiilor dinamicii. Este un element comun, dar este vorba de contexte similare de cunoaștere.

Dacă facem apel la formulă, cantitatea de mișcare sau impulsul unui punct material este $\vec{p} = m\vec{v}$.

Deoarece am convenit că prima definiție folosește sinonimia cantitate de materie-masă iar a doua sinonimia cantitate de mișcare-impuls, și că varianta „luate împreună” înseamnă, de fapt, produsul a două mărimi, sunt convins că variantele de reformulare pe care le propun conduc la eliminarea oricăror neșanse de confuzie.

Def. I Cantitatea de materie sau masa este produsul între densitate și volum.

Def. II Cantitatea de mișcare sau impulsul este produsul între masă și viteză.

În cărțile românești de fizică, cantitatea de mișcare este denumită și moment liniar iar în cele

de limbă engleză găsim varianta momentum ca prescurtare a substantivului latin movimentum.

În ceea ce privește mișcarea, spațiul și timpul, Newton folosește trei perechi de specii, absolute și relative, adevărate și aparente, matematice și comune, prima, cu referire la spațiu și timp, făcând obiectul unei fascinante polemici Newton-Leibniz, prin mijlocirea lui S. Clarke.

Fascinantă deoarece a avut un pretext în paternitatea analizei matematice. Pretext, dar nu lipsit de importanță, de vreme ce analiza matematică stă la baza celei mai importante părți a fizicii moderne. Cauza însă a fost cât se poate de serioasă și a constatat în diferența de principiu între știința modernă a naturii fundamentată matematic și metafizica speculativă fundamentată logic funcție de principiul rațiunii suficiente, anticipat de Aristotel dar enunțat explicit de Leibniz.

Deși mișcarea, spațiul și timpul nu fac obiectul direct al celor opt definiții newtoniene, pentru demonstrația pe care o propun devin obiect direct.

III. 1. a. „Motus absolutus est translatio corporis de loco absoluto in locum absolutum, relativus de relativo in relativum.”⁹

III. 1. b. „Spatium absolutum natura sua absq; relatione ad externum quodvis semper manet simile & immobile; relativum est spatii hujus mensura seu dimensio quaelibet mobilis, quae a sensibus nostris per situm suum ad corpora definitur, & a vulgo pro spatio immobili usurpatur: uti dimensio spatii subterranei, aerei vel caelestis definita per situm suum ad Terram.”¹⁰

III. 1. C. „Tempus absolutum verum & Mathematicum, in se & natura sua absq; relatione ad externum quodvis, aequabiliter fluit, alioq; nomine dicitur Duratio; relativum apparens & vulgare est sensibilis & externa quaevis Durationis per motum mensura, (seu accurata seu inaequalis) qua vulgus vice veri temporis utitur; ut Hora, Dies, Mensis, Annus.”¹¹

III 2. a. „Mișcarea absolută este translația unui corp dintr-un loc absolut într-un loc absolut, cea relativă din unul relativ în altul relativ.”¹²

III. 2. b. „Spațiul absolut, considerat în natura sa, fără nici o relație cu ceva extern, rămâne totdeauna asemenea și imobil. Spațiul relativ este o măsură sau o parte oarecare mobilă a celui absolut, care se relevă simțurilor noastre prin poziția sa față de corpuri, și de obicei se confundă cu spațiul imobil.”¹³

III. 2. c. „Timpul absolut, adevărat și matematic, în sine și după natura sa, curge în mod egal fără vreo legătură cu ceva extern și cu un alt nume se cheamă și durată. Timpul relativ, aparent și comun este aceea măsură (precisă sau neegală) sensibilă și externă a oricărei durate determinată prin mișcare, care se folosește de obicei în loc de timpul adevărat, ca oră, ziuă, lună, an.”¹⁴

Referindu-se critic, apelând la principiul rațiunii suficiente, la adresa spațiului și timpului absolute, Leibniz argumentează că într-un spațiu și un timp fără corpuri, absolut uniforme, punctele spațiale și momentele temporale sunt indiscernabile și, fiind astfel, nu există o rațiune suficientă pentru care divinitatea să fi plasat un corp în spațiu într-un loc și nu în altul, să fi creat lumea mai devreme sau mai târziu.¹⁵

Este de interes faptul că Leibniz, deși este raționalist, transferă acțiunea principiului rațiunii suficiente în orizontul divinității. De aceea este de interes și ceea ce scrie Lee Smolin despre această opțiune în genere: „...filosofii care au încercat să întemeieze etica și știința pe judecata supremă a unei ființe atotcunoscătoare au greșit. Putem trăi rațional fără a trebui să credem într-o ființă care vede totul.”¹⁶

Deși este necesar să pornim de la Leibniz, deoarece relaționalitatea versus mecanicitatea și definirea spațiului și timpului relative ca raporturi de posibilitate apar la Leibniz și nu la Newton, anterior lui Kant [sintetic, tot în a treia scrisoare a lui Leibniz către S. Clarke, spațiul este definit ca fiind o ordine a coexistențelor (unul lângă altul) iar timpul ca ordine a succesiunilor (unul după altul)], constatăm că variantele folosite sunt incomplete și, fiind astfel, anulează obiectele definițiilor. Spațiul este definit doar prin coexistență

Mircea Nechita

Din ciclul „Linia care povestește”. Baba și pisica cu clopoșel (2011), linogravură, 30 x 42 cm

(a fi unul lângă altul), ca și cum conceptul de coexistență ar fi unul absolut, dar nu este, și, nefiind, are sens, adică poate fi acceptat într-un câmp propozițional specific doar corelativ cu conceptul de noncoexistență (a nu fi unul lângă altul). Nu putem să știm ce înseamnă coexistență fără să știm ce înseamnă noncoexistență și vice versa, și nu putem să știm ce înseamnă a fi unul lângă altul fără să știm ce înseamnă a nu fi unul lângă altul și vice versa.

Definirea spațiului prin cuplul coexistență (a fi unul lângă altul) - noncoexistență (a nu fi unul lângă altul), permite un cuplu de cupluri, al doilea fiind cuplul apropiere - îndepărtare. Ajungem astfel la următorul cuplu de cupluri: [coexistență (a fi unul lângă altul) - noncoexistență (a nu fi unul lângă altul)] - (apropiere -îndepărtare).

La fel în cazul timpului. Definirea doar prin succesiune (noncoexistență) se bazează pe supoziția greșită că noțiunea de noncoexistență temporală (succesiune) este absolută și poate avea sens fără corelativul ei, noțiunea de coexistență (simultaneitate). De aceea, putem înțelege ce înseamnă a fi unul după altul (succesiune) doar dacă știm ce înseamnă a fi unul în același timp cu altul (simultaneitate) și vice versa.

Pe de altă parte, Leibniz amestecă predicate din cupluri diferite. Când se referă la spațiu folosește predicatul *coexistență* iar când se referă la timp folosește predicatul *succesiune*. Mai apoi face un salt abrupt la „...spațiul exprimă, în termeni de posibilitate, o ordine a lucrurilor care există în același timp, întrucât ele există împreună, fără a se lua în considerare felul lor de a exista”¹⁷. Dacă anterior, definite separat, spațiul era definit prin coexistență (a fi unul lângă altul) iar timpul prin succesiune (noncoexistență), acum, corelate fiind, devin o coexistență de coexistențe.

Dacă, trecând peste aceste incompletitudini, îl lecturăm pe Leibniz prin Planck, care demonstrează matematic că spațiul și timpul sunt atomice, putem folosi demonstrația lui Leibniz și împotriva celor care susțin ideea că spațiul și timpul sunt doar continue. Dacă spațiul nu ar fi și discontinuu sau dacă spațiul ar fi doar continuu, presupunând că exclusivitatea predicatului continuu nu ar anula însăși existența spațiului ca subiect ontic, dar o anulează, nu ar exista o rațiune suficientă pentru care divinitatea să fi făcut lumea mai mare sau mai mică, deoarece, în spațiul continuu, divizibil la infinit, mărimile sunt indiscernabile pentru simplul motiv că nu există mărimi. De aceea mare și mic sunt absolut indiscernabile, și sunt pentru simplul fapt că nu sunt, nu există.

La fel cu timpul. Momentele temporale ar fi indiscernabile pentru simplul motiv că nu ar exista momente. Momente există doar într-un timp discontinuu-continuu.

Pe de altă parte, dacă timpul, convenind că există timp și că nu este doar o expresie a simțului nostru intern, ca la Kant, ar fi doar continuu, nu numai că nu am percepe presiunea timpului dar nu am percepe nici timpul, și nu l-am percepe pentru simplul motiv că nu ar fi timp, de vreme ce diviziunea s-ar putea face la infinit.

Mai mult, nici răspunsuri la întrebări nu ar fi, nu pentru că am avea nevoie de o cantitate infinită de informație, căci am avea, ca să putem da un răspuns, ci pentru că nici nu ar exista răspunsuri de vreme ce nici întrebări nu ar fi, și nu ar fi pentru că pentru formularea lor am avea nevoie de o cantitate infinită de informație. Dar iată că formulăm răspunsuri, și formulăm deoarece

punem întrebări, și le punem pentru că le putem pune și, dacă le putem pune, înseamnă că trebuie să le punem, și trebuie deoarece timpul, ca rezultat al mișcării evenimentelor, există și este discontinuu-continuu.

Și totuși, Leibniz este cel care a semnalat, fără însă să formuleze matematic o teorie, că spațiul și timpul nu sunt decât rezultate ale relațiilor inter corpuri. „Dacă Leibniz sau oricine altcineva ar fi făcut asta înainte de secolul XX, ar fi schimbat cursul științei.”¹⁸

Ca atare și Newton ar fi putut fi unul din cei care ar fi putut face și, parțial, chiar a făcut pasul către relaționalismul fizic prin conceptele mișcării, spațiului și timpului relative. „Mai mult. Spre deosebire de spațiul absolut, timpul absolut este în acord cu legile lui Newton.”¹⁹

În privința conceptului spațiului absolut, chiar dacă este în dezacord cu legile lui Newton, nu preiau explicația potrivit căreia admiterea acestui spațiu este explicabilă prin acordul cu conceptul divinității absolute.²⁰

Preiau în schimb explicația lui Einstein. Deși acesta admite că, fără conceptul vag al spațiului absolut, structura logică a teoriei newtoniene ar fi fost cu siguranță mai satisfăcătoare, explicația lui nu face vreo trimitere la o presupusă concesie din motive teologice. „...pe lângă mase și distanțele lor ce variază în timp, trebuie să mai existe ceva care să determine mișcarea. Acest ceva a fost considerat de el ca fiind relația cu spațiul absolut.”²¹

Și totuși, conceptul spațiului absolut, așa vag cum este el, este un argument de loc vag al inconsistenței asocierii conceptului de *big bang* cu cel al inexistenței a ceva în afara universului. Dacă nu există un în afară (spațiu absolut, imutabil), care să precedă exploziei (timp absolut, netrecător), universul nu are unde exploda. Dar nu poate nici imploda, deoarece parametrii spațiali ai singularității sunt atomii de 1D (rază), 2D (suprafață) și 3D (volum) ai universului de dinainte de explozie. Din această rejecție, ei nu pot ieși. Universul nu poate nici exploda nici imploda.

În ceea ce privește timpul absolut, fiind explicat în privința curgerii acestuia, mă întreb dacă

Newton nu îl consideră de fapt un timp original, care, curgător fiind, durează, e însăși durată, pentru că, prin *externum quodvis*, nu înțeleg ceva spațial extern ci ceva străin acestui timp adevărat, adică original *in se & natura sua*, căci doar ceea ce este original este după natura sa. Iar acest *in se* anticipă în sinele kantian tocmai deoarece, ca în sine, nu este afectat de ceea ce se petrece prin curgerea lui. Iar timpul relativ nu este un alt timp ci măsura, numărarea de sine a timpului original. Mai mult, matematicul însuși nu este ceva exterior, străin timpului original, ci atributul imanent prin care se poate măsura, număra pe sine prin ceea ce, prin actul măsurării, numărării, devine starea lui alterată, aparentă, iată fenomenul kantian, și comună, adică timpul relativ.

Ca măsură sau numărare, ca punere în act a matematicului din timpul absolut, original, timpul relativ este un act sensibil, străin dar necesar nouă, deoarece doar prin această fenomenalizare noi dobândim conștiința ființei originare a timpului, pe care nu o putem cuprinde în facultatea noastră intelectuală și rațională de cunoaștere. Dar o putem cuprinde alterat în facultatea noastră sensibilă de cunoaștere.

Văd în această interpretare o corespondență Newton - Eliade, o corespondență între spațiul și timpul absolute și relative și spațiul și timpul sacre și profane

Așa cum demonstrează Eliade, în spațiul sacru (absolut la Newton), prin ritual, anulăm timpul profan (relativ la Newton) ca să consacram timpul sacru (absolut la Newton). Îl buclăm în el însuși până la 0. Și asta mereu și mereu, pentru că ritualul e periodic, legat fiind de intrările din spațiul profan în cel sacru și de ieșirile din spațiul sacru în cel profan. Doar în intervalul dintre două ritualuri noi re-prezentăm timpul ca re-prezentare, re-punem punerea ca re-punere, re-prezentăm prezentarea ca re-prezentare, deoarece ritualurile profane consacra doar nostalgia spațiului și timpului sacre nu și miracolul veșniciei re-întoarceri, care permite re-întâirea întâirii ca întâire. „Timpul sacru este, prin însăși natura lui, reversibil, în sensul că, la drept vorbind, este un Timp mitic primordial devenit prezent.”²²

Mircea Nechita

Cina II (1999), linogravură, 30 x 42 cm

Pornind de la Planck, propun și o întemeiere matematică. Finalul ultimului atom de timp, 10^{-43} sec., al întoarcerii buclate prin ritual, coincide, e simultan, cu începutul primului atom de timp, 10^{-43} sec., al re-buclării buclei ca buclă, al re-începerii începutului ca început, al re-întâririi întâririi ca întăire.

Întemeierea matematică pe care am propus-o îmi permite să merg mai departe, de la Eliade la teoria big bang. În cuplul (explozie, expansiune) - (implozie, contragere) timpul este anulat și universul este re-pus, ca timp, de la 0, deoarece finalul ultimului atom de timp al unei contrageri coincide, este simultan, cu începutul primului atom de timp al unei noi explozii.

Dacă admitem toate acestea, atunci trebuie să admitem că, în prezent, suntem contemporanii unui interval din, nu știm al câtelea, unul din ciclurile (explozie & expansiune) - (implozie & contragere). De aceea, nu problema începuturilor se pune ci câte începuturi ca re-punere, ca re-întăire, își permite universul, dacă avem în vedere frecarea, ușoară, e adevărat, dar frecare, și când a avut loc, dacă a avut, începutul începuturilor, respectiv explozia primă primă și, cor relativ, când va fi să fie implozia ultimă ultimă, care va conduce, la finele ei, la încheierea ciclului ciclurilor.

Astfel putem admite că poate fi admisă și supoziția nașterii universului din nimic, dacă nu confundăm nimicul cu inexistentul. Iar dacă nu există nimic fără Newton, înseamnă că și conceptul nimicului face parte din acest nimic.

Ar trebui să admitem și supoziția nimicului prim prim, ca început al începuturilor sau ciclurilor și a nimicului prim prim ca început al primului ciclu și coincidența, simultaneitatea lor, ceea ce presupune o evaluare în temeni temporali a ceva care abia el ca eveniment produce timpul.

Înțelegând că nu poate întemeia nimicul ca inexistent, el trebuie să existe, ca nimic, dar trebuie, Lawrence Krauss ajunge la identificarea nimicului cu spațiul vid. Este o nesperată, după replica lui Leibniz, recuperare a lui Newton.

Această „...cea mai simplă versiune de nimic...”²³, cum o numește Krauss, și anume spațiul vid, apare prima dată la Newton. Krauss îl amintește pe Newton și îi acordă locul cuvenit, dar nu surprinde această teribilă intuiție rațional metafizică newtoniană, care premerge ca întemeiere celei a fizicii. Fizica de după, nu Newton, căci este mult după Newton, Georges Henri Lemaître, primul care a lansat ipoteza big bangului, demonstrează faptul, aposteriori în relație cu Newton, că deși, pe măsura extinderii universului, densitatea materiei scade, că deși materia se diluează pe măsura creșterii distanțelor între galaxii, densitatea energiei spațiului vid rămâne constantă. De ce? Krauss dă două răspunsuri, unul glumeț și unul mai puțin glumeț. Dar glumeț, indiferent de grad, nu înseamnă neîntemeiat. Cel glumeț: „...în spațiul vid nu este nimic de diluat.”²⁴ Cel mai puțin glumeț: „...universul efectuează un lucru mecanic asupra spațiului vid atunci când se extinde.”²⁵

Alan Guth numește acest mod de a obține ceva din nimic, nimic înțeles, repet, ca spațiu vid, *prânzul gratuit suprem*.²⁶

Concluzia lui Krauss este cea mai evidentă recuperare a lui Newton, chiar dacă aceasta nu este explicit formulată. „Prin urmare, universul nostru observabil poate să înceapă cu o regiune microscopică a spațiului, care poate fi în esență

Mircea Nechita

Din ciclul „Linia care povestește”. Interior țărănesc III (1999), linogravură, 30 x 42 cm

vidă, și totuși să crească la niște scări imense care să conțină în cele din urmă multă materie și radiație, toate acestea fără să coste vreun strop de energie, cu îndeajuns de multă materie și radiație care să susțină tot ceea ce vedem astăzi!”²⁷

Dacă universul este totul și nu există un în afară, înseamnă că universul primordial nu putea să explodeze și să se extindă într-un în afară care nu există. Dar iată că există un în afară, *spațiul vid*, care este totuși un înăuntru de vreme ce el este primordial, prin urmare este, nimicul dar nu inexistentul.

În acest fel, varianta lui Lee Smolin „... universul este tot ce există și nimic nu se poate afla în afara sa.”²⁸ nu contrazice intuiția rațional metafizică a lui Newton. Deoarece presiunea gravitațională este negativă, „...pe măsura ce universul se extinde, expansiunea aruncă energia în spațiu și nu în afara lui.”²⁹

Dacă pornim de la supoziția nimicului prim prim și a inexistenței unui în afară, înseamnă că nu putem opera cu distincția înăuntru-in afară și, ca atare, cu explozia în afară a nimicului, care, existent ca nimic, înăuntrul lui nu este.

Supoziția inexistenței unui în afară al nimicului existent ca nimic, căci inexistența nimicului ca nimic anulează supoziția nimicului însuși, este un argument pentru cei care exclud existența divinității ca un preexistent al existenței nimicului, sau celor care, precum Hawking, consideră „...că întrebările de tipul cine a pregătit condițiile pentru big bang nu sunt întrebări pe care să și le pună știința.”³⁰

Nimeni nu a putut explica cum ne-ceva-ul, sau existentul ca nimic, produce, fără a fi înăuntru, un în afară într-un în afară care nu există. Sau există, și varianta lui Newton privind spațiului și timpului absolute nu mai este doar o chestiune de istoria fizicii?

Note

- 1 Hawking, S și Mlodinow, L., *O mai scurtă istorie a timpului*, București, Ed. Humanitas 2007, p. 167
- 2 Sagan, C., *Cosmos*, București, Editura Herald 2014, p. 99
- 3 Newton, I., *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*, S. Pepys, Reg. Soc. Præses, 1688, p. 8

4 idem, *Principiile matematice ale filosofiei naturale*, București, Editura R P R, 1956, p. 27

5 idem, *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*, ed. cit., p. 8

6 idem., *Principiile matematice ale filosofiei naturale*, ed. cit., p. 27

7 idem, *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*, ed. cit., p. 8

8 idem., *Principiile matematice ale filosofiei naturale*, ed. cit., p. 27

9 idem, *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*, ed. cit., p. 11

10 *ibidem*

11 *ibidem*

12 Newton, I., *Principiile matematice ale filosofiei naturale*, ed. cit., p. 31

13 *ibidem*

14 *ibidem*, p. 30, 31

15 vezi Leibniz, G. W., *A treia scrisoare a dlui Leibniz, adică răspunsul la a doua replică a dlui Clarke în Monadologia*, București, Humanitas 1994, p. 114, 115

16 Smolin, L., *Spațiu, timp, univers*, București, Humanitas, 2006, p. 43

17 Leibniz, G. W., *A treia scrisoare a dlui Leibniz, adică răspunsul la a doua replică a dlui Clarke în Monadologia*, București, Humanitas 1994, p. 113

18 Smolin, L., *op. cit.* p. 145

19 Hawking, S și Mlodinow, L., *O mai scurtă istorie a timpului*, București, Ed. cit. p. 31

20 *ibidem*

21 Einstein, A, *Cum văd eu lumea • Teoria relativității pe înțelesul tuturor*, București, Humanitas 2000, p. 52

22 Eliade, M., *Sacral și profanul*, București, Humanitas 1992, p. 64

23 vezi Krauss, L., *Universul din nimic*, București, Ed. Trei 2013, p. 219

24 *ibidem*, p. 186, 187

25 *ibidem*, p. 187

26 *ibidem*, p. 220

27 *ibidem*, p. 222

28 Smolin, L., *op. cit.*, p. 27

29 Krauss, L., *op. cit.*, p. 220

30 Hawking, S și Mlodinow, L., *O mai scurtă istorie a timpului*, Ed. cit., p. 78

Discursul social despre valorile naționale. Generația

Adrian Lesenciuc

Cultura poate fi privită ca un set de semnificații perpetuate istoric, îmbrăcate ulterior în simboluri, la rândul lor vehiculate printr-un „ansamblu de texte mozaicate” (Clifford Geertz), printr-un discurs social pregătind transferul de valori generațiilor următoare. Acest discurs potențează anumite forme și elemente simbolice și le obstrucționează (în baza unor ideologii, de regulă politice), pe altele. Luând în calcul perioade lungi de timp, întregul tezaur axiologic este perpetuat prin discursul social. În secțiuni prin societate de durata deceniilor, unele valori sau clase de valori, indiferent de tipologia lor, sunt prezentate cu lumina focalizată pe ele, în timp ce altele sunt menținute în zonă de penumbră. În societățile în care ideile sociale formează clustere mai ușor de definit ideologic decât axiologic, unele valori sunt oculte sau, chiar, atacate sistematic. Pentru a înțelege mai bine această situație, în care se produce ocultarea valorilor și, implicit, re poziționarea întregii societăți, ar fi utilă o privire piezișă prin secțiunea ultimelor două decenii în așezarea post-tranziție a României democratice.

Cultura română moștenește un parcurs distinct al propriei deveniri. Ea nu poate fi înțeleasă decât în contextul devenirii sale, somnului întârziat în premodernitatea conservatoare, modernizării în puseuri și continui alinieri, asimptotice, în raport cu un Occident care încă își permite să-și aleagă direcția devenirii. Dar, în contextul globalizării accentuate, membrii societății românești a începutului de mileniu sunt supuși unor continue forme de interogație despre propria identitate, posibil a fi definită printr-un set de stadii intermediare de la identitatea individuală la identitatea antropologică a speciei, cu accent pe stadiile europene sau globale. Dominante în societatea românească sunt, evident, discursurile europeniste și globaliste, dar, tocmai această focalizare asupra unui stadiu identitar insuficient activat este ceea ce produce o primă reacție în raport cu necesitatea reală de discurs public, focalizat pe un anumit set de valori. Și, cum într-o societate a identităților multiple, nici măcar identitatea nu presupune răspunsul univoc, ci o amplitudine mai ridicată a semnalului identitar în raport cu un anumit tip de comunitate în detrimentul altora, simplele rezultate cantitative ale măsurării identității asumate dau bătăi de cap. În ediția a III-a a lucrării *Nihil obstat. Elemente pentru o teorie a națiunii și naționalismului*¹, cunoscutul sociolog și geopolitician român Dan Dungaciu trage un prim semnal de alarmă pe marginea acestei neconcordanțe:

În ultimul Eurobarometru accesibil, din 5 martie 2017, de pildă, la întrebarea „Cum vă vedeți în viitor: numai european, european și național, național și european, numai național?”, rezultatele sunt următoarele: numai european 2%; european și național 7%; național și european 54%; numai național 35%. Constatăm, unii dintre noi nedumeriți, chiar stupefiați, că doar

2% dintre cetățenii europeni se simt europeni și numai europeni, iar aproape 90 % dintre cetățenii europeni se simt, în autoidentificarea lor identitară, (și) naționali. Și aici apare o interogație evidentă. Discrepanța care există, din punct de vedere atitudinal, dintre discursul unei elite intelectuale și populație este unul dintre elementele cele mai fascinante ale domeniului. O discrepanță care trebuie recunoscută, cercetată și asumată. Până la urmă, cei care vorbesc „în numele Europei și numai al Europei” vorbesc în numele a (doar) 2% dintre cetățenii continentului... Ridicol de puțin (pp.11-12).

Societatea românească este, așadar, supusă unui discurs europenist și globalist, al unei elite care în cel mai fericit caz nu reușește să identifice proiecția identitară a publicului, în timp ce publicul continuă să producă semnificații perpetuate istoric, în clustere care continuă să aibă drept nucleu valorile naționaliste. O posibilă explicație *avant la lettre*, valabilă în contextul în care conceptul de *cetățean* este erodat și golit de conținut, în care *cetățeanul* este bulversat de amestecul nestructural de argumente (*logoi*) și locuri (*topoi*), o dăduse deja Giovanni Sartori²: comunitatea organică redevine, în acest context, nucleul identitar.

[...] de fiecare dată când o suprastructură (națiunea, imperiul sau altceva) se destramă, noi ne întoarcem inevitabil la infrastructura primordială pe care grecii o numeau *koinonia*, și reapare nevoia de a regăsi o *Gemeinschaft*, un liant pe care-l „simțim” și care – cum spuneam – ne leagă și ne angajează (p.39).

Dar comunitatea ar trebui să fie, în mod egal, și elementul de referință în discursul social. Însă discursul social românesc, de exemplu, sub masca unor teme precum corupția, produce mesaje care au legătură directă cu sistemele autohtone de valori, cu simbolurile care îmbracă semnificațiile culturii. Discursul social românesc, foarte vocal, se autoidentifică prin termeni relativ democrațici, dar care contribuie la erodarea proiecției autohtone. În limitele acestui discurs, biserica și sistemul educațional românesc sunt țintele predilecte. Chiar dacă vocea tăcută a populației s-a exprimat prin valul de semnături pentru interzicerea căsătoriilor homosexuale, discursul public continuă să se situeze pe poziții contrare; drept contraargumente sunt aduse scandalurile supradimensionate mediatic pe marginea cazurilor de homosexualitate în rândurile preoților. Apoi, în raport cu construcția Catedralei Mântuirii Neamului, discursul social românesc aduce în contrapondere lipsa spitalelor, ca și cum între spitale și lăcașele de cult ar exista o condiționare directă, ca și cum cele două instituții ar constitui poliile unei aceleiași proiecții axiologice a societății. Nu în ultimul rând, sunt construite prin discursul public pseudo-proiecții autohtone (a se vedea clipul trupei Taxi, *Despre*

smerenie, și pleiada de personalități publice care și-au unificat vocile în expresia: „Dumnezeu preferă lemnul și spațiile mici”), chiar dacă împotriva normalității inserției acestora au existat și reacția publicului, și replica reprezentanților bisericii, dar și cea a elitei intelectuale care nu caută neapărat și reverberația mediatică. Cât despre școala românească, de la vocile politice care au afirmat că sistemul educațional românesc „scoate tâmpiți” până la continua campanie mediatică de promovare *doar* a aspectelor negative decupate din viața școlii, putem constata o acțiune concentrată de demantelare a ceea ce se identifică cu semnificațiile perpetuate istoric ale culturii române.

Ce exprimă, într-un asemenea context, societatea civilă? Rosturile ei, pentru a se constitui ca atare, sunt de a se situa firesc în triada politică a societății moderne, alături de stat și etnicitate. Supralicitând pe marginea libertății, asocierii voluntare și pluralității, societatea civilă românească este una care se desprinde de valorile etnicității:

Problema *societății civile* aici, la intersecție, își are sediul. Relația ei dublă cu *etnicitatea* și *statul*, relație deopotrivă istorică și contemporană, indică dificultățile ce apar în procesul de deetnicizare (denaționalizare) a societății civile. Aceasta nu se poate produce decât în momentul în care *sursa consensului profund al societăților e înlocuită cu o alta*. Căci simpla ei ocultare sau contestare nu poate fi suficientă, notează Dan Dungaciu (*idem*, p.387). Or, în condițiile în care societatea civilă își construiește discursul tocmai împotriva valorilor naționale și instituțiilor aflate pe primele locuri ale încrederii românilor, fiind mai degrabă prietenoasă marginalului, ea nu poate fi situată decât în prelungirea „internaționalismului” de sorginte marxistă. Căci cei mai mari dușmani ai marxismului au fost religia, „opiumul popoarelor”, și naționalismul. Societatea civilă românească se definește exact pe aceste două coordonate; ea se pronunță împotriva religiei și naționalismului, eșuând în însăși rațiunea ei de a fi: „Nu poți să te declari «societate civilă» a nimănu și de nicăieri, definindu-te, mai mult, în răspăr cu majoritatea spațiului pe care pretinzi că îl reprezintă”, subliniază Dungaciu (p.400). Ciudat este că, ocultând valori autohtone și situându-se împotriva voinței națiunii, societatea civilă este nevoită să se exprime public împotriva stângii, ea însăși, militând sub semnul #, fiind o alternativă de stânga, profund marxistă în fibra ei.

Capitalul lui Marx se întoarce... este numele (premonitoiu?) al unei cunoscute piese de teatru semnate de dramaturgul brașovean Cornel Teulea și, din nefericire, și numele sub care se produce realitatea discursivă a unei voci multiple, de factură althusseriană, a societății civile românești, în plină Generație #. Iar acest discurs marxist își găsește maxima expresie în câmp virtual, prin intermediul mai tinerilor scriitori și artiști români, pentru care „conștiința de clasă” a fost înlocuită cu „conștiința de generație”.

Note

1 Dan Dungaciu. (2018). *Nihil obstat. Elemente pentru o teorie a națiunii și naționalismului*. Ediție revăzută și adăugită. Brașov: Libris Editorial. 489p.

2 Giovanni Sartori. (2007). *Ce facem cu străinii? Pluralism vs. multiculturalism: Eseu despre o societate multiethnică*. București: Humanitas.

Despre Octavian Goga

Mircea Moț

Scrind despre poezia lui Octavian Goga, Ion Pop menționează pe bună dreptate „cea mai exactă, mai profundă și mai actuală” caracterizare a poetului de la Ciucea, care îi aparține lui G. Călinescu. Universitarul clujean reține ideea că autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* „amorsa cea mișcare de desprindere, necesară, de contingentele istorice care țineau – și vor mai ține o vreme – prizonieră această poezie, anticipând o lectură cu mult mai târzie a ei, din partea unor generații ce vor fi, inevitabil, în mai mică măsură sensibile la conținutul său strict determinat temporal”. Este adevărat, recunoaște criticul, că „o separație netă între nivelul ei «pur» și contextul social istoric care a generat-o nu se poate face (...) fără a risca grave erori în înțelegerea dimensiunilor ei reale”. Poet care a pornit de la eveniment, Octavian Goga trece într-adevăr, după cum menționează Ion Pop, în „domeniul «universalului uman»”. Ceea ce infirmă opinia unui Pompiliu Constantinescu referitoare la „un fond trecător” (ce ar fi inspirat poezia lui Goga), fond ce ar determina „caducitatea” acesteia.

G Călinescu trebuie amintit într-adevăr atunci când se vorbește despre poezia lui Goga. Autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* are în vedere, ca emblematică pentru creația lui Goga, poezia *Noi*: „La noi sunt codri verzi de brad/ Și câmpuri de mătăasă;/ La noi atâția fluturi sunt,/ Și-atâta jale-n casă./ Privighetori din alte țări/ Vin doina să ne-asculte;/ La noi sunt cântece și flori/ Și lacrimi multe, multe...// La noi nevestele plângând/ Sporesc pe fus fuiorul,/ Și-mbrățișându-și jalea plâng/ Și tata, și feciorul.// Sub cerul nostru-nduioșat/ E mai domoală hora,/ Căci cântecele noastre plâng/ În ochii tuturor”. Criticul descoperă aici un „aer hermeneutic” (corectat mai târziu de Alexandru Paleologu), lectura călinesciană făcând abstracție tocmai de evenimentul social-istoric: „Țara pe care o înfățișează această poezie are un vădit aer hermeneutic. E un Purgatoriu în care se petrec evenimente procesionale, în care lumea jeleşte misterios, împinsă de o putere nerezolvabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale (...). Mișcarea poeziei este dantescă și jalea a rămas pură, desfăcută de conținutul politic”.

Ion Pop oferă o admirabilă lectură a poeziei lui Octavian Goga din perspectiva unui „joc cultural” și a unui ritual tradiționalist ca rafinament autentic. „Spațiul liric al lui Octavian Goga, scrie Ion Pop, se înfățișează ca o primă expresie majoră în literatura română a *ritualului tradiționalist*. Conturându-și «țara» ca teritoriu sacru, Goga dă o culoare aparte tuturor elementelor ei constitutive. «Jocul» său poetic este perfect asimilabil «jocului cultural» (...) prin sugestia atmosferei «liturgice», prin stilizarea iconografică a prezențelor umane, prin generalizarea la dimensiunile întregii colectivități a unui «ceremonial» existențial”.

O mărturisire a poetului trebuie avută în vedere, cu atât mai mult cu cât aceasta conține suficiente sugestii pentru înțelegerea fondului de modernitate a poeziei sale: „Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care

face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trâmbiță de alarmă”. Îmi permit să-mi îndrept atenția asupra unor detalii ce, după a mea știință, au scăpat la lectura fragmentului. Sufletul poetului care filtrează durerea/realitatea concretă a „poporului” este al unui intelectual, trecut prin școli înalte și cititor de poezie de bună calitate, dar și traducător notabil. Filtrarea despre care pomenește poetul în acest text cu valoare de *ars poetica* se finalizează indiscutabil în desenul fin, în forme severe prin frumusețea lor. Omul care „filtrează” se transformă în altceva, într-o trâmbiță, și, fără a insista, nu poți să nu te gândești la scrisoarea pe care Rimbaud i-o trimite, la 15 mai 1871, lui Paul Demeny, cu celebra formulare „Eu este un altul. Nu-i vina aramei că se trezește trâmbiță!”. Octavian Goga păstrează de altfel o necesară distanță față de lumea satului, distanță care este cea a artistului dornic de perspectivă. Prin această distanță nu trăirile sunt percepute, ci formele. Poetul nu trăiește realitatea, ci o urmărește: „Deci, eu, din fragedă copilărie, am urmărit satul cu toate figurile lui” (s.n.). Distanța despre care vorbește poetul îi permite acestuia să ocupe un loc de-a dreptul privilegiat pentru artist, *deasupra*, aspect care contează pentru specificul poeziei lui Octavian Goga: „Participând însă la această viață a satului (...), am rămas *deasupra mulțimii*, un observator al ei, înregistrator conștient al tuturor evenimentelor dimprejurul meu”. Este un artist deloc dispus să transcrie trăirile imediate, dimpotrivă, conștient, lucid, el le ia în considerare ca punct de plecare pentru Operă. Nu exclud ideea dorinței de poetului de a prelua durerea și patimile altora, neîmplinită din moment ce ea devine obiectul unei programatice *Rugăciuni*: „Alungă patimile mele,/ Pe veci strigarea lor o frânge,/ Și de durerea altor inimi/ Învață-mă pe mine-a plânge./ Nu rostul meu, de-a pururi pradă/ Ursitei maștere și rele,/ Ci jalea unei lumi, părinte,/ Să plângă-n lacrimile mele”.

Poezia lui Octavian Goga, în special volumul de debut din 1905, este luminată de un autentic spirit al Cărții, hotărâtor pentru imaginea satului și pentru perspectiva poetului asupra acestuia. Tot ceea ce ține de o poezie cu caracter social și tot ceea ce pare legat de circumstanțe (care ar avea drept consecință caducitatea lirismului, despre care vorbea un Pompiliu Constantinescu) este filtrat prin sufletul poetului și din perspectiva lecturii textului biblic. Cunoscuta poezie *Dăscălița* este semnificativă pentru această perspectivă asupra unei realități care, în transparența ei, permite să se deslușească tiparul etern. În vorbele învățătoarei, moșnegii, „ceteți” ai cărților sfinte, văd concretizarea Cărții: „Moșnegi, ceteți ai cărților din strană,/ Din graiul tău culeg învățătura,/ E scrisă parcă-n zâmbetele tale/ Seninătatea slovei din scriptură”. Sau: „În barba lor, cărunță ca amurgul,/ Ei strâng prinosul lacrimilor sfinte,/ Căci văd aievea întrupat ceaslovul/ În vorba ta domoală și cuminte”. În orizontul acestei transparențe a realului, preotul se identifică vizibil cu apostolul: „Din cetățuia strălucirii/ Coboară razele de lună,/ Pe-argintul frunții lui boltite/ Din aur împletesc cunună./ Cuvine-se hirotonirea/

Mircea Nechita
acrilic pe pânză, 100 x 100 cm

Lună plină VIII (2007)

Cu harul cerurilor ție,/ Drept-vestitorule apostol/
Al unei vremi ce va să vie!” Sau: „Bătrânul mag înalță fruntea,/ Ce sfânt e graiul gurii sale:/ Din el va lumina norocul/ Acestui neam sfârșit de jale!”. Dascălul este reflexiv în timp concret al sfântului din icoană: „Azi, ca un sfânt dintr-o icoană veche/ Bland îmi răsai cu fața ta blajină,/ Cu zâmbet bun, cu ochi cumiți și limpezi,/ Strălucitori de lacrimi și lumină”. Poetul dispune de un ochi care vede dincolo de realitatea concretă: „Căci simt plutind prin fumul de tămâie/ Sfințenia cântării precurate,/ Ce-a rumenit o lume cu senina/ Cucernicie-a vremilor uitate./ Și-n ochii tăi văd strălucind scânteia/ Din focul mare-al dragostei de lege,/ Ce prin potopul veacurilor negre/ Ne-a luminat cărările pribege”.

Așteptarea și-a pus amprenta pe universul satului din poezia lui Octavian Goga; este așteptată nașterea unui mântuitor, motivată de convingerea că lumea reală nu este decât imaginea decăzută a timpului auroral: „Și sufletul înviorat îmi spune/ Că fătul ăst-al patimii amare/ Și-al dorului ce moare-n așteptare/ E solul sfânt... înfricoșatul crainic,/ Izbăvitor durerilor străbune”. În fond, realitatea concretă păstrează tiparul scenariului sacru: „El, cel frumos și frate bun cu glia,/ Nou-întrupatul suflet de Mesia,/ Va fi județul ceasului de mâine,/ Ce-ntr-un zorit aprins de dimineață,/ Cu mâna lui vitează, îndrăznează,/ Zdrobi-va cartea legilor bătrâne”. Cu atât mai mult cu cât această realitate este purtătoarea unei taine greu de descifrat de omul căzut în orizontul timpului istoric: „Azi ochii lui ascund în adâncime/ Măreța taină nepătrunsă mie”. Acestui „nou-întrupatul suflet de Mesia” i se încredințează schimbarea timpului degradat într-o semnificativă Sărbătoare: „Atunci, în ziua mare-a învierii,/ Acești ostași cu fețe ofilite,/ Cu zâmbet mort, cu suflete trudite,/ Ca-ntineriți de suflul primăverii/ S-or ridica, ei, cari au fost străjerii/ Amarului, și-ai morții, și-ai durerii,/ Cu brațul greu de greul răsplătirii./ Toată țărâna gliei dezrobite/ Și munții toți și-adâncurile firii/ Vor prăznui din pacea lor urnite/ Înfricoșata clip-a premenirii,/ Când suflet nou primește întrupare,/ Și-n strălucirea razelor de soare/ El hărăzește vremii-mbătrânite:/ Vestmântul nou, de nouă sărbătoare”.

Mai puțin sesizată prin prezența ei discretă, *privirea* poetului, sensibilizată de textul sacru, scrutează necruțător o realitate concretă, descoperind în substanța și în materialitatea ei modelul începutului.

80 de ani de la Anschluss (I)

Nicolae Mares

*Sentimental național este acela
care asigură existența popoarelor.*
Nicolae Titulescu

Septembrie – Octombrie 1938 în relațiile Româno-Polono- Cehoslovace. „Medierea” sau omplicarea Poloniei de partea Ungariei

Nicolae Iorga a publicat, în mai 1938, în *Timpul*, un memorabil eseu despre avaturile politicii internaționale din acei ani. Istoricul, dascălul neamului dovedea, din nou, dacă mai era cazul, cât de adevărată și de profundă era predicția de excepție a gândirii sale. Până și titlul dat articolului: *Ferește-te popor al meu, căci mari primejdii îți se pregătesc* devenea un avertisment. Cu timpul avertismentul s-a transformat într-un strigăt, care se cuvenea a fi auzit nu numai în plan românesc, ci și mai larg, european dacă nu universal. Praga ar fi trebuit să fie prima care să îl audă prima, aliata noastră în Mica Înțelegere intrând în vizorul/pericolul iminent germano-polonez, aceasta fiind amenințată cu desființarea.

Austria – punct de plecare

Avertismentul de mai sus aparținea nu numai unui istoric de talie universală; el era dat de o personalitate care trăise la cea mai înaltă tensiune primul război mondial. Judecata emisă pleca, totodată, și de la un bărbat de stat care trecuse prin funcția de prim-ministru al guvernului român, în timpul marii crize din anii '30, și care cunoștea lumea largă pe toate fețele. Când scria rândurile de mai sus, Iorga era prin ziarul său – *Neamul Românesc* – cel mai avizat formator de opinie, cu toate că, în fapt, el gira și funcția de consilier regal, demnitate în care s-a dovedit a fi, cu experiența avută, nu a unui sfetnic de duzină, cum se întâmplă în zilele noastre cu sute de asemenea specimene.

Ce constata savantul, cu doctorate susținute în tinerete nu numai la Sorbona dar și în Germania? Nimic altceva decât că prin alipirea Austriei la Reich-ul german lucrurile nu se vor opri aici și că anchluss-urile se vor ține lanț.

Remarca, totodată, Nicolae Iorga, că omenirea este martoră la declanșarea unuia dintre cele mai periculoase demersuri ale vremurilor sale, pentru că „Austria – menționa istoricul în eseu – nu este un adaos oarecare la complexul de vechi state germanice, din care s-a alcătuit Imperiul în cele trei forme ale sale; Austria nu este un hotar, cum nici nu poate admite doctrina nazistă, care leagă drepturile statului german, în orice țară, de prezența acolo a unei populații germanice, numeroasă, sau foarte puțin numeroasă, întinzând astfel o linie de culoare neagră până peste România la țărmul Euxinului și pe deasupra Euxinului până în regiunea Caucazului. Austria este un popas pe o linie de înaintare pregătită cu cea mai mare grijă și pentru care poporul german, entuziasmat de

noua doctrină, este capabil să aducă și cele mai mari sacrificii; Austria este un punct de plecare”¹.

Chiar mai mult, conchidea istoricul savant. Cele petrecute cu Austria devin o „continuare a unor sforțări care au trecut pe rând prin deosebite forme și care nu reprezintă altceva decât aflulxul puternicei vitalități a unei rase, care se crede chemată a stăpâni lumea”. Găsim cu greu reacții similare atât de pertinent exprimate la acțiunile declanșate în Europa în acele vremuri fierbinți în alte capitale de pe mapamond. Mai târziu, pentru caracterizarea lor, a apărut butada de *agonie a păcii* pe care o întâlnim la istoricul cracovian Henryk Batowski.

Atitudinea de neutralitate a României

Bucureștii constatau cu mare stupeoare în 1938 că revizionismul german, italian și maghiar *disloca sistemul versaillez și principiile de securitate colectivă*, iar liderii marilor puteri europene se prefăceau că nu văd toate acestea, ei fiind peste măsură de mulțumiți că „salvau pacea!”

Mai trebuie spus că, în fapt, trista agonie a păcii de pe continent, a fost declanșată la 7 martie 1936, prin remilitarizarea Renaniei. Acțiunea respectivă, lipsită până și de cea mai mică ripostă din partea marilor puteri de atunci, a fost urmată, la foarte scurt timp, de ocuparea Austriei, continuând cu Acordul de tristă amintire din 29-30 septembrie 1938, de la München.

Atunci, și acolo, principalii lideri europeni Chamberlain, Daladier și Mussolini s-au dovedit peste măsură de concilianți față de pretențiile ridicate de Hitler, satisfăcându-i dictatorului în plină ascensiune aspirația de a cuceri regiunea

sudetă, din vestul Cehoslovaciei pe care a alipit-o Germaniei. Un nou anchluss!

Pentru a mai liniști cumva spiritele, chiar și pe plan intern, Carol al II-lea convoacă și participă în ziua de 26 septembrie 1938, la Sinaia, la o ședință restrânsă a Consiliului de Miniștri și care, în fața politicii de conciliere dusă de guvernele britanic și francez, hotărăște ca România să adopte, cel puțin în perioada imediat următoare, o atitudine de neutralitate, pentru a nu fi antrenată nepregătită într-un conflict. A fost o hotărâre din toate punctele de vedere salutară, în ciuda faptului că doar peste trei zile la München, Chamberlain, Daladier și Mussolini deschid drumul lui Hitler spre Sud-Estul Europei, reazemul nostru, Mica Înțelegere fiind sugrumată.

Beck – în rolul de conciliator sau mediator – între Ungaria și România

S-a implicat sau nu Varșovia în favoarea curentului revizionist în plină ascensiune pentru sprijinirea Ungariei în mutațiile care au avut loc? Aceasta este departe de a fi o întrebare retorică sau lipsită de sens în încercarea pe care o vom face de a analiza *sine ira et studio* raporturile româno-polone în pragul izbucnirii celui de al doilea război mondial.

Pentru a urmări îndeaproape desfășurarea evenimentelor, nu se poate să nu punem în ecuație rezultatele vizitei din 3-9 februarie 1938 în Republica Polonă a regentului Horthy, prilej de a observa că România avea locul ei în preocuparea și acțiunea poloneză. Dovadă materialul apărut în *Curentul* din 10 februarie 1938, prin care ziarul își informa cititorii despre unele „Mediațiuni polone între România și Ungaria.”

Este citată și opinia ziarului *Observer*, care releva că vizita în Polonia a demnitarului maghiar are o strânsă legătură cu concilierea pe care Polonia prin colonelul Beck o încearcă de mai mult timp între Ungaria și România, precizând că ministrul de externe al Poloniei a oferit Budapestei de

Mircea Nechita

Orașul noptea (2001), ac rece, colorat manual, 30 x 42 cm

multă vreme oficiile de mijlocitor între Ungaria și România.

S-ar mai putea spune că ministrul Poloniei la Budapesta (L. Orłowski) a făcut tatonări repetate în cercurile românești diplomatice, pentru a convinge partea română să ușureze medierea polonă.

Cel din urmă însă, în contactele avute cu omologul său la Budapesta, Raoul Bossy, diplomat de mare cultură și finețe, aproape că îl obliga să îi dea lecții usturătoare cu privire la posibila modalitate de abordare a chestiunii respective, în spiritul și cu respectarea dreptului internațional.

Prezentul din 11 februarie 1938 amintește din nou de zvonul lansat încă din timpul vizitei ministrului Victor Antonescu la Varșovia, din noiembrie 1936, privind așa-zisa disponibilitate a Poloniei de a acționa pentru o apropiere româno-maghiară. Documentele diplomatice românești nu infirmă această direcție, realitățile au fost însă cu mult mai nuanțate în desfășurarea lor.

Într-o încercare de „dislocare a Miciei Înțelegeri”, Horthy a efectuat vizita amintită în Polonia

Comentatorul acestui ziar subliniază însă că n-au fost decât de *domeniul fanteziei* cele discutate de Beck și Horthy, totul fiind pus pe seama neastâmpăratului *misionarism pac.fic* al părții polone. N-a fost ea /Polonia/, în 1932, „mediatoare” dintre România și Soviete? – se întreabă ironic comentatorul gazetei pentru a sublinia, dacă mai era cazul, rolul nefast jucat atunci de aliatul României din 3 martie 1921. Despre modul de acțiune al lui Beck știm foarte bine din declarațiile sau consemnările lui Titulescu și din *Memoriile* lui Iorga, dar mai ales din rapoartele lui Vișoianu trimise la Palatul Strudza în perioada misiunii sale: 1935-1936.²

Concluzia trasă de data aceasta de ziarul *Prezentul* era că între București și Budapesta, o Polonie care încă n-a ratificat Tratatul de la Trianon, ar fi cel mai puțin indicată să medieze. Se aprecia că scopul principal al vizitei regentului Horthy în Polonia a fost „dislocarea Miciei Înțelegeri”, acțiune dragă inimii lui Beck, aversiunea poloneză față de Mica Înțelegere fiind bine cunoscută. Nimeni altul decât Constantin Vișoianu subliniasse, încă din mai 1936, că, pentru Polonia, Mica Înțelegere era o structură incomodă pentru planurile cu iz revizionist promovate de Varșovia și Budapesta.

La 18 iunie 1938, „imparțialul” colonel Beck cerea oficial, prin proaspătul ambasador R. Franasovici, „să fim mai culanți în convorbirile cu Ungaria”.³

Raoul Bossy, a adus în atenția factorilor politici din România o altă nuanță a raporturilor polono-ungare, desfășurate în septembrie 1938. El a arătat următoarele: „Conversațiile Kánya -Beck dau opiniei publice maghiare impresiunea că a mai câștigat un eventual „protector” în dezbaterile marilor probleme internaționale, chiar dacă această protecție nu ar consta decât în eventuale oficii de intermediere”.⁴

Bossy – un diplomat nu numai rafinat dar și foarte măsurat și drept în analizele sale – a atras atenția Bucureștilor, în acele momente, că „Polonia împinge Ungaria să ceară Rusia Subcarpatică” Cehoslovaciei. Totul se petrecea înaintea jocului polono-maghiar de care aminteam mai sus. Subliniem, și cu acest prilej, constatările transmise de la Varșovia de ambasadorul Franasovici, înregistrate la două săptămâni de la depunerea scrisorilor de acreditare (la 31 mai 1938), prin care remarcă faptul că Beck avea față de Cehoslovacia o atitudine extrem de critică.⁵

Șeful externelor de la Varșovia îi spunea lui Franasovici că Cehoslovacia nu-și va putea menține „statu quo ante”. Colonelul vedea că singura soluție posibilă a vecinului din sud ar fi o republică federală, dacă nu chiar mai mult, făcând aluzie, așadar, la o dezmembrare a statului cehoslovac, învinuind Cehoslovacia de tergiversări continue, „probabil sub influența Rusiei”.

În septembrie 1938, armata polonă era cu arma la picior contra Cehoslovaciei

În privința tratatelor României cu Ungaria, țară cu care Beck dorea să ne vadă cât mai curând înțeleși, șeful diplomației poloneze găsea că ar trebui să fim mai îngăduitori. De ce n-a cerut Beck Ungariei belicoase de atunci mai multă prudență și înțelepciune?

Ne este dat să cunoaștem întreg dramatismul situației din acele zile și săptămâni, cât și zarva deosebită pe care o producea Germania în legătură cu intențiile de acaparare a Sudeților, printre altele și din presa ori memorialistica vremii.⁶

Bossy menționează, cu lux de amănunte în rapoartele și în amintirile sale diplomatice, aroganța și vulgaritatea discursului rostit în acele zile de Hitler, care „nu s-ar spune a fi al unui șef de stat care vorbește cu un alt șef de stat, ci al unui zidar injurându-l pe altul”.

Se știe că la 24 septembrie 1938, Guvernul cehoslovac a dat o proclamație dramatică, citită la radio de ministrul Vavrečka (fost ministru al Cehoslovaciei la Viena în 1931-1932) prin care spunea că, precum Hristos s-a jertfit pentru omenire, la fel se sacrifică și Cehoslovacia pentru pace... Răspunderea va cădea pe țărilor care au părăsit-o. Nu le-a numit, dar istoria le-a judecat. Acest lucru a fost intuit corect de ministrul de formație istoric. Guvernul Hodža a demisionat. Generalul Syrový, inspectorul general al armatei, a fost numit președinte al Consiliului, Krofta a deținut, în continuare, portofoliul externelor.

Înainte semnării acordului de la München, Chamberlain a plecat la Godesberg cu avionul și s-a întors la Londra după două zile, de unde i-a scris lui Hitler mai mult decât îi vorbise. Beneš a fost tratat pe față de Hitler drept „mincinos”, la Nürnberg. În dimineața aceleiași zile, Franța a decis mobilizarea parțială, iar Anglia a chemat sub drapel pe rezerviștii marinei. La Padova, Mussolini a ținut o cuvântare apreciată de comentatorii vremii drept „isterică”, în care a atacat vehement pe „dușmanii de peste Alpi” de parcă ar fi declarat război Franței. *Toată omenirea trebuie să piară pentru ca doi paranoici să-și poată descărca nervii!* – considera Bossy.

Polonia pare a se da pe față de partea Germaniei și Ungariei. Se contura situația că, o dată cu Germania, vor dezlănțui o agresiune contra Cehoslovaciei atât Polonia cât și Ungaria.

Stefan Csaky, directorul politic în ministerul de externe maghiar, viitor ministru de externe, i-a declarat lui Bossy, în termeni categorici, că în ziua în care trupele germane vor înainta pe teritoriul cehoslovac, armata polonă va începe ofensiva contra Cehoslovaciei. Știa acest lucru cu certitudine, el fiind în contact permanent cu ministrul polonez la Budapesta, Leon Orłowski. Pentru a-și asigura credibilitatea, Csaky îi precizează lui Bossy că: „chiar în acele momente” reprezentantul Varșoviei se afla în biroul de alături, unde a fost pus în legătură cu directorul economic, căci îi ceruse detalii pe care nu le cunoștea.

Budapesta gata să pună chestiunea dezmembrării Cehoslovaciei

Despre o neutralitate a Ungariei, într-un eventual conflict, nu putea fi vorba. La Budapesta se considera că în eventualitatea în care germanii și polonezii intervin spre a-și asigura luarea în stăpânire a teritoriilor locuite de conaționali lor, guvernul ungar va fi, de bună seamă, silit să procedeze la fel în momentul în care se va pune chestiunea dezmembrării Cehoslovaciei.

La ministerul ungar de externe se nutrea convingerea că, în caz de război, „Cehoslovacia nu va reînvia, căci nu vor mai fi cehi. Germanii îi vor extermina. Nu va rămâne acolo decât piatră peste piatră.”⁷

În același timp, ministrul polonez Orłowski, într-o continuă agitație pentru cauza maghiară, îl informează pe Raoul Bossy, la 25 septembrie 1938, că ungurii vor cere un plebiscit în Slovacia, iar Varșovia va acționa pentru obținerea regiunii Teschen, ceea ce se va și întâmpla în următoarele zile.

România era îndemnată de polonezi „să cumpere Ungaria pe cheltuiala Cehoslovaciei” – acceptând a le fi oferită ungurilor Ucraina Subcarpatică

România, îl sfătuieste Orłowski pe Bossy, „ar trebui să cumpere Ungaria pe cheltuiala Cehoslovaciei”!?, urmând a se învoi ca Rusia Subcarpatică să fie cedată Ungariei spre a se ajunge la o frontieră comună polono-ungară! (Teza respectivă o va susține cu lux de amănunte și Józef Beck, la 18 octombrie, la Galați, în convorbirea avută cu Carol la II-lea și Nicolae Petrescu-Comnen, idee asupra căreia vom reveni). Părerea diplomatului polonez era că „nu trebuie ajutați cei slabi, ci cei puternici și viabili”, și că, prin urmare, „România ar trebui să sprijine Ungaria, țară de viitor și popor puternic, care va uita desigur visurile ei trecute”. Mai mult, Orłowski considera că Cehoslovacia ar trebui redusă la proporții cât de mici, deoarece ar fi neviabilă, iar în viitor ar putea deveni „un bastion al Prusiei împotriva României”!! Atrăgându-i-se atenția că, deocamdată, guvernul ungar nu revendică ținutul rutenilor, ministrul Orłowski i-a răspuns lui Bossy că „guvernul – nu, dar statul major, cercurile economice și o mare parte a opiniei publice – da”. Ceea ce nu spunea diplomatul polonez era că Varșovia lucra intens în direcția respectivă.

Oameni războinici – diplomații polonezi.

Așadar, diplomația poloneză din străinătate considera că sunt preferabile soluțiile de forță cu Cehoslovacia, iar ungurii ar fi nebuni dacă n-ar intra în război. Diplomatul polonez sublinia că s-a creat „un prilej unic pentru unguri. Fără război, Ungaria capătă cel mult teritoriile din sudul Slovaciei, cu război li se va da și Rusia Subcarpatică”.

Diplomatului Bossy nu-i rămânea decât să constate că: „Războinic om – colegul Orłowski!” Am adăuga: la fel ca și șeful său – Beck.

Ministrul Angliei la Budapesta avea și el impresia că Polonia îndeamnă Ungaria să intre în acțiune precum Germania.

În ultima decadă a lunii septembrie 1938, evenimentele au căpătat cea mai belicoasă turnură de până atunci din întreaga perioadă interbelică.

De la 22 septembrie, Ministerul Român al Afacerilor Străine era în posesia documentului prin care se certifica faptul că Polonia a denunțat convenția polono-cehoslovacă, semnată la Varșovia, la 3 aprilie 1925, pe motiv că în Cehoslovacia ar fi discriminată comunitatea poloneză de pe teritoriul ei; acțiuni similare au fost întreprinse de Ministerul Afacerilor Externe polonez pe lângă guvernele de la Londra, Paris și Berlin.⁶

Urmare a acțiunii de mai sus, întreprinsă de Ministerul Afacerilor Externe de la Varșovia, Franasovici raportează că Anglia ar fi favorabilă cu această măsură, iar Franța păstrează rezervă.

Hitler însă – ca și Mussolini – cere soluționarea întregii probleme a minorităților din Cehoslovacia. Ungaria manevrează ca, pe lângă teritoriile locuite de unguri, să obțină alipirea întregii Slovaciei, promițându-i acesteia o autonomie completă în cadrul statului ungar și supralicitează cu promisiunile ei guvernul cehoslovac. Ambasada României la Varșovia confirmă autorităților românești că în Polonia se trimit trupe spre frontiera cehoslovacă și că au loc conferințe ale șefilor militari poloni interminabile.⁸

Nedumerirea României față de acțiunile comune polono-maghiare

De reținut faptul că, numai cu trei zile înainte de semnarea acordului de la München, ministrul român al afacerilor străine, Nicolae Petrescu-Comnen, a exprimat ambasadorului polonez la București, Roger Raczyński, nedumerirea sa față de acțiunea comună întreprinsă de Beck cu Ungaria, menționându-i acestuia că cele două țări plănuiesc extinderea teritorială a statului ungar, prin anexarea Slovaciei și Rusiei Subcarpatine. Șeful diplomației românești i-a mai atras atenția ambasadorului polonez că raptul respectiv nu putea lăsa indiferentă România.

Bucureștii considerau că „strămutarea unei populații alogene sub stăpânirea Ungariei, departe de a contribui la pacificarea Europei Centrale, riscă să provoace noi complicațiuni în această regiune atât de încercată”.

Neliniștile și incertitudinile lui Petrescu-Comnen, așadar ale guvernului român, pe care le-ar fi dorit elucidate de șeful misiunii de la Varșovia, plecau de la faptul că Polonia uitase că are *angajamente asumate* printr-un tratat de alianță cu România și făcea aceste demersuri fără știrea ei, iar tot ce întreprindea avea consecințe grave pentru securitatea fruntariilor românești.⁹

Intervenția a fost zadarnică, deoarece – după cum rezultă din rapoartele diplomatice transmise de la Varșovia –, imediat după acordurile de la München, la care ce-i drept Polonia n-a fost invitată, orgoliul șefului diplomației poloneze fiind puternic rănit –, neparticiparea sa l-a determinat pe Beck să își continue planurile prin care incita tot mai vehement Ungaria să treacă la raptul plănuțit.

Beck a acționat în 1938 ca Ungaria să dobândească teritorii străine

La începutul lui octombrie vom fi martorii alipirii la Polonia a unor părți din teritoriul cehoslovac și – ulterior – Beck acționează în

favoarea Ungariei pentru ca aceasta să intre în posesia Sudului Slovaciei și al Ucrainei Subcarpatice.¹⁰

În urmă cu 80 de ani, la 28 septembrie 1938, Budapesta considera că – sub presiune germană – Cehoslovacia – în descompunere – creează Ungariei condițiile propice de a ocupa teritoriile din sudul Slovaciei, locuite în majoritate de unguri. Krofta (Kamil, fost ambasador în mai multe capitale europene și ministru de externe al Cehoslovaciei în anii 1936-1938 – *N.M.*) – declara ministrul polonez la Budapesta – a comis o eroare „neoferindu-i” imediat ținutul revendicat de Ungaria din Cehoslovacia, deoarece ar fi avut asigurată neutralitatea maghiară!

Iugoslavia îndemna și ea Praga – potrivit aceluiși diplomat – la această *j e r t f ă*. Nu și România.

Orlowski i-a mai destăinuit lui Bossy că președintele Mościcki i-a cerut lui Beneš să cedeze Poloniei întregul fost ducat Teschen, inclusiv regiunea locuită de slovaci! „Dar asupra acestui ultim punct s-ar putea negocia!” Dacă se cedează acest ținut, Polonia ar trece de partea Germaniei.

„Apoi îmi telefonează – scrie Bossy – că, deși optimist până acum, este în momentul de față «îngrozit de dezlănțuirea evenimentelor»”. Avea loc vestea senzațională a zilei: Hitler, după îndemnul Londrei, *a invitat pentru a doua zi la München pe Chamberlain, Daladier și Mussolini, spre a conferi asupra situației.*

Lumea avea să afle că în urma stăruințelor „Ducelui”, Führer-ul a acceptat să amâne cu 24 de ore mobilizarea generală. Hitler va fi fost impresionat, de bună seamă, și de mesajul lui Roosevelt, care-l face răspunzător de întreruperea negocierilor și de un eventual recurs la arme cu urmări incalculabile (poate intervenția Statelor Unite!) Se pare că, la Camera Comunelor, a fost un adevărat delir când, după un lung discurs învinovățind pe Hitler, Chamberlain a anunțat vestea – pe care o promise când vorbea – despre Conferința de la München. „Un sentiment de ușurare vremelnică, căruia îi va urma probabil o dureroasă dezamăgire viitoare.” – conchide Bossy¹¹.

Mircea Nechita Pomul cunoașterii II (2011) acrilic, slagmetal gravat pe pânză, 80 x 60 cm

Despre acțiunile concertate polono-germano-maghiare contra Cehoslovaciei

Ne putem închipui cât de surprins a fost Ministerul Afacerilor Străine al României, când a aflat că în Polonia au loc manifestații în favoarea unei frontiere polono-maghiare. Cine a inspirat aceste acțiuni nu se menționează, iar ambasadorul Franasovici află de la București, de la ministrul Petrescu-Comnen, despre manifestațiile respective, reconfirmându-i-le la 28 septembrie.¹²

Încărcată de evenimente va fi, așadar, ziua de 28 septembrie în care Beck îl invită la ministerul de externe polonez pe ambasadorul Franasovici pentru a-i răspunde la demersurile colegului său de la București. Și iată, abia acum îi confirmă că, dacă răspunsul pe care îl va da ministrul de externe ceh, Krofta, ministrului polonez la Praga va fi tot „dilatoriu”, guvernul polonez „va fi silit la o acțiune concertată cu Germania și Ungaria” împotriva Cehoslovaciei.

La cererea insistentă a părții române de a fi consultată, în demersurile de politică externă majore pe care Varșovia le întreprinde, potrivit angajamentelor asumate în tratatele de asistență mutuală reciprocă în vigoare, răspunsul lui Beck a fost că n-a informat partea română, deoarece a dorit să menajeze „situația gîngășă” a României, aflată în postura de a fi aliată cu Cehoslovacia.

Face totuși promisiuni că „se va concerta” cu Ministerul Afacerilor Străine român în viitor. Promisiuni pe care colonelul nu le va respecta. Și nu era pentru prima dată când nu își păstra cuvântul dat. Această manifestare se va repeta, cum o confirmă documentele, în continuare, până la debarcarea lui.

Beck n-a putut să nu-i infirme cele de mai sus lui Franasovici, deseori diplomatul romând fiind *îmbrobodit* de acesta cât și de colaboratorii săi, cum a făcut-o și cu prilejul respectiv (vorbindu-i că ar fi fost doar „anumite paralelisme” între acțiunile germano-ungaro-cehoslovace), când acestea se dovedeau a fi veritabile măsuri conjugate, mai ales cu Ungaria. Bineînțeles că, Beck i-a infirmat că ar exista un acord „între cele trei puteri”. Realitate ce nu putea fi infirmată, de aici și reacția promptă a ministrului român de externe.

Franasovici este asigurat de Beck, conștient de obligațiile contractuale cu România printr-un tratat de alianță în vigoare, că „pretențiunile ungare nu s-ar întinde decât asupra teritoriilor cu majorități maghiare, iar Slovacia și Rusia Subcarpatină ar urma să hotărască ele însele destinele lor viitoare”. Că nu va fi așa, urmează să ne convingem în următoarele zile. În schimb, nimic nu aflăm de la Beck despre presiunile pe care le făcea „conjugate cu cele ale Budapestei” în direcția respectivă și nici despre acțiunile destabilizatoare polono-ungare etc.

Și, pentru a dovedi până la capăt că nu se putea conta pe spusele ministrului de externe polonez, mărturie stă declarația că ar fi „mai optimist asupra situației internaționale în legătură cu Conferința de la München.” În ce consta optimismul său nici un cuvânt. Conta, Beck, probabil, pe participarea lui la ciopârțirea Cehoslovaciei, țară promisă ferm Poloniei de Italia. N-a fost să-i fie împărtășit lui Franasovici optimismul de a fi alături de cei patru la München. Rănit în orgoliu, ministrul polonez de externe *acționează pe cont propriu* și astfel face totul pentru a lichida de unul singur Mica Înțelegere.¹³

Soarta democrației

Andrei Marga

Una din cele mai acute frământări în gândirea – fie ea economică, sociologică, politologică sau filosofică – de astăzi este soarta democrației.

Sunt frământări nu doar pentru că supraputerile propun concepte proprii – „democrația liberală” a SUA, „democrația participativă” a Europei, „democrația în culori naționale” a Chinei, „democrația dirijată” a Rusiei – care sunt în discuția internațională a ultimului deceniu. Nu altcineva decât Daniel A. Bell semnala sacrificarea meritocrației în condițiile dependenței alegerilor de mari finanțari (*China and Democracy*, „Christian Science Monitor”, 24 dec.2012), chinezii își apără vederile luând în seamă particularitățile unei țări cu peste un miliard de cetățeni (Yu Keping, *Democracy is a Good Thing...*, Brookings Institution Press, Washington DC, 2011), în Germania se reflectează la imperativul reconjugării democrației liberale cu meritocrația (Helmuth Willke, *Demokratie in Zeiten der Korfusion*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2014), iar cercetările consacrate Rusiei actuale pun în față cadrul deciziilor recente (Lee Steven Myers, *Putin – der neue Zar. Seine Politik – sein Russland*, Orel Füsli, Zürich, 2016). Contextul nu mai este de mult al simplei opoziții democrație-totalitarism, cum era încă în timpul „războiului rece” și cum se mai crede, ci este semnificativ schimbat.

Frământările nu provin nici doar din aceea că la aceste distincții alte țări au adăugat specifice noi, sub presiunea unui internaționalism care a dus la sprijinirea externă a unor clici corupte în numele luat în deșert al democratizării (Sarah Chayes, *Thieves of States. Why Corruption Threatens Global Security*, W.W.Norton & Company, New York, London, 2015) sau a folosit presiunea externă ca mijloc de dominație (Dorothea Gädeke, *Politik der Beherrschung. Eine kritische Theorie externer Demokratieförderung*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2017). Simpla proclamare a adeziunii la democrație sau a intenției de democratizare nu mai este pavază contra derapajelor. Polemica în jurul șoroșismului – privit ca optică ce reduce istoria actuală la confruntarea teoretizată de Karl Popper, la timpul său, dintre democrație și autoritarism, fără a lua în seamă problemele democrației însăși, și încurajează intervenții ambigue din exterior în numele democratizării – este elocventă. Pe fondul acestei polemici au apărut formule, de la început discutabile și ele, desigur, precum „democrație ierarhică” sau „democrație iliberală”.

Frământările privind soarta democrației au și o rațiune mai profundă, deși aparent simplă. Ea rezidă în aceea că în marginea însăși a democrației liberale – forma cea mai proprie a democrației – a apărut un fenomen pe care unii îl blamează integral drept „populism”.

Este de precizat din capul locului că, analizat cu destulă precizie, „populismul” actual nu se lasă redus la simpla excitare cu mijloace sporite de capacitatea de mediatizare, a opiniilor cetățenilor și de manipulare a publicului, adesea împotriva intereselor proprii, cum se spune frecvent. Fenomenul „populismului” conține și o nemulțumire față de stagnarea organizărilor și politicilor

în forme caduce și față de proliferarea de personalități care sunt preocupate mai mult de ocuparea funcțiilor decât de soluții la problemele de viață ale cetățenilor. De la obținerea de joburi, trecând prin egalitatea șanselor sociale, la înfăptuirea dreptății în tribunale!

Fenomenul „populismului” actual ridică însă, din nou, cel puțin patru întrebări: Cum se înțelege democrația liberală? Cum face ea față nevoii de schimbare politică? Ce rol se recunoaște legitimității în actualele democrații? Este posibil adevărul în condițiile diversității de opinii încurajată de democrații, încât acestea să nu se epuizeze în dispute sterile? Pentru a răspunde plec de la cartea cea mai solidă și mai recentă în subiect.

Este vorba de cartea lui Yascha Mounk, *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It* (Harvard University Press, 2018). Valoarea ei extraordinară, ca documentare, acuratețe conceptuală, claritate a soluțiilor, a impus-o atenției, încât a și fost tradusă imediat în germană sub titlul mai dramatizant *Der Zerfall der Demokratie. Wie der Populismus den Rechtsstaat bedroht* (Droemer, München, 2018). Tânărul militant german, desemnat neobișnuit de rapid profesor al Universității Harvard, creează un moment în reflecția asupra soartei democrației.

Teza cărții, împreună cu faptele principale avute în vedere de doctul autor, le redau în cuvintele acestuia. „În democrațiile din lume se petrec două aparent contradictorii dezvoltări. Pe de o parte, atitudinile oamenilor devin tot mai iliberale. Alegătorii își pierd răbdarea cu instituții independente și sunt gata tot mai puțin să recunoască drepturile minorităților etnice și religioase. Pe de altă parte, elitele câștigă control tot mai mult asupra sistemului politic și îl separă bucată cu bucată de opinia publică. Mai puțin decât oricând cei care dețin puterea sunt dispuși să ia în seamă voința poporului. Tocmai de aceea, liberalismul și democrația, elementele fundamentale ale sistemului nostru politic, intră tot mai puternic în conflict” (p.23). Însuși republicanismul inițiat cu milenii în urmă de romani, este acum în pericol. „În cursul ultimelor decenii s-a ajuns în America de Nord și în țări ale Europei occidentale la prăbușirea democrației. Sistemul nostru politic promite domnia poporului. Dar în praxis se ignoră voința poporului prea des. Neobservat de cei mai mulți politologi, în multe țări s-a insinuat un sistem al dreptului fără democrație” (p.292).

Faptele din actualitate care sunt luate în considerare de Yascha Mounk sunt de naturi diferite. Ele țin de trei șiruri.

Primul șir se referă la rezultate ale sondajelor privind atitudinea cetățenilor față de democrație. Aceasta s-a schimbat, nu neapărat în favoarea democrației. De pildă, în Statele Unite, două treimi dintre cei născuți înainte de 1950 consideră democrația extraordinar de importantă. Dintre cei născuți după 1980 doar sub o treime! În Germania, acum douăzeci de ani fiecare al șaselea cetățean prefera un lider (Anführer) puternic, neinteresat de parlament sau alegeri. Azi fiecare al treilea! În Franța și Marea Britanie fiecare al doilea! Iar statisticile aduc și alți indicatori elocvenți.

În mod particular are efect astăzi migrația de populații, care generează angoase pe scară mare. „În anul 2016, de exemplu, 71 procente dintre danezi, 67 procente dintre maghiari, 57 procente dintre germani consideră imigrația ca cea mai presantă problemă politică... În Statele Unite ale Americii 70 de procente dintre alegători considerau în 2016 imigrarea drept cel mai important criteriu al votului lor la alegeri, o creștere clară față de 41 de procente în 2012” (p.193). În Europa aproape toate țările își fac probleme cu imigrația, iar perspectiva demografică este de așa fel încât viitorul nu este scutit de dificultăți.

A doilea șir de fapte se referă la evoluția unor democrații. Acestea etalează, uneori în același timp, consolidarea celor aflați la putere și sporirea apatiei politice a cetățenilor. În multe țări prevelează personalități care spun că „cele mai urgente probleme ale timpului nostru au soluții simple” (p.15), în altele se aruncă vina pe dușmani din afară, se ocupă judecătoriile cu adepți și se iau sub control mass media (p.17), în unele legea electorală s-a modificat în favoarea partidului mai puternic și se optează pentru un „stat iliberal pe baze naționale” (p.19), în Grecia s-a capitulat în fața finanțelor străine în pofida votului popular, în vreme ce „zona Euro oferă un exemplu extrem al unui sistem politic în care oamenii au sentimentul că pot tot mai puțin să se sfătuiască asupra politicii”. Este răspândit printre oamenii de azi sentimentul că „gândirea lor abia dacă mai are influență asupra acțiunii statelor” (p.22).

Al treilea șir de fapte se referă la efectele Internetului. Acesta a adus pe scena actorilor politici o forță nouă, greu de controlat. „În ultimii 25 de ani balanța de putere s-a schimbat razant prin Internet și mediile de socializare. Astăzi fiecare cetățean este în stare să împartă cu viteza fulgerului informații cu milioane de oameni. Este mult mai ieftin ca el să fie conectat. Prăpastia tehnologică între centru și periferie s-a micșorat astfel. Și din această cauză căutătorii de neliniște par să câștige controlul asupra forțelor continuității” (p.26-27). Acești agitatori capătă un fel de ascendent – efectiv de Oberhand – în raport cu politica.

Aceasta – șansa de a comunica nemijlocit, de a face cunoscut altora de către o persoană ce gândește acea persoană – nu este totul. Odată cu Facebook și Twitter, în general cu mediile de socializare, s-a trecut încă un prag. Nu numai că ceea ce gândește o persoană se poate transmite indefinit, dar acea persoană intră în comunicare nemijlocită cu alte persoane și-și poate multiplica indefinit receptorii mesajului printr-o asemenea comunicare directă. „În alte cuvinte, comunicarea unu-la-mulți s-a transformat, datorită avântului mediilor de socializare, într-o comunicare mulți-la-mulți” (p.164), în care nu mai există nici o instanță orientativă.

Problema practică nu este, firește, de a controla ceea ce-și transmit oamenii, ci cu totul alta. „Dacă vrem să facem era digitală compatibilă cu democrația, nu trebuie să ne mărginim să reglementăm ceea ce este admis să se spună în mediile de socializare – ci trebuie ca în același timp să orientăm (steuern) mult mai hotărât felul cum asemenea conținuturi să fie preluate” (p.28). Cât timp această „orientare” lipsește, se constituie o rețea enormă de influențare a minților și comportamentelor ce pune în pericol democrația sub pretextul, de fapt aparență, că informează oamenii.

În joc cel mai direct și înainte de toate este soarta democrației liberale, care oferă prototipul

democrațiilor moderne. A devenit clar că “democrația, de la natură, nu este doar liberală”, că ea poate lua și alte cursuri. Astăzi, de pildă, unii vorbesc de “democrație ierarhică” – “care nu se deosebește de democrația liberală prin lipsa de democrație, ci prin lipsa respectului pentru instituții independente și drepturi ale individului” (p.19). Democrația liberală, fiind cea mai exigentă dintre democrații, este însă cea care a intrat în criză și este acum sub asaltul populștilor. Aceștia “sunt adânc iliberali. Căci o democrație liberală se distinge prin diviziunea puterii: aceasta trebuie să mijlocească între interesele diferitelor grupuri ale populației și, în același timp, să împiedice ca o persoană sau un partid să dobândească prea multă putere. Dimpotrivă, populștii declară adesea că atât pentru judecătorii cât și pentru opoziție, chiar pentru media și pentru autorități ar fi ilegal ca adevărata voce a poporului să fie aburită” (p.17).

Criza democrației liberale are astăzi o formă anume: “ea se desface în părțile ei componente, care duc la democrația iliberală, pe de o parte, și la liberalismul nedemocratic, pe de alta” (p.31-32). S-a ajuns la un asemenea grad de insatisfacție în privința funcționării sistemelor politice democratice de azi încât trăim “un pericol existential pentru supraviețuirea democrației liberale” (p.32)

Termenul populism este uzitat copios astăzi, dar, așa cum am mai arătat, el rămâne ambiguu. Populism nu este sau nu mai este doar mobilizarea sentimentală a unor oameni sărmani profitând de precaritatea vieții lor. Este pozitiv faptul că autorul își asumă ambiguitatea și caută să-i facă față. În acest sens, Yascha Mounk propune distincția între formă și efecte. „După formă populismul este atât democratic cât și iliberal. Populștii încearcă în același timp să exprime frustrarea oamenilor și să submineze instituțiile. Efectul populismului este generator de îngrijorare – căci pe termen lung democrația nu poate supraviețui fără instituții independente” (p.49). Autorul aduce în față sintagmele populismului pe care îl are în vedere: „soluțiile sunt simple, iar cei care nu sunt de acord, mint”; „eu sunt vocea voastră, iar ceilalți sunt trădători”; „poporul decide ceea ce este de făcut cum vrea el” – dacă este să le preluăm prescurtat.

Pentru o discuție asupra democrației și populismului trebuie lămurită, însă, și conotația democrației liberale: “o democrație liberală este, simplu spus, un sistem politic care este în același timp democratic și liberal – care așadar protejează drepturile omului și în același timp transpune voința poporului în politică” (p.38). Altfel formulat – și poate mai explicit – democrația liberală presupune: libertatea individului și dreptul imprescriptibil de a alege fără nici un fel de forțare sau ingerință; poporul este unicul deținător al suveranității ca și corp electoral și prin instituția parlamentului; nimeni și nimic nu afectează alegerile, iar cei aleși sunt legitimați de voința electoratului să ia decizii în numele poporului. Yascha Mounk argumentează insistent ideea că cei care rămân credincioși democrației liberale ar trebui să unească libertățile și drepturile individului cu voința politică a corpului legiuitor și, astfel, cu voința poporului. Altfel se ajunge, remarcă el pe bună dreptate, la maladii ale democrației – la “democrație iliberală” – adică democrație fără drepturi, în teorie și în practică imprescriptibile – și la “liberalism nedemocratic” – ceea ce înseamnă drepturi și libertăți, dar fără democrație.

Pentru supraviețuirea democrației liberale, expusă astăzi crizei, un fapt trebuie astăzi

recunoscut. Ne amintim că unul dintre cei mai profilați gânditori politici de astăzi avertiza că democrația nu este posibilă în afara statului național. Acesta scria că, “privând națiunea de legitimitatea ei, mișcarea democratică aduce la lumina zilei comuniuni de dinainte de democrație. Națiunea democratică a fost medierea mediilor, căci ea lega comuniunea cu consimțământul” (Pierre Mannent, *La Raison des nations, Reflexions sur la democratie en Europe*, Gallimard, Paris, 2006. p.20). Yascha Mounk ajunge la o concluzie apropiată. El scrie: “dacă vrem să păstrăm democrația fără a renunța la potențialul emancipator al globalizării, atunci trebuie să facem în așa fel încât statele naționale să își poată lua din nou în mâinile proprii destinul lor” (p.27). Nu dă rezultate nici soluția unor economiști, care ne spun că stat național, globalizare, democrație nu merg mână în mână, și nici opinia unor filosofi care cred că soluțiile la problemele economice sunt de acum doar internaționale. Nu se poate opera nici cu optica unor filosofi care pun în fața democrației exigențe extreme, pentru a nega existența ei. Iar politologii și actorii politici comit frecvent confuzia între democrație, liberalism, instituții (p.37).

Yascha Mounk este de părere că sunt de fapt trei condiții majore ale stabilității democrației: (a) “limitarea răspândirii de puncte de vedere extremiste în mass media, crearea unui pachet de fapte și valori împărtășite și frânarea răspândirii a ceea ce se numesc astăzi <știri false (fake news)>”; (b) „cei mai mulți cetățeni se bucură în timpul stabilității democratice de îmbunătățiri rapide ale standardului lor de viață și-și pun mare speranță într-un viitor chiar mai bun”; (c) „aproape toate democrațiile stabile au fost sau întemeiate ca națiuni monoetnice sau marcate de un grup etnic dominant” (p.158). Ar trebui plecat de la aceste premise și evitate erorile ce abundă în comentariile de astăzi.

În esență, este vorba de patru erori: ignorarea faptului că o criză a democrației în forma „populismului” este în multe țări; reducerea cauzei acestei crize la criza financiară începută în 2008; explicarea monocausală a crizei, doar prin factori economici sau culturali; punerea crizei pe seama unor realități superficiale. „Pentru a înțelege populismul trebuie să luăm în seamă felul în care angoasele economice și resentimentele rasiste se precipită și în feluri mai puțin evidente în evenimentele noastre politice” (p.159). Este nevoie, în alte cuvinte, de abordări care bat mai profund în faptele nemijlocite din jur, dar și în preluarea acestora în trăirile oamenilor.

Uneori democrația liberală este servită rău, recunoaște Yascha Mounk, de purtătorii ei de cuvânt. De pildă, unii candidați la alegeri vor mai mult funcțiile decât să aplice un program (p.51), cu obligațiile acestuia cu tot.

Autorul extraordinarei cărți, care este *Der Zerfall der Demokratie. Wie der Populismus den Rechtsstaat bedroht*, ar putea lua în seamă, desigur, situații chiar mai grave. Situații în care, spus direct, lipsește și calificarea și experiența, dar candidații respectivi vor cu orice preț să decidă soarta oamenilor. Înainte de a reprezenta interesele unor grupuri – ceea ce este inevitabil – ei reprezintă interesul personal la a fi în față. Este plină lumea actuală de inși care ajung în funcții cheie, dar nu au vreo idee, nu au program, nu știu de fapt ce este de făcut, dar luptă cu orice chip să „conducă”! În plus, mulți dintre aceștia nu au de fapt idei, vor să decidă, dar atunci când ajung la decizii sunt speriați de complexitate, devin perplexi și nu mai fac mare lucru

– nici măcar ce au promis în campanii electorale, care se și uită a doua zi. Ca efect, observând că de fapt, în pofida promisiunilor din campanii, nu se face mare lucru, populația se satură de acei inși, dar și de democrație, și caută alte soluții.

Mai este de amintit faptul că sunt deveze actuale înșelătoare chiar în democrații. Yascha Mounk menționează că unii democrați se acomodează cu dictaturi blânde, ce rezolvă problemele de la un moment dat sau fac față noilor solicitări ale vieții în societăți moderne – cum se spune „dictaturi competitive” (p.116). Alții acceptă pretinse „consolidări ale democrației”, care nu sunt decât întăriri ale puterii prezidențiale (p.117). Altfel formulat, și în democrații se petrec autoînșelări.

Terenul democrațiilor este diversificat și se diversifică și mai mult. Din capul locului trebuie acceptat un fapt pe care istoria actuală îl impune atenției: liberalismul și democrația nu sunt unite de la natură. Ele s-au și separat în societățile actuale și atestă cât de întortocheat este drumul până la democrație. „Un sistem care jertfește drepturile individului pe altarul voinței poporului se îndreaptă în cele din urmă contra voinței poporului. Invers, un sistem care ignoră voința poporului în favoarea protejării drepturilor individuale trebuie să reprime în mod mereu mai drastic opiniile deviate” (p.117).

Se părea că libertățile și drepturile duc necesar la democrație, iar democrația presupune cu necesitate libertățile și drepturile individuale. Azi suntem confrunțați cu această situație, de separare a ceea ce părea unit lăuntric. În realitate, liberalismul și democrația s-au despărțit, iar cu divorțul lor se trăiește acum.

Mircea Nechita Nud, flori și pasăre (2014) slagmetal gravat, lemn, 75 x 36 cm

Întrebările pe care le-am amintit mai sus au devenit astfel presante și cruciale pentru democrați. Să schițăm răspunsul.

Democrația liberală – deja John Dewey (*The Ethic of Democracy*, 1898) ne-a spus, cu cea mai profundă cunoaștere a mecanismelor democrației – nu are concurent în a asigura domnia poporului, dar sub o condiție care s-a întărit cu timpul: să nu rămână doar „tehnică” de alegere periodică a reprezentanților, ci să devină „formă de viață”. Adică să asigure în mod continuu posibilități pentru exprimarea voinței cetățeanului simplu și formarea voinței politice pe această bază. Altfel, democrația liberală, prevenea cunoscutul gânditor, nu va face suficient diferența de autoritarism!

Azi, nu mai puțin decât ieri, această condiție este valabilă. Mai ales că reducerea democrației la o „tehnică” de alegere periodică a reprezentanților trece în ochii multora drept democrația însăși. Abia satisfacerea acestei condiții asigură distanțarea democrației liberale de autoritarism și, desigur, și de „populism”.

Acolo unde voința politică exprimă voința poporului nu ai cum să excluzi schimbarea politică. Este democrația liberală gata să accepte schimbarea politică? Nu este o întrebare nouă, nu este nici una învechită!

De multe ori în istorie, democrația liberală s-a pus dea curmezișul schimbării politice. De la mijlocul secolului al XIX-lea avem, de fapt, în Europa cel puțin, o sciziune între „democrați”, adepți ai democrației, și „revoluționari”, adepți ai schimbării cu orice preț. Această sciziune a dramatizat lungă vreme istoria europeană. Ea se cere acum contextualizată și înlocuită cu o soluție mai bună.

Când s-a pus dea curmezișul schimbării politice democrația liberală a abandonat în fapt legitimitatea pe baza voinței poporului. Acest abandon nu ar trebui admis, căci, odată cu el, liberalitatea democrației se pierde. Ceea ce ar fi de făcut și astăzi, practic, nu este de a respinge de plano schimbarea politică, care este chestiune de voință politică exprimată în alegeri de către popor. Astăzi sunt de adoptat democratic acele reglementări care împiedică stabilirea de măsuri ce limitează libertățile și drepturile. De acele reglementări depinde în mare măsură soarta democrației liberale.

Atunci când a apărut, democrația liberală exprima voința poporului și lua forma unor reglementări legale specifice. Legalitatea și legitimitatea erau unite intim. Însăși democrația liberală a evoluat, însă, iar unitatea originară dintre legalitate și legitimitate, care o caracteriza de la început, a fost relativizată de multe ori. Astăzi democrațiile tind să cultive legalitatea, dar imperativul legitimității rămâne în umbră.

În orice caz, una din problemele cruciale ale democrației liberale este astăzi să restabilească în drepturile ei imprescriptibile legitimitatea – ca exigență și ca realitate. Nu se poate face diferență suficientă de autoritarism și de „populism” decât repunând legitimitatea în drepturi. Legalitate fără legitimitate nu este un concept ce ține de fapt de democrația liberală bine înțeleasă.

Dintre formele de democrație, democrația liberală permite cel mai mult exprimarea diversității de interese, interpretări și opinii privind aceeași situație de viață. Acesta este avantajul ei care o face indispensabilă unei comunități a oamenilor în care fiecare poate să fie subiect. Ea este cea care corespunde naturii lucrurilor – în înțelesul că fiecare își cunoaște cel mai bine interesele și nimeni nu poate pretinde monopolul adevărului și dreptății. Atuul ei crucial este acela că opiniile

multiple, fie și diverse, au mai mari șanse de a ajunge la adevăr și justețe decât una singură.

Numai că, dincolo de interesele, interpretările și opiniile diverse, viața socială are nevoie și de adevăruri larg acceptate, într-un înțeles anume, „obiective” și, pe baza acestora, de delimitarea de interese publice recunoscute de membrii comunității. Cum se ajunge, în situații de divergență de interese, interpretări, opinii, la adevăr și, pe baza adevărului, la justețe – adevăr și justețe împărtășite de cei mai mulți membri ai comunității? Cum se ajunge la adevăr în democrație?

În societățile actuale abia unde sunt democrații liberale maturizate se mai stabilesc, dincolo de interese personale, de interese de grup, de interese partizane, adevăruri valabile cel puțin în mare pentru toți. Sunt și democrații liberale în care se rămâne la diversificare, divergențe și, poate, la scindare a opiniilor. Vedem, de exemplu, ce se întâmplă în discuția din Polonia cu privire la rolul magistraților – guvernării acuză că aceștia și-au depășit misiunea realizării „dreptății” și au căutat să devină actori politici, iar opoziția cere restabilirea „independenței” magistraților. Sau în discuția din România cu privire la evenimentele din 10 august 2018, când s-a organizat un miting al „diasporei” în condiții ilegale, iar nici o organizație a diasporei nu-l revendică nici astăzi – un miting încurajat de la cel mai înalt nivel al statului și preluat de grupuri violente care ținteau la ocuparea în forță a clădirii guvernului. Jandarmii au intervenit conform obligației lor legale și respectând legislația. A posteriori, opoziția acuză jandarmii de încălcarea legii, iar jandarmii arată că mitingul nu avea autorizare și, în plus, violențele au fost de partea unor mitinghiști infiltrați în rândurile protestatarilor.

Este, totuși, o șansă de a se ajunge la adevăr când interesele, interpretările și opiniile sunt profund divergente? Deja contemporanul lui Kant, Moses Mendelssohn (*Jerusalem...*, 1783), spunea că nu ai cum să forțezi conștiința cuiva. Pentru orice forță din lume conștiința este o redută inexpugnabilă. De la această constatare trebuie plecat, în orice caz.

Un secol mai târziu, Charles S. Peirce (*Fixation of Belief*, 1878) a arătat că pentru a stabili convingeri nu ajunge nici tenacitatea (este așa, căci eu stăruiesc să cred că este așa), nici evidența rațiunii (este așa, căci eu așa văd lucrurile), nici autoritatea vreunei instituții (toți trebuie să acceptăm că așa stau lucrurile). Tenacitatea poate fi și în falsuri, evidența propriei rațiuni poate fi înșelătoare, nici o autoritate din lume nu poate impune convingeri. După inovativul filosof altă metodă trebuie aplicată. El o numește „metoda științifică”, care constă în a observa consecințele convingerilor în viața oamenilor. O convingere cu consecințe pozitive mai ample este superioară uneia care nu le are.

Numai că prin aceasta problema doar se mută în alt loc, căci stabilirea consecințelor pozitive mai ample în viața oamenilor trece inevitabil prin controversa punctelor de vedere ale celor implicați. Cu aceasta revenim, de fapt, la punctul de plecare: cum ajungem la adevăr când interesele, interpretările, opiniile sunt diverse, poate divergente, chiar contradictorii?

Nu rămâne pentru oamenii maturi într-o democrație decât un singur teren la dispoziție: argumentarea. Democrația liberală este legată de la origini de funcționarea unei „sfere publice” în care adevărurile majore pentru comunitate se stabilesc prin argumentare publică dând câștig

de cauză argumentelor mai bune. Soarta democrației liberale este legată de anvergura și vigoarea argumentării publice. Kant (*Critica rațiunii practice*, 1788) avea dreptate să lege viața împlinită în comunitatea ființelor raționale de morala „imperativului categoric” (poartă-te astfel încât maxima conduitei tale să poată deveni maxima conduitei universale). Numai că prea puțini sunt aceia care se pliază fără discuție la regula profund creștină a reciprocității conținută în acest imperativ.

Din nefericire, nici cu argumentarea nu ajungem decât rareori să facem acceptat adevărul într-o chestiune disputată în societate. Câte argumentări sunt foarte bune, dar nu conving înși opaci la argumente? Câte sunt proaste, dar se acceptă? Câte nu se sfârșesc fără a se decide? Și argumentările sunt străbătute de conflictul intereselor, interpretărilor, opiniilor și adesea nu scot situația din împotmolire.

Argumentarea este, totuși, o operațiune ce poate reuși. Ea reușește în funcție de satisfacerea unor condiții de naturi diferite – aletice, retorice, logice, culturale. Am tratat pe larg această dependență în altă parte (Andrei Marga, *Argumentarea*, Editura Academiei Române, București, 2012), încât nu stăruiesc aici asupra detaliilor. Insist doar asupra aspectului cultural.

Astăzi nu putem să nu acceptăm ceea ce observă deja Hegel – anume că democrația liberală supraviețuiește doar acolo unde există o „centură culturală”, adică un nivel de cultură anumit. Teorema pe care ilustrul filosof a inspirat-o în zilele noastre sună simplu: democrația liberală, care rămâne, orice s-ar spune, etalonul democrațiilor și astăzi, nu-și poate genera nici ea resursele culturale de care are nevoie pentru a se menține și are nevoie de alimentarea cu resurse din altă parte. De pildă, dinspre cultura comunității respective!

Vreau să captez aici doar o latură a problemei. Plec de la observația simplă că democrația liberală există atâta timp cât sunt democrați care o poartă în sentimentele, gândurile, pledoariile, acțiunile lor. Altfel ea devine o cochilie în care, într-adevăr, nu este mare lucru. Iar comportamentul democratului în argumentare, ca al oricărui alt om, poate fi privit, așa cum pragmatica comunicării din zilele noastre a arătat concludent, sub patru aspecte: inteligibilitatea exprimărilor, integritatea vorbitorilor, adevărul propozițiilor pe care le promovează și justețea interacțiunilor în care intră. Acestea sunt de fapt cerințe ce trebuiesc satisfăcute dacă este vorba ca argumentarea să reușească.

Putem discuta îndelung asupra fiecărui aspect. Dincoace de discuția ce se poate purta, aș pune în relief importanța crescută în societățile complexe în care trăim a integrității vorbitorilor. Adică a faptului că ei gândesc ceea ce exprimă și exprimă ceea ce gândesc, că ei nu tănuiesc realitățile și iau datele împreună cu ceea ce le transformă în fapte, că ei își aplică lor înșile criteriile pe care le aplică altora.

„Integritatea” poate face oamenii să accepte prevalența argumentelor mai bune. Ea este manifestarea aceluși simțământ al „onoarei”, fără de care organizările culturii, oricare ar fi ele, sunt în pericol. De integritatea democrațiilor și de onoarea trăită de ei depinde în mare măsură soarta democrației liberale și, odată cu aceasta, a democrației în general.

Moshe B. Itzhaki

Canarul minelor

Dă-i voie canarului minelor
din negura coroanei
și a adevărului
ce curmă viețile
și coboară tu însuși
în adâncurile minei
ca să șlefuești
diamantul
fundamental
ascuns
în inima
îndoii
cu frumusețe?
cu grație?
fără nicio milă

Dezvăluire

A.
Treptele infinite spre
nicăieri?
Panta-nclinată care te pândește
pe culme?
Trupul lipit de stâncă
în urcușul muntelui?
Cu fiecare răsărit
oare ce e nou?
Priveliștea îmbătătoare
în coborâșul tăgăduit?
Pasărea-ndoii
descoperă cu ciocu-i
că până și trunchiul
certitudinii e gol
și plin

B.
Ca
Joan Baez
sau Marianne Faithfull
Vocea ei
pe care o prad
se scurge
mă tămăduiește
mă deșiră
și încheie
în mișcări
tectonice
spații
de netrecut
pasăre
călătoare
ce închide-n fermoarul
trupului meu
timp
împrumutat

Locul de joacă

Fără să vrei, copile
ești purtat din pânțele mamei
direct la terenul de joacă
unde se-ncaieră Domnul cu Satana
ce nevoiți vor fi să dovedească
pe chiar spinarea ta cea mică
Cine-i mai mare? Cine-i mai tare?
Zâmbește unchilor, copile...
zâmbește-le, te fotografiază...
Iată-i pe îngerii cei răi și iată-i

și pe cei buni
suporterii, fanaticii, susținătorii,
instigatorii, urlătorii
străjuiesc la porțile
Cerului al șaptelea
pentru a nu le pătrunde
și a nu le marca,
să nu cumva să intre
în grădină...
Aleargă copile...aleargă băiete...aleargă tinere...
aruncă-te...târăște-te...țintește...trage...
și tu cel care cauți Paradisul în zadar
cazi de șapte ori și tot te ridici...
Nu te osteni bărbate
să revii la infinit...
trăiește-ți clipa
în arena unde degetele
sunt îndreptate în sus?
în jos?
unde stelele nestatornice
înălțate deasupra pământului
sunt căptușeala cerului răsturnat.
Pune-ți capul, dormi copile,
dormi în pace.

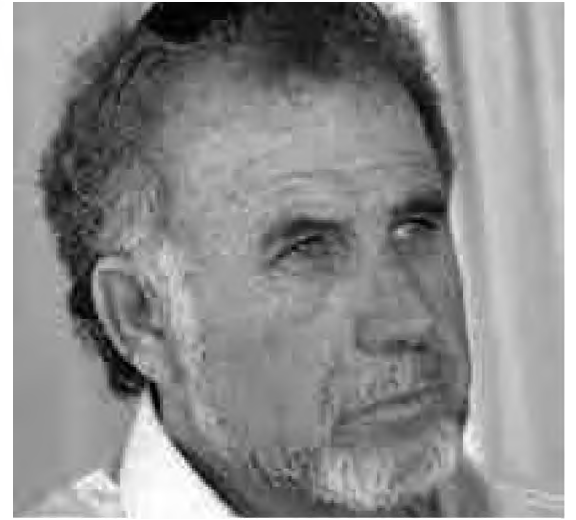
Clipa fericirii

Precum o pasăre-n colivie
Adie un vânt
de libertate prin aripile ei
ce-au memorat
forța portantă
însă zăbrele
adânc tătuate-n ea
ii frâng zborul

Oranim, 10 iunie 2018

Însănătoșire grabnică

„Ai creierul curat”
îmi zise neurologul
în timp ce privea
pozele craniului meu.
Și mă trimise la un cardiolog.
Și mă gândeam
cât de departe sunt științele medicale
de precizie, de deslușirea celor ascunse
ce stau între circumvoluțiunile
creierului și încăperile inimii
ascunse de privirile ochilor.
Iar cardiologul, examinând imaginile eco
și cele ale examenului de efort,
mi-a zis: „Inima ta e destul de tare
dacă ne gândim la anul de fabricație,
doar că bătăile sunt cam slabe
și puțin aritmice.”
„Domnule doctor,
inima mea nu se află aici,
ce auziți dumneavoastră e doar ecoul
unei alte inimii
pe care am lăsat-o învelită
într-o floare a nopții,
într-un siclam și măcăleandru roșu.
„Domnule – îmi răspunse
cardiologul cu mila unui gropar –
e de preferat să scrii poezii”.
Și mă trimise la clinica durerilor.
Dar ce știe el...

Moshe B. Itzhaki

Neprihăniții

Dacă aș putea smulge învelișul
cuvântului
aș putea să tac în însuși
strigătul deflorării
și al plăcerii ce niciun cuvânt
în lumea asta
nu poate exprima.
Poate vom putea dărâma
distanța umbrelor ce ne despart
Poate vom reuși să ridicăm
un pod suspendat între noi
ce leagă cuvânt cu cuvânt,
un pod de suspine și tăceri

Nu este o pipă

(Rene Magritte)

Pufăitul
veșnic
să inspirăm
vântul
încărcat
de foc,
vergeaua
ce-și caută
drumul
în adâncurile
pipei,
îndesând
puternic
materia
ce va arde
ca să scoatem
tot ce-i zadarnic
să strângem din buze,
o clipă de pasiune,
nemernicia și nimicnicia sfârșitului,
știind că totul se va stinge,
gestul fumului ce-ți sapă amarul
în gură și-n gât, speranța
ce caută cu-nfrigurare
scânteia următoare
ce va aprinde și-ntărâta
focul prometeic

Poarta îndurării

A.
– De ce te temi?
întrebă spaima, moartea
ce se cuibărește și se-nmulțește
în însuși pomul lăudat

– De cele șase litere
gravate-n vânt
și săpate-n trup.

– Și toată apa lumii
nu le poate stinge ?

– Privește cum zboară,
zice curajul,
prinde-o
precum un vânător de fluturi!

Și dintr-o dată cerul tremură
iar pândarul cade printre ramuri.

– Ascultă-mă, zice sărbătoarea
îngerului morții
– Privește cum am prelungit
timpul iubirii.

Iar din Grădină
se aude o șoaptă:
Îndată vine,
Îndată vine?

B.

De ce te temi?
întreabă spaima
cuibărindu-se pe-un fir
ce desparte binele de rău

– De Paradisul proștilor!,
răspunse curajul,
care mă îndeamnă
să spurc buna rânduială.

Iar Vocea strigă
din adâncurile Grădinii
– Unde te ascunzi?
În vocea ce s-a-nchis
de-a pururea
în urma mea

Rugă grăbită

Și ea,
ruga mea,
face
din trupu-mi
tot ce dorește
și când glasul-mi
se-nalță
spre ceruri
cutremură
toate
frunzele
terebintului,
iar privighetoarea
țâșnește
din frunzișuri
și trupul ei
milostiv
și îmbietor
se înfășoară
într-însumi
precum
fâșiile
filacterelor.
Ridică-te!
Ridică-te, suflet blând
și adormit.

Traducere din limba ebraică
de **Paul Farkas**

Câteva observații

Mircea Pora

Edestul de dificil să scrii pertinent, fără derapaje, ofertant pentru cititori când țara e guvernată de haos. Nu orice popor poate produce cu atâta lejeritate această stare cețoasă, unde totul alunecă, nemaexistând minimale certitudini pe care, de obicei, se poate realiza ceva. Durabil, sigur, nu de azi pe mâine. De treizeci de ani în România nu se edifică nimic semnificativ. Se înaintează în timp, în istorie, în virtutea inerției. Singurul element dinamizator al societății e „interesul”, metoda de îmbogățire, cât mai rapidă, indiferent de mijloace. Aici semănăm cu „fanarioții” care și ei, cu domnii limitate, căutau să acumuleze cât mai mult. Am reușit în deceniile de libertate să ne stratificăm. Pe treapta de sus, nu prin merite ci strict prin relații stau „mutrele antipatice”, din care s-au desprins liderii politici, foști în dictatură niște mari anonimi, apoi înalții magistrați, șefii instituțiilor de forță, multitudinea de directori, cuvântătorii, nu arareori inepti, din televiziuni, patronii de firme, diverși cârpaci în ale scrisului gratulați cu titlul de „maestre”. Dacă tuturor acestora li s-ar face o poză colectivă, priveliștea ar fi urâtă, cuprinzând în ea și elemente de grădină zoologică. Dacă, mai departe, s-ar putea vorbi de o treaptă „mijlocie” a nației, care în alte societăți e elementul de bază, vom constata că ea se restrânge, ca și în comunism, la o masă de oameni, cu un anumit nivel cultural, nu prea ridicat, neinteresată de realitățile politice ci doar de asigurarea zilei de mâine. Pentru „privilegiați” existența acestei apatii e mană cerească. E acesta un permis pentru „bădăranii” cu cravate de-a face ce vor. În fine, ajungem și la „talpa țării”, la „Măria sa Poporul”, cum i-a numit Păunescu cel milionar pe cei mulți, pe compozitorii Mioriței. Cu aceștia chiar că poți face ce vrei. Cel mai direct, mai efi-

ce, îi prostesc televiziunile slujite de tot felul de șarlatani. Cu puțin dar al vorbei, cu niscai zâmbește, treaba merge fără greș. Fac parte din mijloacele de prostire și diversele publicații și postările pe internet. Gheorghe, prins între aceste focuri încrucișate, e dezarmat. Complet amețit în mijlocul pieței nu mai știe încotro s-o apuce. Se vede lucrul acesta la vot, se simte în păreri ce și le formează despre diversele situații prin care e nevoit să treacă. Evident, că o societate astfel compartimentată, cu fracturi între niveluri, n-are nici o șansă să prospere într-un regim democratic. Ea poate doar mima „statul de drept”, rămânând, în realitate, foarte aproape de tiparul dictaturii. Pentru că lucrurile s-au înșurubat așa, societatea românească nu sclipește pe nici un palier. Aproape totul e anost, cenușiu, stins, mediocru în cel mai bun caz. Nu știu ce ne imaginăm noi cu sărbătorirea centenarului, acum la 1 decembrie 2018. Ne aflăm cu întreaga societate cu mult sub nivelul celei din 1918. Atunci am avut o mână de adevărați intelectuali-patrioți, care valorau de zece ori mai mult decât toate „mulele” cu titluri și funcții de acum. Brătianu-Maniu-Dragnea-Cristoiu-Firea. Atenție, la picaj. Și crearea de „monștri sacri” din nulități continuă. Toți „falșii” se simt bine în fotografii și sub ovații.

P.S. Pe mine condamnarea lui Dragnea, pe moment, nu mă interesează. Măine s-ar putea să fie decondamnat. Aș pleca urechea doar dacă aș auzi că prin exigență, severitate, se urmărește însănătoșirea mediului școlar. Asta ar putea duce la dezalterarea caracterului nostru, la moralitate. Restul e doar „pa” și „pusi”.

Mircea Nechita

Eros și nostalgie (2010), linogravură, 50 x 65 cm

Mihai Viteazul

Ioan-Pavel Azap

A dulat sau contestat, Sergiu Nicolaescu (1930-2013) rămâne regizorul român cel mai prolific și cu cel mai mare succes de public, poziție de pe care e greu, dacă nu chiar imposibil de detronat. Cunoscut, uneori și recunoscut, pentru filmele sale istorice de mare montare sau pentru peliculele de acțiune, acestea din urmă calchieri lejere după filmele americane de gen, se uită sau se ignoră faptul că Sergiu Nicolaescu, autodidact într-ale regi-ei, a debutat cu filme experimentale care s-au bucurat de succes festivalier și de prestigioase premii internaționale. Amintim aici *Primăvară obișnuită* (1960, în colaborare cu Dumitru Done) – Premii UNIATEC la Moscova (1962), Praga și Salonic (1963) sau *Memoria tranșilvanului* (1964) – Premiu la Mamaia (1965), Premii UNIATEC la Milano și Trieste (1965). Ambițios, perseverent și orgolios, cu o putere de muncă sensibil peste medie, Sergiu Nicolaescu a fost, dincolo de orice considerente, un fenomen unic în cinematografia română.

Li s-a reproșat lui Sergiu Nicolaescu și Titus Popovici, nu doar pentru *Mihai Viteazul*, că s-au pus în „serviciul comandat” al Epopeii naționale¹, proiect cinematografic propagandistic al puterii comuniste, că au falsificat adevărul istoric. De fapt, adevărul este, sau ar trebui să fie, că nu mergem, sau nu ar trebui să mergem la cinema pentru a învăța istorie, pe de o parte; pe de altă parte, în orice țară din lume filmul este folosit și ca mijloc de propagandă, în funcție de interesele de moment ale puterii, indiferentă, aceasta din urmă, la adevărul istoric. Cât adevăr istoric, mai bine spus câtă intruziune în adevărul istoric (nu există în *Cleopatra* lui Mankiewicz (1963)?... Sau în *Braveheart* al lui Mel Gibson (1995)?... Sau în mai recentul *Podul spionilor* (2015) al lui Spielberg?... Sau, sau, sau?!... Apoi, să nu uităm că, epopeea națională nu a început o dată cu Ceaușescu și, mai mult, că a debutat cu un film nu de ignorat, ba chiar onorabil ca realizare cinematografică, *Tudor* (Lucian Bratu, 1963; sc. Mihnea Gheorghiu). Că a degenerat ulterior în propagandă facilă, e adevărat, la aceasta contribuind și Nicolaescu, dar, iarăși, să nu uităm *Dacii* (1967), debutul în lungmetrajul de ficțiune al aceluiași Nicolaescu, sau *Columna* (Mircea Drăgan, 1968), sau *Horia* (Mircea Mureșan, 1984) – filme viabile și azi.

Spre deosebire de, e drept, mare parte a filmelor care au constituit Epopeea cinematografică națională, *Mihai Viteazul* (premiera: 13 februarie 1971) este de un autentic patriotism, oricât de desuet sau incorrect politic ar suna azi acest cuvânt (să nu-i spunem concept!): „Construit în respectul «legii mascate» a cronologiei, pe care se bazează orice abordare narativă a istoriei, *Mihai Viteazul* insuflă o puternică emoție patriotică, epopeică, oricât ar părea ea astăzi de susceptibilă în opinia unor comentatori prea preocupați să amendeze formula unui asemenea tip de ilustrare a faptelor de excepție. Între timp, genul ca atare, al filmului istoric, s-a îndepărtat de elanul exprimat în manieră retorică, încercând să filtreze evenimentele cărora le-a pregătit o viziune mai puțin mitică și legendară. La o privire atentă, se poate constata că tabloul de epocă realizat de scenaristul Titus Popovici și regizorul Sergiu Nicolaescu încearcă o îmbinare a celor două modalități, păstrând o linie de echilibru, determinată în principal ca efect de contrapondere a intenției eroizante, altminteri

pregnant justificată de performanțele diplomatice și militare ale lui Mihai. Prin amplexarea arcului istoric și narativ, *Mihai Viteazul* se inserează în grupul unor opere de referință ale genului”². Dacă adăugăm la aceasta faptul că *Mihai Viteazul*, sub titlul *Ultima cruciadă*, a fost difuzat în cinematografe în 40 de țări din Europa, America de Nord și de Sud, Asia, Africa și Oceania și la televiziuni din 18 țări³, credem că filmul și-a atins dublul scop asumat: cel propagandistic și cel al succesului de public, având și valențe estetice nu de ignorat: „Scenele de bătălie sunt vii, pline de viață, iar mișcările de macara folosite pentru fluiditatea vizuală, mai degrabă decât pentru a impresiona. Lui *Mihai Viteazul* îi lipsește perfecțiunea epică din *Ben Hur* și *Lawrence cf Arabia*, dar scopul filmului e mai degrabă național decât individual. Ceea ce i-a reușit lui Sergiu Nicolaescu este să insuflă filmului o amprentă personală suficientă pentru a anula efectele negative inerente oricărei producții grandioase”⁴.

Cum am spus, nerespectarea strictă a adevărului istoric este un reproș neîntemeiat în cazul unui film de ficțiune. Fără a oculta adevărul istoric în datele lui esențiale, *Mihai Viteazul* are o construcție epică verosimilă, care se susține dramaturgic, fără excese hagiografice și fără patetism patriotard: „Pe structura documentară a unui subiect ce calchiază faptele istorice, ficțiunea funcționează ca un motor ce împinge evenimentele într-o emoție colectivă, la scară grandioasă. Biografia unui personaj asimilează dimensiunea epocii, spre a o reflecta și a se exprima pe sine în relație cu marii oameni politici ai vremii – Patosul epopeic – un etalon inconfundabil al genului – emană din fiecare cadru, bazat pe cronologia unor momente de excepție: o bătălie de răsunet mondial, câștigată strălucit (Călugăreni); o performanță istorică motivată de argumentele unității de limbă și de origine (prima unire a țărilor române sub un singur domnitor; portretul conducătorului ilustru”⁵. Îmbinând spectaculosul scenelor de bătălie, specifice genului, cu aspectele diplomației și ale politicii „de cancelarie”, autorii tind, și în mare măsură izbutesc, spre un portret al domnitorului Mihai Viteazul, evidențiind atât abilitățile de diplomat, cât și pe cele de strateg militar ale acestuia, finalul, cu accente poetice, propulsându-l în legendă: „În *Mihai Viteazul*, Titus Popovici și Sergiu Nicolaescu concep personajul principal în cheia eroică a lui «sapientia et fortitudo», urmărind să sugereze dimensiunea lui mitică, așa cum se întâmplă în frumoasa secvență a oștenilor moldoveni care își întind brațele spre voievod pentru a-l atinge o clipă”⁶. Amza Pellea ne oferă imaginea unui personaj monumental, mistuit de patima puterii, de ambiții politice, dar și a unui bărbat puternic, viril, deși pudoarea oficială a limitat doar la câteva sugestii aspectul vieții amoroase a domnitorului („episodul de intimitate se consumă în umbra scenei istorice, de unde și ariditatea acestuia”⁷).

Mihai Viteazul este o demonstrație de forță, în primul rând în ceea ce privește resursele cinematografeiei naționale la momentul respectiv, neegalate până acum, cumulată cu orgoliul și ambiția de nestăvilit a unui regizor fără pregătire de specialitate, dar tenace și înzestrat, atunci, cu harul necesar pentru a răzbi într-un domeniu nu chiar gingaș. Superproducție în sensul deplin al cuvântului, pentru acest film s-au folosit 240 de actori, „recrutați” din zece teatre din România (regizorul afirmă că Nicolae Ceaușescu a

impus să fie folosiți doar actori români), aproximativ 7.000 de figuranți, circa 700 de cai, 200 de căruțe, o echipă de filmare formată din 365 de membri și 80 de cascadori⁸. Cifrele spun ceva atât despre orgoliul industriei cinematografice dâmbovițene, cât și despre cel al cineastului care s-a încumetat că demonstreze că poate gestiona o asemenea desfășurare de forțe. Dar, fără aportul unui scenarist de talia lui Titus Popovici, talentul autentic al actorilor și profesionalismul de înaltă clasă al întregii echipe – de la imaginea lui George Cornea și costumele Hortensiei Georgescu, sau muzica lui Tiberiu Olah, până la recuziteri și cascadori –, toată această desfășurare de forțe materiale ar fi fost futită, dacă nu de-a dreptul ridicolă.

Dincolo de evoluția sau involuția ulterioară acestui moment a regizorului Sergiu Nicolaescu, dincolo, mai ales, de simpatia sau antipatia pentru personajul Sergiu Nicolaescu, nu putem să nu recunoaștem, și nu folosesc plurarul de majestate, că *Mihai Viteazul* este, pentru a fi în tonul filmului, unul din rarele momente de glorie ale industriei cinematografice românești, unic în felul său.

Note

1 Dar „timbrul evocării, energia portretistică, simțul dramatic al peisajului, tensiunea temporală fac din ea fresca istorică *Mihai Viteazul* una dintre cele mai reușite pagini ale atât de inegalei «Epopei cinematografice naționale»” (Tudor Caranfil, *Dicționar subiectiv al realizatorilor filmului românesc*, Iași, Ed. Polirom, 2013, p. 180).

2 Ioan Lazăr, *Filme etalon ale cinematografeiei românești (1897-2008)*, București, Ed. Felix Film, 2009, p. 166-167.

3 Cf. Bujor T. Rîpeanu, *Filmul în România. Repertoriul filmelor de ficțiune*, vol. 2, 1970-1979, București, Ed. Fundației PRO, 2005, p. 26.

4 Derek Elley, „Films and Filming” (Anglia) / august 1973, *apud* Bujor T. Rîpeanu, *op. cit.*, p. 27.

5 Ioan Lazăr, *op. cit.*, p. 164-165.

6 George Littera, *Pagini despre film*, București, UNATC Press, 2012, p. 197.

7 Ioan Lazăr, *op. cit.*, p. 164.

8 Cf. Bujor T. Rîpeanu, *op. cit.*, p. 25.

(Din volumul *100 de ani de cinematografie românească*, în curs de apariție la Editura Ecou Transilvan)

Wikipedia Escape

Silvia Suci

Fotograf, video-artist, pictor și teoretician, Eugen Moritz se definește ca un artist complex și complet. L-am întâlnit într-o amiază toridă de vară, în atelierul său de pe strada Septimiu Albini, pentru a pregăti expoziția „Wikipedia Escape”. Pe lângă tablouri, print-uri, fotografii, albume și cărți, mi-a atras atenția un taburet și un set de tobe la care Eugen obișnuiește să „bată” când atmosfera de peste zi devine prea încărcată.

Expoziția „Wikipedia Escape” (Art House Gallery, Cluj-Napoca, 30 august - 25 septembrie 2018) aduce în atenția publicului lucrări realizate în tehnici diferite: pictură, fotografie, tehnică mixtă. Emblematică pentru acest demers este lucrarea „Il Dottore” unde, pe lângă o bună stăpânire a mijloacelor plastice (artistul folosește tehnica vechilor maeștri), Eugen Moritz dă dovadă de ingeniozitate, de o bună percepție a lumii în care trăim și de un fin simț al umorului. Lucrarea „Il Dottore” ni-l înfățișează pe Sfântul Ieronim („personaj” întâlnit în istoria artelor la artiști precum Jacopo da Valenza, Hieronymus Bosch, Giovanni Bellini, Albrecht Dürer, Rembrandt van Rijn, Michelangelo Merisi da Caravaggio etc.), acest doctor al Bisericii și patron al creștinismului, citind dintr-un hrisov. Craniul din partea stângă este un element folosit în pictura de gen din secolele 16 și 17 (*vanitas*), simbolizând scurgerea vieții, inutilitatea plăcerilor și iminența morții. În fundal, pe un monitor este afișat site-ul *Wikipedia*, această imensă sursă de informații unde anumiți politicieni-doctori și-au găsit inspirația. În altă lucrare, același Sfânt Ieronim poartă pe mâna dreaptă „vitejeasca” emblema a lui Superman, semnificând atât forța fizică, cât

și strălucire și capacitate intelectuală (când nu își îmbrăca haina de erou, Superman era reporter la ziarul *Daily Planet*).

Preluând o temă din Renaștere, artistul aduce în discuție o seamă de subiecte de mare interes pentru societatea contemporană: Este omul de azi un super-erou? Ce este realitate și unde începe lumea virtuală? Lumea virtuală reprezintă doar o copie a realității; aceasta se situează „lângă” realitate și redă imagini create de mințile noastre. Imaginea virtuală are un caracter efemer, dispărând atunci când închidem ecranul monitorului, iar obiectul reprezentat își pierde „aura” (vezi lucrarea lui Walter Benjamin, *Opera de artă în era reproducerii mecanice - The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction*, 1936). Multiplicarea imaginii prin diferite mijloace a contribuit la emanciparea individului, prin promovarea de noi forme de percepție critică, iar procesul de expresie estetică a evoluat o dată cu tehnicile mecanice de reproducere, tocmai în scopul de diseminare a mesajului artistic. Mai mult, dorința contemporaneității de a aduce lucrurile mai aproape din punct de vedere spațial și uman este tot atât de mare ca și tendința de a trece peste ideea de unicitate a obiectului, prin acceptarea multiplicării acestuia. Fără îndoială că imaginea reprodusă a obiectului este diferită de imaginea obiectului în sine, care are un caracter unic și permanent, spre deosebire de reprezentarea acestuia, care este efemeră. Prin multiplicare, opera de artă se impune și mai adânc în conștiința contemporană.

„Pentru mine, fotografia nu este o arhivare mecanică a realității. Întotdeauna m-a fascinat prezența imaginii reprodusă prin metode mai puțin

tradiționale, iar aparatul de fotografiat m-a obsedat chiar înainte de a deveni student la pictură. Ulterior, am constatat că cele două domenii - pictura și fotografia - nu se exclud, chiar pot fi complementare.” - mărturisește artistul. Cu siguranță că această viziune i-a adus marele premiu Foto Glamour, în 1998, la New York, lucrarea sa fiind selectată din 50.000 de imagini trimise de artiști pentru acest concurs. În consecință, artistul a fost invitat să realizeze o expoziție personală la Popular Photography Gallery (Broadway/ Manhattan/ New York City/ SUA). Încă din anii '90, fotografia experimentală pe care o practica l-a făcut cunoscut printre creatorii de imagine fotografică din România, iar astăzi se impune ca un artist care combină pictura și fotografia într-un mixaj vizual-artistic.

După absolvirea Institutului de Artă „Ion Andreescu” de la Cluj-Napoca (pictură și restaurare), Eugen Moritz a participat cu creațiile sale la peste 300 de expoziții și manifestări artistice locale, naționale și internaționale, workshop-uri, evenimente publice și proiecții video. În peste 30 de ani de activitate ca profesor la Universitatea de Artă și Design din Cluj, a publicat numeroase studii și articole în publicații de specialitate și cărți care reflectă interesele sale teoretice și artistice. Activitatea sa artistică i-a adus premii în țară și în străinătate. ■

Urmare din pagina 36

Mircea Nechita. Portret al artistului.

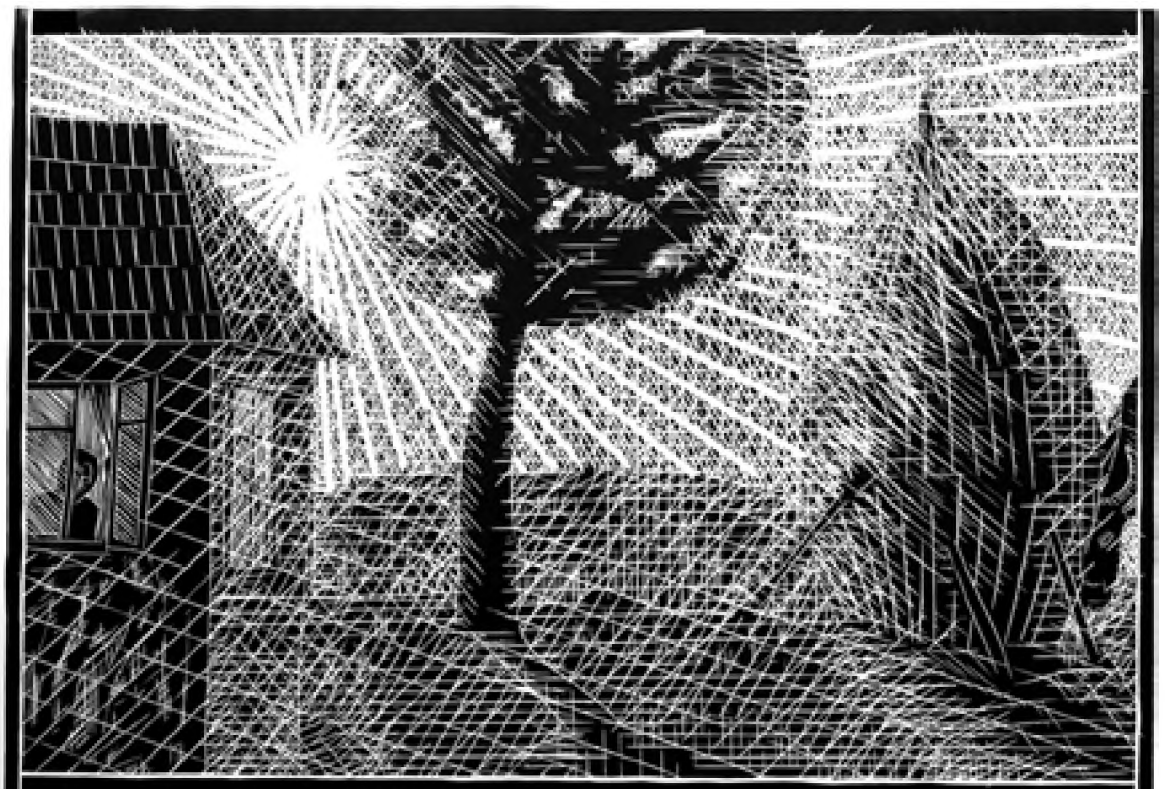
Compozițiile lui Mircea Nechita sunt pe cât de complexe, pe atât de surprinzătoare. Fie că se dezvoltă organic ori geometric, acestea se caracterizează prin elaborare și detalieri minuțioasă. De câte ori se poate, tehnic vorbind sau conceptual, și aici mă refer în special la proiectele ce presupun transferul de imagine, artistul apelează la culoare, folosind cromatica drept aliat. Austeritatea și tendințele minimaliste sunt eludate din discursul vizual. Rezultă niște lucrări savuroase, ingenioase, suculente, din care transpare bucuria de a înfățișa, respectiv de a plăsmui.

M-am întrebat în repetate rânduri de ce mi-au atras atenția încă de la prima vizionare lucrările lui Mircea Nechita și de ce o fac și în prezentul scrierii acestor rânduri. Răspunsurile țin de orizontul personal de așteptare. Artistul, fără a fi fost discipolul vreunui maestru, de altfel personalitatea sa puternică, în ciuda bunului simț identitar, este incompatibilă cu menționatul binom, a avut profesori remarcabili, care la rândul lor s-au format în compania unor profesori excepționali. Astfel, Nechita a preluat, în sens deloc peiorativ, în procesul formării sale instituționale, o sumă de elemente conceptuale și morfologice nu doar de la Mircea Dumitrescu sau Nistor Coita, dar indirect și de la Vasile Kazar, Octav Grigorescu ori Ion State. Îmi asum afirmația că sistemul de gândire plastică și de abordare tematică al

lui Mircea Nechita perpetuează o parte din spiritul marii școli românești de grafică. Contribuțiile personale, începând de la talent, originalitate și până la inovații stilistice sau iconografice, sunt, de asemenea, de admirat, la propriu și la figurat.

Revenind la premisa eseului de față, aceea a caracterizării lui Mircea Nechita printr-un singur

cuvânt, îl invit pe cititorul care este la curent cu munca și activitatea lui să mediteze dacă avem de-a face cu un artist divers sau prolific, consecvent sau coerent, surprinzător sau complex, talentat sau original, tradițional sau (post)modern. Acestea ar fi propunerile mele. ■

Mircea Nechita

Peisaj contre jour (1999), linogravură, 30 x 42 cm

editorial

Mircea Arman
Scurt istoric asupra noțiunii de fenomen –
ce este fenomenologia? (III) 3

cărți în actualitate

Adrian Țion
Retorica meditației și a circumstanțelor trăirii 4
Alexandru Sfârlea
Sonetul erotic și istoricizat 5
Monica Grosu
Exerciții de memorie 6
Radu Ilarion Munteanu
Despre moartea vie 7

comentarii

Ani Bradea
Viață câștigată 8

cartea străină

Irina-Roxana Georgescu
Periferii (in)umane 9
Ștefan Manasia
Fima, un Woody Allen ocolit de faimă 10

memoria literară

Constantin Cubleşan
Poezia banalului cotidian
(Victor Felea) 11

poezia

Daniel Pișcu 12
Alexandru Cazacu 13

proza

Marian Ilea 14

eseu

Petru Solonaru
Spre simfonia brâncușiană... (V) 17

filosofie

Vasile Muscă
Fr. Nietzsche – un destin „antum” (I) 20

interogații filosofice

Laurențiu Luca
Nimic fără Newton 21

social

Adrian Lesenciuc
Discursul social despre valorile naționale.
Generația # 24

însemnări din La Mancha

Mircea Moț
Despre Octavian Goga 25

istoria

Nicolae Mareș
80 de ani de la Anschluss (I) 26

diagnoze

Andrei Marga
Soarta democrației 29

traduceri

Moshe B. Itzhaki 32

o dată pe lună

Mircea Pora
Câteva observații 33

film

Ioan-Pavel Azap
Mihai Viteazul 34

simeze

Silvia Suciu
Wikipedia Escape 35

plastica

Mihai Plămădeală
Mircea Nechita.
Portret al artistului. 36

Mircea Nechita. Portret al artistului.

Mihai Plămădeală

Mircea Nechita

Ciclul "Roșu, galben și albastru". Pictură naivă (2011), ulei pe pânză, 40 x 45 cm

Încercarea de caracterizare a lui Mircea Nechita printr-un singur cuvânt echivalează cu o adevărată provocare. De ce ar considera cineva, în speță un critic de artă, că este oportun să o facă? Un posibil răspuns este că artistul însuși invită la un astfel de demers, prin nimic altceva decât prin activitatea sa din domeniul vizualului. Mă refer la vizual, în general, și nu la grafică, desen, gravură, colaj, obiect sau pictură, direcții pe care le abordează sistematic Nechita, pentru că, dincolo de mediul de exprimare sau de familia de tehnici și procedee specifice fiecărei ramuri, ceea ce contează cu adevărat în munca sa este reprezentarea în sine, nu mijloacele prin care ajunge la imaginile dorite. Interesant este că la nivel de crez, pentru el desăvârșirea și drumul parcurs, în sens biografic, se suprapun totuși până la identificare.

Am stabilit deja că avem de-a face cu un artist extrem de divers prin preocupări, varietate care se extinde și în sfera tematică. Este momentul să punctez faptul că Mircea Nechita are o inepuizabilă capacitate de muncă, în această afirmație termenul "muncă" fiind parțial sinonim cu cel de "creație". De altfel, pentru artist efortul depus în sesiunile de lucru reprezintă mai mult o formă de purificare a sufletului

prin artă, decât un proces cu conotații fizice, chiar dacă uneori acestea presupun serioasa angrenare a resurselor musculare. Presa pentru gravură este doar un exemplu în sensul menționat.

Diverșitatea sau creativitatea nu spun însă nimic despre volumul ori magnitudinea operei. În cazul de față, atrag atenția marea capacitate de creație și cadența evenimentelor artistice: expoziții personale sau de grup, apariții editoriale, proiecte cu vizibilitate publică, unele dintre ele de factură cultural militantă. Așadar, un artist prolific, calitate pe care aș asocia-o cu consecvența.

Subiectele pe care le atacă în mod recurent sunt reprezentările animaliere sau vegetale, cele din sfera erotismului, a decorativului și alegoriei, uneori cu conotații onirice ori suprarealiste. Lumea rurală reprezintă un capitol aparte. Casa, nudul, portretul, calul, cornutele, pisica, lupul sau pasărea sunt personaje principale într-un discurs vizual adeseori polifonic și întotdeauna coerent. Imaginile create transcend adeseori eventualele surse literare care le-au alimentat. Așa cum menționam anterior, reprezentarea tinde să se substituie subiectului propriu-zis.

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române sau Cu ridicare de la redacție: 30 lei – trimestru, 60 lei – semestru, 120 lei – un an Cu expediere la domiciliu: 39 lei – trimestru, 78 lei – semestru, 156 lei – un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură Tribuna, contravaloare revistă cont nr. RO57TREZ21621G335100xxxx și contravaloare taxe poștale cont nr. RO16TREZ24G670310200108x deschis la B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.